

מדינת ישראל
משרד החינוך
המנהל הפדגוגי - האגף לחינוך קדם-יסודי

ירושלים

חוויה של טיול ירושלמי בגן הילדים
הצעות לפעילויות

מנהלת האגף לחינוך קדם-יסודי: סימה חדד

צוות כתיבה:

- ד"ר אסתר ברוקס, מנהלת המחלקה להפעלה פדגוגית
- לי אורה קלינמן, ממונה על רפורמת הסייעת השנייה ופיתוח מקצועי
- מירב תורג'מן, מדריכה ארצית בשפה ואוריינות
- יהודית פינקיאל, מדריכה ארצית במוזיקה

קראו, האירו והעירו (רשימה על פי א"ב):

- אביבה סבג, רכזת הדרכה, מחוז צפון
- איריס עץ הדר, ממונה ארצית על הארכת יום הלימודים, אגף לחינוך קדם-יסודי
- דבורה וענונו, רכזת הדרכה, מחוז ירושלים
- דלית סהרון, מדריכה ארצית לשילוב מדיה דיגיטלית
- יעל גוזלן, מנהלת אשכול גנים ביישוב אלונה, מחוז חיפה
- נאווה כהן, מפקחת גני ילדים, מחוז תל אביב
- ניקול דהן, מנהלת גן ביישוב שמשית, מחוז צפון
- נירה בן הדור, מפקחת גני ילדים, מחוז דרום
- ענת בן שבת, רכזת הדרכה, מחוז תל אביב
- ענת ירו, מפקחת גני ילדים מ"ד, מחוז מרכז
- פטמה קאסם, מפקחת ארצית על גני ילדים בחינוך הערבי
- צ'ריל קמפר, ממונה על הקשר עם הרשויות, אגף לחינוך קדם-יסודי

עריכה לשונית: נילי גרבר

- התמונות בחוברת נדלו מאתר לשכת העיתונות הממשלתית.
- צלמים (רשימה על פי א"ב): אבי אוחיון, משה מילנר, מרק ניימן, עינת אנקר, עמוס בן גרשום, קובי גדעון

צלמי ערכת תמונות:

- כנסת ישראל: קובי גדעון
- העיר העתיקה: עמוס בן גרשום
- גן החיות התנ"כי: עינת אנקר
- מזרקת האריות, הכותל המערבי, הרכבת הקלה, שוק מחנה יהודה, מוזיאון ישראל, אצטדיון טדי, גן הפעמון, מנורת הכנסת: משה מילנר
- טחנת הקמח בימין משה: מרק ניימן

תקליטור: ניהול מוזיקלי, הפקה והקלטה: N.M.C. - הד ארצי

מפה:

גרפיקה: סטודיו "שחר שושנה"

תוכן עניינים

דברי פתיחה

מטרות ועקרונות התכנית

מבנה התכנית

ירושלים, עיר הבירה של מדינת ישראל

פותרים שער לירושלים - רעיונות לפתיחת התכנית

א. המקום הכי

1. הרכבת הקלה - "יוצאים לדרך - נפגשים ברכבת הקלה"

גשר המיתרים - "נעבור את הגשר"

עיריית ירושלים - "מה נשמע בעירייה?"

רחוב יפו - "ניפגש ברחוב יפו"

בית הכנסת הגדול בירושלים - "באוירה קדושה"

2. שוק מחנה יהודה - "יאללה בסטה!"

3. העיר העתיקה - "ירושלים עיר ועולמות אינסוף בה"

עיר דוד - "דוד המלך חי וקיים"

הכותל המערבי - "פתקים קטנים עם בקשות גדולות"

מסגד אל-אקצה - "מסגד מהספרים"

מסגד כיפת הסלע - "מסגד שווה זהב"

כנסיית הקבר הקדוש - "בלב הנצרות"

שוק העיר העתיקה - "עושים שוק בעתיקה"

4. משכנות שאננים - "יורדים מהפסים אל משכנות שאננים"

5. לטייל בירושלים - "לטיול יצאנו"

גן הפעמון - "פיקניק ירושלמי בגן הפעמון"

פארק טדי קולק - "לפגוש מזרקה קסומה"

הגן הבוטני - "השורשים שלנו"

עין כרם - "עין כרם - יופי, קדושה ומסתורין"

עמק הצבאים - "עמק הצבאים - בטבע שלנו"

6. אצטדיון טדי קולק - "שירים ושערים"

7. גן החיות התנ"כי - "האריה והממותה וגם ההיפופוטם"

8. מוזאון ישראל - "מוזאון ישראל: בחזרה לעתיד"

היכל הספר - "ספר הספרים"

גן האמנות - "גן פסלים בצמיחה"

9. ירושלים: עיר מעוררת השראה - "זה הזמן לאמנות"

בית טיכו - "בית מלא השראה"

חלונות שאגאל - "יחד שבטי ישראל"

פסיפס שער שכם - "סיפורים על סיפורים"

מזרקת האריות - "יש אריות בירושלים"

פסל האהבה - "יש אהבה בירושלים"

10. כנסת ישראל - "בחירה טובה"

מנורת הכנסת - "מנורה מספרת סיפור"

ב. ירושלים באור הזרקורים - הצעות לימי שיא לציון "יום ירושלים"

ג. וגם... "ירושלים" - ליהנות מכל העולמות

"לך ירושלים - שיר נישא תמיד"

"למטייל" - רעיונות לפעילות בעקבות התמונות

"סימני דרך" - רעיונות לפעילות עם המפה

"ירושלים לובשת חג"

"לספוג אווירה ירושלמית" - עקרונות לארגון סביבת הגן

ד. חמישים דברים שאולי לא ידעת על ירושלים

ה. מקורות להשראה

ו. נספחים: שירים בתקליטור וערכת צילומים

מפקחת: אורנה ממון
מדריכה: אביבה סבג

גן "חבצלת" קרית שמונה
הגננת: שלומית עזיז

ברכת שר החינוך לירושלים שלו

"ירושלים שלי"
היא מחנה יהודה בערב חגים
שבת של "פפיטס", קללות נהגים
וחומס של רחמו וריח דגים
כביסה על הכביש ומקלחת מדלי..."
[נורית הירש]

גננות יקרות,

לכל יהודי וישראלי בכל הדורות והגלויות קיימת נקודת חיבור לירושלים אישית ולאומית. צריך לזכור כי ירושלים לא נחלקה בין שבטי ישראל; היא שייכת לכולם, חילוניים ודתיים, ספרדים ואשכנזים, ותיקים ועולים חדשים. "עיר שחברה לה יחדיו", מחברת את כולם אל שורשי האמת והנצח של העם היהודי.

פעילות חינוכית זו - "ירושלים שלי" - מציעה תהליך חינוכי ערכי שבו יכירו התלמידים מקומות ואתרים בירושלים, ויחשפו לעושר הרוחני המצוי בירושלים בכל הדורות.

אני שמח על ההזדמנות הניתנת לילדי הגן לכתוב כל אחד על "ירושלים שלו". אין לי ספק כי כל אחד יספר את סיפורו על חוויות וחלומות שליוו את הוריו והמאירים לנו את ירושלים בראי הילדים.

אני מאמין כי דרך סיפורם האישי של הילדים הם יביעו את רחשי לבם ופרי דמיונם. פעילות זו תחזק ותטפח נקודה פרטית ככלי לחיבור הלבבות לכל אחד ואחד מאתנו.

ישנם כל כך הרבה סיפורים על ירושלים ועל הירושלמים. סיפורי שפה, סיפורים של ימים בטעם של פעם, על מוכר החלב, ומוכר הקרח, על מוכרי הנפט בעגלה וחמור; על סמטאות ירושלים, על השכונות אוהל משה, נחלת ציון, נחלת אחים ושוק מחנה יהודה; על בתי הכנסת שנבנו לבני העדות השונות; על התפילה שבקעה מבתי הכנסת; על שירת הבקשות לקראת הימים הנוראים; על המתפללים לבושי הטלית. אלו רק מקצת מהמראות הירושלמיים הקסומים.

אני בטוח שהסיפורים על ירושלים ירגשו את הילדים ויעוררו בהם מחשבה והשראה.

אני מצפה לשמוע על סיפורי ירושלים מפי הילדים.

נפתלי בנט

שר החינוך

ברכת מנהלת האגף לחינוך קדם יסודי לירושלים שלה

לכולנו זיכרונות וסיפורים שונים הבונים את "ירושלים שלי" של כל אחד ואחת.

כשאני חושבת על "ירושלים שלי", עולים בי זיכרונות ילדות של ציפייה להגיע לירושלים ושל געגועים אליה לאחר החזרה ממנה. הציפייה למועד הנסיעה שכבר יגיע והתכונה לקראת הנסיעה, הנסיעה הארוכה מרעננה, באוטובוס, ברכבת, במונית, המטעמים שבדרך - "מתי מגיעים?" מראה ההרים המתקרבים, הנופים המשתנים, השקדיות הפורחות, ההתרגשות וההגעה לירושלים! אז, באותם ימים, הרכבת עברה ליד בית הדודים שלי בשכונת קטמון. יכולנו לשמוע אותה מתקרבת; רצנו לחפש אותה; צפינו בה מתרחקת ונעלמת, משאירה באוויר צלילים שאני יכולה לשמוע גם אחרי שנים ונסיעות רבות לירושלים. תחושות של שמחה, פגישה עם אנשים יקרים, זיכרונות מחבקים, ריחות, צלילים, טעמים, הכול מתערבב ברגש נעים וחמים ומעלה בחזרה את "ירושלים שלי". עד היום, "ירושלים שלי" היא "ירושלים של מעלה" - רוחנית ומרגשת, בכל פעם מחדש.

ילדים צעירים לומדים בעיקר דרך חוויות משמעותיות, דרך הגוף והחושים שלהם. על כן חשוב לזמן להם חוויות משמעותיות שישאירו אצלם רושם וזיכרון חיובי. תפקיד המבוגר מרכזי בתיווך החוויות, בהתפעלות מהן, בזימון אינטראקציות ובארגון סביבה מעוררת השראה.

אנו שמחים להגיש לכם את הערכה "ירושלים שלי", חוויה של טיול ירושלמי בגן הילדים, לציון יובל לאיחוד ירושלים. בערכה, מגוון רעיונות לבחירת הצוות החינוכי ליצירת חוויה ירושלמית בגן הילדים. מוצעים טיולים וירטואליים למקומות ואתרים שונים בירושלים ומגוון הצעות של משחק, יצירה ופעילות בגן. הערכה כוללת חוברת, תמונות, מפה ודיסק עם שירי ירושלים. אנו מקווים שכל אחד ימצא את ה"ירושלים שלי" - שלך - שלנו.

סימה חדד

מנהלת האגף לחינוך קדם-יסודי

ביקור בירושלים

נורית יובל

לכל טיול תמיד אשמח
אבל אשמח כפליים
כשאימא לי אומרת: "קח
כובע רחב-שוליים,
היום יום יפה כל-כך
ניסע לירושלים!"
אני זוכר את הדרכים
ואת הכביש מכיר.
שונים לפתע הפרחים
והאוויר יותר קריר
וכשרואים סלעים צחיחים
סימן שזו העיר.
אנו עומדים ומסתכלים
על אבנים כבדות
כפות-זהב ומגדלים
ועליות ומורדות.

מתוך "גן שלנו - חג שמח", מקראה לילדי הגן בעריכת מירי ברוך

אשכול גנים יד אליהו
מנהלת האשכול: מירי אבהר

ירושלים

חווייה של טיול ירושלמי בגן הילדים

לכבוד יובל לאיחוד העיר ירושלים, אנו שמחים להביא בפניכם, גננות וצוותי חינוך בגני ילדים, את התכנית "ירושלים שלי - חווייה של טיול ירושלמי בגן הילדים".

בתכנית ניתן למצוא מגוון הצעות לפעילויות להעשרת הידע והחווייה בירושלים. התכנית כוללת רעיונות לפעילויות הקשורות בהיסטוריה, תרבות, אמנות, מוזיקה, ספרות ועוד. חשוב שהפעילויות יערכו לאורך השנה, וב"יום ירושלים" אפשר יהיה לציין יום שיא עם משפחות הילדים. העיסוק בערכים, מושגים, פתגמים, שירים וסיפורים יכול להיעשות כחלק משגרת הגן בהתאם למעגל החיים וללוח השנה.

במטרה לעודד את הרגשת השייכות ולקרב את הילדים לירושלים, חשוב ליצור סדירויות לעיסוק חוויתי בנושא. אפשר לקבוע פרק זמן בתוך תכנית העבודה השבועית - "שעת ירושלים" / "בוקר טוב ירושלים" / "שלום ירושלים" - אשר יוקדש לעיסוק בירושלים. סדירות תאפשר חוויה הדרגתית ומתמשכת ושיתוף המשפחות בהבניית הנושא.

בחוברת "ירושלים שלי - חווייה של טיול ירושלמי בגן ילדים" מגוון הצעות לפעילויות, והרחבה בפרויקטים בנושאים הקשורים בירושלים שיעניינו קבוצות ילדים בגן. כדאי ליצור לוח שנה מרכזי אשר בו יצונו התאריכים שמתקשרים בצורה אותנטית לירושלים: "שלושת הרגלים" - סוכות, פסח, ושבועות שבהם עולים לירושלים; חג החנוכה; חג ה"סיגד"; "יום ירושלים"; "יום העצמאות" ועוד. ניתן לשלב אירועים מזדמנים כמו חתונה, בר מצווה, סעודות משפחתיות ועוד. נוסף על כך מוצעים רעיונות להעשרת הסביבה החינוכית בגן ליצירת "אווירה ירושלמית" ולהעשרת המשחק באזורי הפעילות והמשחק השונים בגן.

אנו מאחלים חוויה ירושלמית משמעותית לכל ילד וילדה בגן.

מטרות התכנית

- להכיר לילדי הגן את המיוחד, המאחד והמייחד בעיר ירושלים;
- לטפח ולחזק את תחושת השייכות לירושלים כבירת מדינת ישראל;
- להכיר את המגוון האנושי והעושר התרבותי של ירושלים;
- לחוות חוויות חיוביות תוך כדי טיול בעיר ירושלים;
- להמשיך ולגלות את העיר ירושלים על נופיה ואתריה.

עקרונות התכנית

- לזמן חוויות משמעותיות בגן הילדים שיבססו את הקשר הרגשי לעיר ירושלים כעיר הבירה של מדינת ישראל;
- לתווך את התכנים והערכים תוך מודעות לחשיבות ההתפעלות וההתרגשות של צוות הגן מייחודה של ירושלים;
- להשתמש בטכנולוגיה עכשווית כגון אתרי תוכן, מאגרי מידע כמו יוטיוב, טלפונים ניידים, מצגות ומקרן ועוד, במטרה "לקרב" את העיר ירושלים לכל ילדי ישראל.
- לבסס את הידע הקיים אצל הילדים על העיר ירושלים, ולהעשיר אותו בהתאמה לגיל;
- לתעד את העשייה בגן סביב תכנים שקשורים בירושלים, ולהשתמש בתיעוד להעמקת הידע, להעלאת רעיונות חדשים, לביסוס שיח, לביטוי רגשות, לאזכור ולתיעוד חוויות קודמות ולביטוי במגוון דרכי ייצוג ("מאה שפות" - מושג שנתבע על ידי מוריס מלגוצ'י באסכולה רג'יו אמיליה שבאיטליה במשמעות מגוון דרכי הבעה וביטוי של ילדי הגן);
- לארגן ולעצב את סביבת הגן בהקשר לפעילויות הנבחרות תוך שימוש באמצעים טכנולוגיים, כלים מייצגי תרבות ומבטאיה, תלבושות, חפצים, משחקים וכדומה;
- להבנות את סביבת הגן בהדרגה ובשיתוף הילדים תוך שימוש בתיעוד העשייה הקשורה לטיול והחווייה הירושלמית בגן ובייצוגים נוספים רלוונטיים;
- לעורר השראה ליוזמות ולפיתוח רעיונות חדשים וייחודיים ליצירת "חווייה ירושלמית";
- לשתף הורים / סבים / שכנים / קהילה במהלך התכנית;
- לחגוג את החוויות הקשורות לירושלים בפעילות שיא חווייתית - "יום ירושלים" - עם הילדים, המשפחות והקהילה.

מבנה התכנית

"ירושלים שלי" - חוויה של טיול ירושלמי בגן הילדים היא תכנית מודולרית המציעה מגוון אתרים לטיול בעיר ירושלים. ניתן לבחור מקומות ל"טיול" בכל סדר שהוא, בשילוב פעילויות, שירים ותמונות. ערכת התכנית **"ירושלים שלי" - חוויה של טיול ירושלמי בגן הילדים** כוללת:

1. חוברת מידע ורעיונות לפעילויות;
2. תמונות של אתרים נבחרים;
3. תקליטור שירי ירושלים;
4. מפה של ירושלים (לילדים).

חוברת התכנית

החוברת כוללת מידע, הצעות לפעילויות ולפרויקטים על פי הפירוט:

א. המקום הכי... מגוון מקומות ואתרים מומלצים ל"טיול ירושלמי"

"מידעון ירושלמי"

מידע על אודות המקומות והאתרים שנבחרו ל"טיול ירושלמי". לצורך כתיבת המידע, קיבלנו השראה ממקורות שונים - ספרים, מדריכי תיירות, אתרי אינטרנט של המקומות הנבחרים, אתר ויקיפדיה, אתר עיריית ירושלים, אתר משרד התיירות ועוד. חשוב להעמיק ולהרחיב את הידע במקורות נוספים ובשפע אתרים נוספים. לרוב המקומות שהצענו יש אתר מידע הכולל סרטונים המאפשרים סיור וירטואלי במקום, כדאי להציג אותם לילדים.

מדורי המידע בחוברת הם:

- "המקום הכי" - מקומות נבחרים ל"טיולים" בירושלים. מקומות אלה נבחרו לפי הפוטנציאל שלהם להרחבת הידע והחווייה של הילדים, אך ניתן לבחור כל מקום הרלוונטי לתכניות הגננת וצוות הגן;
- "חמישה דברים שאולי לא ידעת על... (שם המקום)";
- "מגלים את ירושלים" - תגליות מעניינות בקרבת המקום או בתוכו.

"בשבילי ירושלים"

רעיונות לפעילויות לבחירה, הכוללים הכנה לטיול, במהלך הטיול ובעקבותיו. נוסף על כך מובאות הצעות ל"פרויקטים ירושלמיים" סביב נושאים העשויים לעניין את הילדים ושדרכם ניתן לחקור ולהעמיק את החוויה והידע שלהם על אודות ירושלים.

ב. "ירושלים באור הזרקורים"

מגוון רעיונות לציון "יום ירושלים" כיום שיא, בעקבות ההתנסויות והחווייות שהילדים והילדות בגן צברו לאורך השנה. רעיונות נוספים ניתן למצוא באתר האגף לחינוך קדם-יסודי בחוברת המקוונת "ירושלים שלי - חוויה ירושלמית בגן הילדים".

ג. וגם... "ירושלים - ליהנות מכל העולמות"

1. "לך ירושלים - שיר נישא תמיד" - רעיונות לפעילויות עם השירים שבתקליטור;
2. "למטייל" - רעיונות לפעילות בעקבות התמונות;
3. "סימני דרך" - רעיונות לשימוש במפה;
4. "ירושלים לובשת חג" - ייחודיות העיר ירושלים בשבת, בחגים ובמועדים;
5. "לספוג אווירה ירושלמית" - ארגון סביבת הגן בהקשר לירושלים - הנכחת העיר ירושלים באמצעות ארגון הסביבה בגן.

ד. "חמישים דברים שאולי לא ידעת על ירושלים"

דוגמה לפרטי מידע מרוכזים שעשויים לעלות לאורך השנה בהקשר לירושלים.

ה. מקורות להשראה

רשימת מקורות להשראה ולהעשרה כולל ספרים, מדריכים, מאמרים, עלונים, אתרי אינטרנט, שירים וסיפורים על ירושלים.

ירושלים - עיר הבירה של מדינת ישראל

יְרוּשָׁלַיִם (בערבית: **القدس**, או **أورشليم**, בלועזית: **Jerusalem**) היא עיר הבירה של מדינת ישראל והעיר הגדולה ביותר בה, עם כ-830,000 תושבים. בירושלים שוכנים מוסדות הממשל של ישראל: הכנסת, בית המשפט העליון, משכן הנשיא ובית ראש הממשלה. ירושלים שוכנת בהרי יהודה, על קו פרשת המים הארצי של ארץ ישראל המערבית, בין הים התיכון לים המלח, ברום של 570-857 מטר מעל פני הים.

כל ביקור מציג בפנינו את הנופים הירושלמיים המיוחדים באור שונה ומציע זוויות ראייה חדשות על הפסיפס האנושי המרכיב את העיר. ירושלים היא בירתה התרבותית והרוחנית של ישראל והיא מספקת לקהל המבקרים בה אינסוף אפשרויות. ירושלים היא **עיר מתחדשת**, אשר משלבת בתוכה מסורת לצד פיתוח, קודש לצד חול. בכל ביקור וסיור בעיר ניתן לגלות צדדים נוספים של ירושלים. ירושלים הפכה לעיר תוססת וחיה, בה כל אדם בכל גיל יכול למצוא חוויות כלבבו.

עיר הקודש לכל הדתות

ירושלים היא מרכז רוחני של מגוון דתות ותרבויות ובשל כך מהווה **מקור השראה** לאנשי דת, לאמנים ולאנשי מחקר מכל העולם. **ירושלים קדושה** לשלוש הדתות המונותאיסטיות - ליהודים, לנוצרים ולמוסלמים. לשלוש הדתות אתרים קדושים ובתי תפילה חשובים. חלק מן המקומות הקדושים לדתות השונות נמצאים באותם המקומות, ואליהם עולים לרגל: הר הבית, הכותל, הר הזיתים, העיר העתיקה ומגדל דוד.

קדושה ליהודים

דוד המלך הכריז על ירושלים כעיר בירתו והפך אותה למרכז המדיני והדתי של ממלכת ישראל המאוחדת. דוד גם העלה את ארון הברית אל העיר. בנו של דוד, שלמה, בנה את בית המקדש הראשון והניח בו את לוחות הברית. במהלך ההיסטוריה נכבשה ירושלים פעמים רבות על ידי בני עמים שונים. פעמיים החריבו את העיר ירושלים ואת המקדש והיהודים גורשו ממנה. כך הפכה ירושלים בתודעה היהודית לסמל לכמיהה ולגעגועים לשוב לארץ ישראל. בכל קצות תבל, יהודים מאמינים מתפללים כשפניהם לכיוון ירושלים ובכל תפילה מביעים געגוע לירושלים. לפני יובל שנים, בשנת 1967, חוברה העיר יחדיו.

קדושה למוסלמים

לאחר מותו של מוחמד, ב-632 לספירה, עלתה קרנה של ירושלים בעיני האסלאם. הסיבה לכך נעוצה בין היתר באמונה שכאן סיים מוחמד את מסעו הלילי ממכה - באתר שבו שוכנת היום כיפת הסלע - ומשם עלה לרקיע השביעי. כיפת הסלע ומסגד אל-אקצה, שני המקומות בעלי חשיבות גדולה לאסלאם. המוסלמים כבשו את ירושלים מידי הצלבנים במסגרת מסעות הצלב, והיא נכבשה שוב על ידיהם בשנת 1187, ונשארה תחת שלטון מוסלמי עד סוף התקופה העותמנית.

קדושה לנוצרים

ירושלים הייתה לעיר הולדתה של הנצרות ב-31 לספירה, כאשר ישו נצלב ונקבר בה, אירוע שהפך אותה למרכז הדתי של הדת הנוצרית. במאה הרביעית לספירה הפך הקיסר קונסטנטינוס את הדת הנוצרית לחוקית ולדת הרשמית של האימפריה הרומית. הוא שלח את אמו, הלנה, לירושלים כדי למצוא את מקום צליבתו של ישו. עם כיבושה של ירושלים בידי המוסלמים עלתה חשיבותה בעיני הנוצרים והם יצאו למסעות הצלב כדי לנכס אותה לעצמם. אחד האתרים הבולטים והחשובים ברובע הנוצרי הוא הוויקטוריה דולורוזה, דרך הייסורים, שהיא דרכו האחרונה של ישו. צליינים רבים נוהגים להגיע לירושלים ולצעוד בעקבות ישו במסלול המתחיל בשער האריות ומסתיים בכנסיית הקבר הקדוש.

יובל לאיחוד העיר ירושלים

בשנת הלימודים תשע"ז אנו מציינים יובל לאיחוד ירושלים.

עיר רבת פנים היא ירושלים, עיר שנשזרו בה יחד תרבויות ולשונות, דתות ואמונות, ישן וחדש, קודש וחול, שמחה ועצב, קולות, ריחות וצבעים. הערכה "ירושלים - חוויה של טיול ירושלמי בגן הילדים" מזמנת מגוון עשיר של אפשרויות בחירה לציון יובל שנים לירושלים. אנו מציעים לשוחח ולהדגיש מסרים וערכים של תקווה, אחווה, שכנות טובה וחתירה לשלום בין העמים.

יום ירושלים

מאז איחודה של העיר, נחוג יום ירושלים בכ"ח באייר. ביום ירושלים נערכים טקסים ואירועים חגיגיים לציון איחודה של העיר.

צלם: משה מילנר
לשכת העיתונות הממשלתית

"כל הדרכים, השבילים, הכבישים, השלטים מובילים לירושלים..."

בשיר "ירושלים שבלב" מאת אברהם פריד ותומר הדדי

"זה הזמן לגלות את ירושלים!"

רעיונות לפתיחת התכנית "ירושלים" - החוויה של טיול ירושלמי בגן הילדים

ברוכים הבאים לאחת הערים המפורסמות בעולם! טיול בירושלים דומה למסע בזמן. בבוקר הטיול ניתן לטייל בעקבות התנ"ך, במקומות שבהם צעדו לפני אלפי שנים, ובערב - לאכול באחת המסעדות הירושלמיות ולצפות במופעים בסגנונות שונים. זה היופי בירושלים: השילוב המדהים בין ישן לחדש ששזורים זה בזה ונותנים לעיר את האווירה המיוחדת שמאפיינת אך ורק אותה.

ניתן לפתוח את התכנית "ירושלים" - החוויה של טיול ירושלמי בגן הילדים" במגוון צורות:

אפשר לפתוח משרד תיירות בגן.

כדאי לבדוק מה יש במשרד תיירות, מי האנשים העובדים שם, איך מפרסמים, מה יש לעיר להציע. כדאי להכין עם הילדים עלונים או פרסומת של המשרד לאטרקציות ול"טיולים" השונים בעיר. הטיולים יכולים לכלול "נסיעה" ברכבת לירושלים, ברכבת הקלה בתוך העיר, באוטובוס שתי קומות וכדומה. ניתן להציע מגוון אפשרויות: סיור מוזיקלי, מקומות מומלצים, פסטיבלים, שווקים, שוק הלילה, אתרים היסטוריים נבחרים, סיורים קולינריים בשוק, מוזאונים ותערוכות, אמנות רחוב, נוף וטבע. מפת העיר בערכה יכולה להוות בסיס למשרד התיירות באמצעותה יחקרו הילדים על מקומות בירושלים וימליצו על אתרי ביקור. ניתן לחבר אגורה שתהיה ססמה לקידום החיבור לירושלים ולעידודו. ניתן להקים בגן אתרים נבחרים בהם נבקר ולהזמין "מדריכים" ממשרד התיירות להסביר על האתרים.

ברוכים הבאים לירושלים!

לירושלים כמה כניסות ולכל כניסה ייחוד משלה. בכניסה המרכזית דרך כביש 1 - מהעיר יפו עד שער יפו בעיר ירושלים - הוקמו בעבר בגינות סחרוב אותיות "צומחות" של המילים "ברוכים הבאים לירושלים" - ברכה באמצעות פרחים המקבלת את פני הבאים בשערי העיר.

"ירושלים שלי"

מה היא ירושלים עבור כל אחד. ניתן לשאול את הילדים ואת חברות הצוות מהי "ירושלים" בשבילם ומה אומרת להם המילה "ירושלים"; ניתן לראיין את משפחות ילדי הגן על "ירושלים שלי" שלהם וליצור אלבום באמצעות תמונות של המשפחות בירושלים, סרטון ועוד. ניתן לספר סיפורים של משפחות הילדים על ביקור בירושלים, חוויה מירושלים, "ירושלים בשבילי היא..." ועוד. את כל אלה ניתן לאגד ב"מחברת מטיילת" עם הכותרת "ירושלים שלי" בה ניתן לרשום, לצייר, להוסיף תמונות המספרות על הקשר עם ירושלים.

"צפייה טובה!"

ניתן לצפות בסרטון על ירושלים באתרים של: עיריית ירושלים, משרד התיירות וכדומה, וכמו כן ניתן לצפות בתכניות טלוויזיה לילדים על ירושלים, לדוגמה: "פרפר נחמד" - "זה קורה בירושלים". בתכנית זאת ניתן לצפות ולהקשיב לשיר "זה קורה בירושלים"; לשיר "יונים שתיים" (מאת לוי קיפניס); לסיפור "מקומו של בית המקדש". ניתן להציג מצגת על ירושלים המשלבת תמונות מאתרים מוכרים, תמונות של טיולים בירושלים שהתקבלו מהמשפחות, תמונות מהעשייה בגן בהקשר לירושלים ועוד. חשוב להנגיש את המידע הדיגיטלי לילדי הגן כך שניתן יהיה לצרוך אותו על פי בחירה בפעילות חופשית. ניתן לבחור סרטון של סיור וירטואלי באחד מאתרי האינטרנט שמציגים המקומות הנבחרים ולהציגו במקרן.

"לשיר את ירושלים"

ניתן להשמיע שיר מתוך התקליטור שבערכה - או להקריא שורה מתוך שירי ירושלים (כמו השיר "ירושלים שלי" מאת דן אלמגור ונורית הירש); ניתן להשמיע קטעי מוזיקה, קולות ולחנים של תרבויות ודתות שונות כגון מוזיקה ערבית, מוזיקה כנסייתית, מוזיקה ארמנית, פיוטים, מוזיקה חסידית, קריאת המואזין ועוד.

✿ "ירושלים מעוררת השראה"

אפשר לזמן היכרות עם ירושלים ביצירות אמנות על העיר ונופה;

✿ "ישר מהמקורות"

ניתן לעיין ולהקריא קטעים מהמקורות בנושא ירושלים (תהילים), ברכת המזון, קטעי תפילה, כתגם לחופה, פסוקים וכדומה.

✿ "סיפור זה כל הסיפור"

אפשר לקרוא סיפור בנושא ירושלים (לדוגמה: "אפרים מוקיר ירושלים" מאת לאה קפלן או סיפור סיאמינה, "משכנות שאננים");

✿ "קשרים ירושלמיים"

ניתן להזמין לגן דמות מהקהילה שיש לה קשר ייחודי עם ירושלים כדי לספר על הייחודיות של העיר עבורה ועל הקשר שלה לירושלים;

✿ "שמות הרבה לירושלים"

אפשר להכיר לילדים חלק משמות העיר. האמרה הנפוצה ביותר היא שיש לעיר כשבעים שמות, כשהבולטים ביניהם הם ציון, עיר דוד, שלום, יראה, יבוס ויפה נוף. אחרים מייחסים לה כ-105 שמות מהמקורות, ויש הכוללים שמות נוספים שניתנו לה על ידי עמים ודתות אחרים ומגיעים ל-290 שמות.

עוד רעיונות ניתן למצוא בחוברת המקוונת באתר האגף לחינוך קדם-יסודי "ירושלים שלי - חוויה ירושלמית בגן הילדים".

שמות הרבה לירושלים
וכל שם נאה מחברו...

קרית מלך רם
קרית נאמנה
משוש כל הארץ
עיר בה דוד חנה

שמות הרבה לירושלים
וכל שם יפה מחברו...

יפה נוף, כתר בהרים
אריאל, עיר של זהב

ואם נבוא, נבוא למנות היום
את שמונתה של ירושלים

יכלה העיר ותיבש הדיו...
ותגע כל יד והם לא יכלו

נאה מכל, מכל השמות
נאה מכל - השם ירושלים.

❖ קטע מס' 1 בתקליטור שמע
❖ ראו פעילות מתאימה בעמוד 86

"המקום הכי"

היציאה לטיולים גורמת לציפייה ולסקרנות למה נראה, את מי נפגוש, מה נאכל, מה יהיו הנופים והמראות. בחרנו מקומות לטיול בעיר ירושלים המבטאים את המגוון העשיר שמאפשר לכל אחד למצוא את ה"ירושלים שלי".

לפניכם רשימת אתרים נבחרים שהגדרנו "המקום הכי", מקומות בהם ניתן לחדש ולעורר חוויה אצל הילדים בגן ולהרחיב את ידיעותיהם. ה"טיול" בירושלים תוכנן בסדר הגעה על פי המפה שבערכה; יחד עם זאת, כל גננת וצוותה יוכלו לבחור יחד עם הילדים מקומות ל"טיול".

להלן רשימת המקומות המוצעים:

1. הרכבת הקלה

גשר המיתרים

עיריית ירושלים

רחוב יפו

בית הכנסת הגדול בירושלים

2. שוק מחנה יהודה

3. העיר העתיקה

עיר דוד

הכותל המערבי

מסגד אל-אקצה

מסגד כיפת הסלע

כנסיית הקבר

שוק העיר העתיקה

4. משכנות שאננים

5. לטיול יצאנו

הגן הבוטני

פארק טדי קולק

עין כרם

עמק הצבאים

גן הפעמון

6. אצטדיון טדי קולק

7. גן החיות התנ"כי

8. מוזאון ישראל

היכל הספר

גן האמנות

9. ירושלים: עיר מעוררת השראה

בית טיכו

חלונות שאגאל

אנחנו נשב
ביחד על
עיצוב העמוד
הזה

פסיפס שער שכם
מזרקת האריות
פסל האהבה
10. כנסת ישראל
מנורת הכנסת

צלמת: אוהב תורגמן

1. "המקום הכי": הרכבת הקלה

ניתן להתחיל את ה"טיול" בירושלים ב"נסיעה" ברכבת הקלה, לעצור באתרים השונים, לטייל, ליהנות ולהמשיך ברכבת או ברגל למקום הבא. מוצעות כאן כמה תחנות לטיול אגב הנסיעה ברכבת הקלה: גשר המיתרים, עיריית ירושלים, רחוב יפו, בית הכנסת הגדול בירושלים.

"יוצאים לדרך - נפגשים ברכבת הקלה"

מיזם הרכבת הקלה הוא הראשון מסוגו בישראל. הרכבת הקלה בירושלים היא מערך תחבורה ציבורית להסעת המונים בירושלים וחלק מתכנית תחבורתית כוללת בעיר, שמלבד הרכבת הקלה כוללת גם תכנון לבניית נתיבי תחבורה ציבורית וסלילת כבישי טבעת חיצוניים סביב העיר. היקף הנוסעים הממוצע ברכבת הקלה עומד על 140,000 נוסעים ביום.

מסלול הרכבת הוא מפסגת זאב בצפון העיר ועד הר הרצל במערבה, ויש לה 23 תחנות ביניים. אורכו של הקו האדום הוא 13.8 קילומטר; הוא עובר לכל אורך רחוב יפו החוצה את מרכז העיר, עובר דרך התחנה המרכזית של ירושלים וממשיך עד הר הרצל, תחנתו הסופית.

צלם: מילנר משה
לשכת העיתונות הממשלתית

חמישה דברים שאולי לא ידעת על הרכבת הקלה

1 מול מתכנני הרכבת הקלה, עמדו כמה אתגרים הנדסיים: אתגר אחד הוא גשר המיתרים בכניסה לירושלים; אתגר נוסף היה ריצוף רחוב יפו באבן טבעית מסוג גרניט ובזלת. ריצוף מהסוג הזה טרם בוצע בישראל בהיקפים כל כך גדולים.

2 הרכבת הקלה פועלת באמצעות הזנה חשמלית. קווי חשמל עיליים שנפרסו לכל אורך המסילה מספקים לה הזנה זו. לכל קרון ישנן קרניים המתחברות לקווי החשמל ומספקות מקור חשמל למנוע הקרון. ללא אספקת חשמל, הרכבת אינה יכולה לנוע, אך יש בה מצבר לצורך תאורה ופתיחת הדלתות גם במקרה של הפסקת חשמל.

3 הרכבת הקלה עוברת דרך כיכר דניה ושכונת קריית משה. בזו האחרונה ניתן לשים לב לריבוי המוסדות הדתיים: מוסד הרב קוק, ישיבת מרכז הרב, מכון מאיר, בית היתומים ע"ש דיסקין, בית הכנסת היכל יעקב ששמו קשור לרב הראשי לישראל לשעבר, הרב מרדכי אליהו.

4 הרכבת הקלה תורמת לתחושות החיוביות של שקט וביטחון כי היא שקטה באופן משמעותי מכלי רכב המונעים במנועי דיזל או בנזין. מאז הפעלתה של הרכבת ירדה רמת הרעש הסביבתי באזור.

5 לנוסעים ברכבת הקלה יש אפשרות לדעת במדויק את מועד הגעתה. לוח זמנים מסודר, ברור ואמין מעודד אימוק וסובלנות.

מגלים את ירושלים

לב העיר ירושלים

"לב העיר" כולל את המתחם המשתרע מרחוב הנביאים בצפון עד רחוב אגרון בדרום, משוק מחנה יהודה במערב עד שכונת ממילא במזרח. מרכז העיר הוא דוגמה חיה לרב-תרבותיות המפורסמת שמייצגת את ירושלים.

מי בִּרְכָב? מי בִּרְגֵל?
מי יֵצֵד בִּסְף?
מי בִּרְאשׁ יִשְׂא הַדָּגֶל?
וּבִתְףּ מִי יֵן?
הֵן, בִּתְףּ! בְּמַצְלֵתִים!
הֵן, בִּתְףּ! בְּמַצְלֵתִים!
בְּשָׁלִישׁ! בְּצֶלְזִל!
נֶעֱלֶה-נָא לִירוּשָׁלַיִם! -
שֵׁם נְהַלֶּה כָּל הַלֵּיל!
נֶעֱלֶה-נָא לִירוּשָׁלַיִם! -
שֵׁם נְהַלֶּה כָּל הַלֵּיל!

❖ קטע מס' 2 בתקליטור שמע
❖ ראו פעילות מתאימה בעמוד 86

"המקום הכי":

"נעבור את הגשר" - גשר המיתרים

גשר המיתרים הוא גשר מעוגן כבלים שנבנה בכניסה לירושלים (צומת הרחובות יפו / ירמיהו / שדרות שז"ר / הרצל) כחלק מפרויקט הרכבת הקלה. בקצהו המערבי של רחוב יפו, בסמוך לתחנה המרכזית החדשה וצומת היציאה מהעיר, מתנוסס "גשר המיתרים" המונומנטלי שמלבד ייעודו התחבורתי נועד גם להוות שער כניסה חזותי לעיר. הגשר משמש למעבר הרכבת הקלה בין רחוב יפו לשדרות הרצל, וכן למעבר הולכי רגל.

כחלק מתכנית הקו האדום של הרכבת הקלה, נאלצו המתכננים למצוא פתרון למעבר התוואי בין רחוב יפו לשדרות הרצל בצומת הכניסה לירושלים, צומת בעל עומס תחבורתי רב. פתרון הגשר נבחר על פני פתרונות חלופיים.

במרכז גשר המיתרים ניצב עמוד פלדה מוטה ומכופף המתנשא לגובה של מעל 130 מטרים, וממנו נמתחים 66 מיתרים הנושאים את המיסעה של הגשר. הגשר הוא יחיד וראשון מסוגו בעולם - גשר מעוקל, תלוי לכל אורכו. ביוני 2008 נחנך הגשר למעבר הולכי רגל. הרכבת עוברת מתחת לגשר המיתרים הענק, שניתן לראותו ממקומות רבים בירושלים.

מגלים את ירושלים

מה מיוחד בגשר המיתרים?

סנטיאגו קלטרווה, ארכיטקט גשר המיתרים, נחשב מהטובים שבמתכנני הגשרים בעולם ומי שאחראי לכמה מהגשרים התלויים היפים בעולם. "גשר המיתרים" תוכנן עם הדימוי של נבל ושופר תנ"כיים ומורכב מארבעה חומרים שונים. בטון ופלדה משמשים בו לנשיאת הגשר וזכוכית ואבן לריצוף ולחיפוי של מסלול ההליכה. גשר נוסף, קטן יותר, של אותו אדריכל, נמצא בפתח תקוה.

צלם: עמוס בן גרשום
לשכת העיתונות הממשלתית

«בשבילי ירושלים»

תכנון הטיול

אפשר להשתמש במפה, לראות את תוואי הנסיעה של הרכבת הקלה, המקומות שבהם היא עוצרת, מה אפשר לראות בכל מקום, מה התחושה בתוך הרכבת, מה מזג האוויר בחוץ וכולי. אפשר לבחור באילו מקומות נרד מהרכבת, ואפשר להתבונן בתמונות של המקומות שבהם הרכבת עוברת.

ניתן להרחיב את המשחק ב"משרד התיירות בגן" ולהתייחס למקומות שבהם בחרנו לעצור; האטרקציות במקומות הללו (פסטיבלים, מוזאונים, תערוכות, אירועים וכדומה); לקבל מידע מ"מורי הדרך" בגן; ללמוד מידע על כל מקום (שם המקום, משמעות השם, מה ייחודי במקום, תיאור של הנוף, טבע, דמויות ועוד); ליצור ולחלק עלונים ופרסומים מכל מקום.

במהלך הטיול

נעצור במקומות הנבחרים שתכננו, "נרד מהרכבת הקלה" ונכיר את ההווי, את האנשים ואת מה שהמקום מציע. כדאי להסתכל על המפה ולציין את המקום שאליו הגענו. נתעד את המקום באופנים שבהם מופיעים הילדים והמקום עצמו (תצלום, מצגת, פוסטר וכדומה). נספר על המקום, ואם יש שיר או סיפור על המקום, נלמד אותם. נתבונן, נריח, נטעם ונשתה מהמטעמים שהאתרים השונים מציעים לנו. בכל תחנה תעלה לרכבת דמות נבחרת ותספר את סיפורה.

בעקבות הטיול

ניתן ליצור "ספר טיולי ירושלים של גן...". נכתוב בו המלצות למי שירצה לבקר במקום, נוסיף את התיעוד, ונרשום רשמים של הילדים והצוות על הטיול. נעשיר את אזורי המשחק ואת "משרד התיירות" בגן בחפצים, חומרים, תלבושות, אביזרים ונזמן משחק חופשי במרחבי הגן.

«פרויקטים ירושלמיים»

"מקימים גשרים"

ניתן לחקור גשרים שהילדים מכירים מסביבתם הקרובה.

פעילות שיא

ניתן להקים גשרים בחצר הגן, בשולחן או בארגז חול וכולי, כולל דגם של גשר המיתרים.

! באתר של מוזאון המדע בירושלים ניתן למצוא תערוכה בנושא גשרים.

! רעיון לפעילות בנושא הקמת גשר בעלון המקוון ירושלים באתר האגף לחינוך קדם-יסודי.

"המקום הכי": "מה נשמע בעירייה?" עיריית ירושלים

בניין עיריית ירושלים ההיסטורי (כפי שהוא מכונה כיום) משמש את עיריית ירושלים למעלה משישים שנה. המבנה נבנה על ידי עיריית ירושלים בתקופת המנדט הבריטי לאחר שבניין העירייה הקודם (שעמד בפינת הרחובות יפו וממילא) לא הספיק לצרכיה של העיר המתפתחת מחד גיסא, ולמבנה של מערכות השלטון המוניציפליות בתקופה המנדטורית מאידך גיסא. המבנה ממוקם בכיכר צה"ל ברחוב יפו 2, כיום כיכר ספרא, בסגנון בין-לאומי. למבנה חזית דמוית חרטום ספינה מעוגל הכולל חלונות שסורגיהם עוצבו בסגנון ארט דקו שהיה אופנתי בעת הקמת הבניין.

המבנה שופץ בשנת 1993 במסגרת הקמת קריית עיריית ירושלים. קומתו התחתונה משמשת את משרדי שותפות ירושלים-ניו יורק של שותפות ביחד, וחלק זה של הבניין נקרא "בית ניו יורק". במסגרת השיפוץ הוחלט שלא לתקן את קירות המבנה שנפגעו במלחמת השחרור ולהותיר את סימני הפגיעות.

מגלים את ירושלים

כיכר העירייה

כיכר ספרא היא מקום משכנה של קריית עיריית ירושלים. מדרום לכיכר נמצא "גן דניאל" שבו כמה פסלים, בהם "ראש מודרני" - פסלו של רוי ליכטנשטיין שנתרם לזכרו של ראש הממשלה יצחק רבין.

צלמת: אוהב תורגמן

« בשבילי ירושלים - "העיר שלי - העיר שלנו" »

אפשר לסייר בעירייה ביישוב, ולהכיר את המבנה, התפקידים, סמל היישוב, ישיבות המליאה וההחלטות שמתקבלות שם במחלקת גני ילדים. כדאי להכיר גם את מבנה עיריית ירושלים: המראה, המיקום בכיכר ספרא, סמל העיר, פסלי האריות ברחבה, פסלים נוספים וכולי. ניתן לזמן עבודות יצירה בקבוצה או ביחידים בהשראת האריות בירושלים: פסלים, יצירות בחומרים שונים בנושא האריות. בהמשך ניתן להציג אותם בגלריה בגן, ברחבי הגן והחצר בצירוף שמות היוצרים וההסבר על ההשראה ליצירה; אפשר להצטלם ליד היצירות ולהציג את התצלום באלבום או כלוח מתאים.

פעילות שיא

ניתן לכתוב מכתב ברכה לראש עיריית ירושלים ולברך אותו ואת העיר לכבוד יובל החמישים לאיחוד העיר; אפשר לצרף למכתב תמונה של ילדי הגן וברכות ממשפחות הילדים.

"המקום הכי": "ניפגש ברחוב יפו"

רחוב יפו הוא אחד הרחובות המרכזיים והארוכים בירושלים, ובעל היסטוריה רבת שנים. הרחוב חוצה את העיר ממזרח למערב. תחילתו בשער יפו שבחומת העיר העתיקה, דרך מרכז העיר, ועד לצומת היציאה מירושלים. לאורך הרחוב כמה כיכרות ואתרים ידועים של העיר, בהם: כיכר צה"ל, כיכר ספרא, כיכר ציון, כיכר הדוידקה, צומת יפו-המלך ג'ורג' (צומת האיקסים), התחנה המרכזית החדשה, וכן דרכי גישה למדרחוב העירוני, מדרחוב בן יהודה ולשוק מחנה יהודה המפורסם. לכל אורכו נמצאים מאות חנויות ובתי מסחר.

דרך יפו היא אחת מכמה דרכים עתיקות אשר נסללו מירושלים לערים אחרות. השם "דרך יפו" ניתן לה בדומה לדרכים אחרות שיצאו מירושלים ונקראו על שם היעד אליו הובילו, וכיום מהווים חלק ממארג רחובות ירושלים החדשה: דרך שכם, דרך עזה, דרך בית לחם, דרך חברון ודרך יריחו. הדרך המוליכה ליפו הייתה לרחוב אשר שימש עמוד שדרה להתפתחות העיר שמחוץ לחומות, כשמימיו ומשמאלו נבנו המתחמים והשכונות הראשונים שלה: מגרש הרוסים, נחלת שבעה, מחנה יהודה ואחרים. גם לאחר איחוד שני חלקי העיר לאחר מלחמת ששת הימים (1967) המשיך רחוב יפו למלא את תפקידו כציר מרכזי. לקראת הפעלת הרכבת הקלה, רוצץ חלקו המרכזי של הרחוב, ובשנת 2011 נסגר חלק זה של הרחוב לתנועת תחבורה והפך למדרחוב שבמרכזו עוברת הרכבת הקלה.

צלם: מילנר משה
לשכת העיתונות הממשלתית

«בשבילי ירושלים» - "רחוב יפו - חי ותוסס"

נצא לסיור ביישוב שלנו (כדאי להזמין הורים) נכיר את הרחוב הראשי, מה שמו, מה משמעות שמו, את החנויות, עצים, ספסלים, אנשים, צמחים וכולי. נכיר את הרחובות מסביב, את מבני הציבור, העובדים ברחוב וכדומה. נכיר גם את רחוב יפו בירושלים, ונציין את המשמעות השם שלו, הייחודיות והמקומות המיוחדים ברחוב. אפשר לחפש את הרחוב ואת תחנות העצירה במפת הרכבת הקלה: שוק מחנה יהודה, פינת רחוב קינג ג'ורג' ורחוב יפו, שער יפו וכולי.

פעילות שיא

ניתן לבנות את "רחוב יפו" בחצר הגן ובארגז החול: חנויות, מבנים, מבני ציבור, בתי קפה, מסעדות, שוק, כיכרות, רכבת ולציין באמצעות שילוט את המקומות הנבחרים ברחוב. חשוב לאפשר לילדים שהות למשחק ב"רחוב יפו", לתעד, ולספר על חוויות ברחוב. חשוב לזמן מגוון חומרים פתוחים ואביזרים שיעזרו השראה למשחק ברחוב.

מגלים את ירושלים

דרך יפו

בתחילה התנהלה התנועה בדרך יפו ברגל ועל גבי בהמות משא: גמלים ופרדות. אחר כך נסללה הדרך גם למעבר עגלות רתומות לסוסים. הגרמנים הסמפלרים, מתיישבי המושבה הגרמנית, היו הראשונים להשתמש בעגלות ולהפעיל שירות עגלות לנסיעה ליפו.

והוא חולם כי נעלים הוא תופר,
בן על הרים ינוו רגלי המבשר.
על כפיו אותן יביא,
לאליהו הנביא.

והוא יושב ומחכה לו...
בירושלים ישנו
איש, לגמרי לא צעיר,
שבעה הרבה בתים
בכל פנות העיר.

הוא מכיר כל סמטה,
כל רחוב ושכונה,
הוא בונה את העיר
כבר שבועים שנה.

והוא חולם כי, כמו שאות העיר בנה.
יניח למקדש את אבן-הפנה.
על כפיו אותה יביא
אליהו הנביא.

והוא יושב...

ברחובנו הצר
גר נגר אחד מוזר:
הוא יושב בצריפו
ולא עושה דבר.

איש אינו בא לקנות,
ואין איש מבקר,
ושנתיים שהוא
כבר אינו מנגר..
והוא חלום אחד נושא עוד בלבבו:
לבנות כסא לאליהו שיבוא,
על כפיו אותו יביא,
לאליהו הנביא.

והוא יושב ומחכה לו
כבר שנים, חולם, הוא, שיזכה לו.
על סודו שומר ומחכה לו:
מתי כבר יגיע היום.

ברחובנו הצר
גר סנדלר אחד מוזר:
הוא יושב בצריפו
ולא עושה דבר.

מדפיו הריקים
מכסים באבק
כבר שנתיים מנח,
המרצע בשק.

❖ קטע מס' 3 בתקליטור שמע
❖ ראו פעילות מתאימה בעמוד 86

"המקום הכי": "באוירה קדושה" בית הכנסת הגדול בירושלים

לרכבת הקלה אין תחנת עצירה ליד בית הכנסת הגדול, אך כדאי ללכת מרחק קצר ולבקר במקום קסום זה.

בית הכנסת הגדול הוא בית כנסת ברחוב המלך ג'ורג' בירושלים, בצמוד לכנין היכל שלמה. מאז חנוכתו, בשנת 1982, בית הכנסת הגדול משמש מרכז רוחני ודתי שמושך אליו תיירים ומבקרים בעיקר בשבתות ובחגים, אז מתקיימות בבית הכנסת תפילות סדירות וחגיגות. באולם הכניסה של בית הכנסת מוצג אוסף מזוזות מרשים.

כבר בשנת 1923 פרסמו הרבנים הראשיים לישראל, הרב אברהם יצחק הכהן קוק והרב יעקב מאיר, קריאה להקמת בית כנסת מרכזי וגדול בירושלים ההולכת ומתפתחת. קריאה זו נענתה בשנת 1958, אז נחנך בית הרבנות הראשית לישראל "היכל שלמה" ובו גם בית כנסת. עם השנים לא ענה בית הכנסת קטן המידות על צורכי המתפללים והמבקרים שהלכו והתרבו. הוחלט להעביר את התפילות לאולם הכניסה הגדול של "היכל שלמה", אך הקהל התרבה בקצב מהיר, ורבים סברו שיש לבנות בית כנסת מרכזי שיהווה חלק בלתי נפרד מהחיים הדתיים של ירושלים, וכן שיוכל לקלוט אליו מספר רב של מבקרים ומתפללים.

חנוכת בית הכנסת הגדול נערכה בט"ו באב ה'תשמ"ב-1982. באולם התפילה רחב הידיים, שעיצבו מוקפד ומדויק, ישנם כמה פרטים בולטים:

חלונות ויטראז' רבים המקיפים את מקומות הישיבה, ובמיוחד חלון הוויטראז' הגדול והצבעוני מעל ארון הקודש בחזית האולם. ויטראז' זה עוצב על ידי האמנית רגינה היים, והוא משלב בתוכו פסוקים, ציורים, האותיות א-י, תמונות ושמותיהם של אבות האומה. התכנון האקוסטי המתוחכם של האולם המרכזי מאפשר שיפור וניתוב מרבי של הקול, כך שגם מקצה האולם ניתן לשמוע היטב את קולם הטבעי של החזן והמקהלה.

מגלים את ירושלים

בית הכנסת הגדול

בית הכנסת הגדול הוא פנינה אדריכלית מרשימה ביופיה. הבימה המרכזית והחלל המוביל לארון הקודש שבאולם המרכזי יוצרים צורת מנורה. בבית הכנסת הגדול מתקיימים אירועי תרבות יהודיים כמו: שבתות חזנות.

«בשבילי ירושלים» - "בית הכנסת - המיוחד והמאחד"

ניתן לשאול את הילדים מה משמעות המושג בית הכנסת, מה הם יודעים עליו, מי ביקר בבית הכנסת, ולבדוק מה הילדים היו רוצים לדעת על בית הכנסת. רצוי לעשות זאת בהקשר לחגים או באירועים אחרים במהלך השנה. ניתן להרחיב את הידע של הילדים לגבי מגוון בתי כנסת, המאפיינים של כל בתי כנסת, והדברים הייחודיים של קהילות ועדות שונות: המבנה, העיצוב, כלי הקודש, קטעי תפילות שבהם מוזכרת ירושלים, חזנות, פיוטים, ספרייה וכדומה. כדאי לציין את המשמעות של "בית הכנסת הגדול" בירושלים: משמעות השם, המבנה היפה והמפואר, הוויטראז'ים, התפילות והלימוד בבית הכנסת וכולי.

פעילות שיא

אפשר לארגן ביקור בבית הכנסת השכונתי, להכיר את בעלי התפקידים, לשאת ברכה לירושלים, להכיר את החפצים של המקום, לשוחח בנ על הרשמים בעקבות הביקור וליצור הקשר ל"בית הכנסת הגדול" בירושלים. ניתן לערוך השוואה בין בית הכנסת ביישוב לבין בית הכנסת הגדול בירושלים.

אך בבואי היום לשיר לך
ולך לקשר כתרים
קטנתי מצעיר בניך
ומאחרון המשוררים

כי שמך צורב את
השפתיים כנשיקת-שחרף
אם אשכחך ירושלים
...אשר כלה זהב

ירושלים של זהב
ושל נחשת ושל אור
הלא לכל שיריך אני כנור

חזרנו אל בורות-המים
לשוק ולכפר
שופר קורא בהר-הבית
בעיר העתיקה

ובמערות אשר בסלע
אלפי שמשות זורחות-
נשוב נרד אל ים-המלח

...בדרך יריחו

ירושלים של זהב ושל נחשת
ושל אור
הלא לכל שיריך אני כנור

אור-הרים צלול כמין
ורח ארנים
נשא ברוח הערבים
עם קול פעמונים

ובתדמת אילן ואבן
שביתה בחלומה
העיר אשר בדד יושבת
ובלבה חומה

ירושלים של זהב ושל נחשת ושל
אור
הלא לכל שיריך אני כנור

איכה יבשו בורות המים
כפר-השוק ריקה
ואין פוקד את הר-הבית
בעיר העתיקה

ובמערות אשר בסלע
מיללות רוחות
ואין יורד אל ים-המלח
...בדרך יריחו

ירושלים של זהב ושל נחשת ושל
אור
הלא לכל שיריך אני כנור

♦ קטע מס' 4 בתקליטור שמע
♦ ראו פעילות מתאימה בעמוד 86

2. "המקום הכי": שוק מחנה יהודה

הרכבת הקלה מגיעה דרך רחוב יפו לשוק מחנה יהודה. שוק מיוחד זה מהווה חוויה מושלמת בשל הצבעים, הריחות, האנשים, הקולות, הדוכנים וכל מה ששוק עשיר מִזְמַן מבחינה חושית, גסטרונומית ותרבותית.

"יאללה באסטה!"

שוק מחנה יהודה הוא שוק מזון וביגוד, המהווה מרכז קניות במשך היום ומרכז בילוי של מסעדות, פאבים ובתי קפה כלילה. השוק נמצא בין הרחובות יפו ואגריפס לצד שכונת מחנה יהודה בירושלים, ומשמש כשוק מזון מרכזי בבירה. בשוק חנויות ודוכנים רבים, ביניהם דוכני ירקות ופירות טריים, אטלזים, מאפיות ומעדניות. יש בשוק גם חנויות לדברי מכולת, תבלינים, מזון אורגני, ממתקים, פרחים, כלי בית, כלי מטבח, כלי עבודה וביגוד, וגם דוכני פלאפל ומסעדות עממיות. השוק משלב בצורה ייחודית בין נושן לחדשני, בין תרבויות, עדות, דתות שונות, בין שוק ירקות ופירות למתחם אוכל וביילוי תוסס, ובתוך כל אלה מצליח שוק מחנה יהודה לשמור על הגרעין החשוב ביותר לקיומו: להישאר אמתי ואותנטי, עם הריחות, הטעמים והקריאות של המוכרים.

לא בכדי נחשב שוק מחנה יהודה לאחד הסמלים המוכרים והמזוהים ביותר עם ירושלים. הירושלמים קוראים לו "מחניודה" ורואים בו מקום שמייצג את התושבים, מסמל אותם, ומעניק את הזהות הייחודית שיש בחברה הישראלית.

צלם: עמנואל בן גרשום
לשכת העיתונות הממשלתית

"המקום הכי":
שוק מחנה יהודה

שוק מחנה יהודה

חמישה דברים שאולי לא ידעת על שוק מחנה יהודה

השיר המפורסם של אהוד בנאי, רחוב האגס 1, מבוסס על מיקומו של השוק ושלוחותיו.

מלבד היותו שוק לממכר מזון וביגוד, הוא השתנה בחלקו ל"שוק בוטיק", המציע מאכלי גורמה במסעדות מיוחדות, בגדי מעצבים, ומזונות אורגניים ייחודיים.

כיום מנוהל השוק על ידי "מנהלת שוק מחנה יהודה" המורכבת מאנשי מקצוע, אנשי עירייה ונציגים נכחים מבין סוחריו השוק. המנהלת אחראית לאחזקה השוטפת של השוק ולפתרון בעיות וסכסוכים בין הסוחרים.

"טאבולה ראסה" - כשהאמנות נכנסת לשוק... והשוק הוא השראה לאמנות. מדי שנה משנה השוק את פניו והופך למתחם אמנות אורבנית. ציירים, פסלים, צלמים ואומנים גרפיים לוקחים חלק בפרויקט אמנות אורבנית ייחודי בלב אזור שוק החיים של השוק.

הרחובות המרכזיים של השוק כוללים את רחוב מחנה יהודה, הרחוב הראשי והלא מקורה של השוק, ובמקביל לו רחוב עץ החיים, הרחוב המרכזי והמקורה של השוק. בין שני רחובות אלו נמתחים רחובות צדדיים וקטנים יותר: רחוב התפוח, רחוב האפרסק, רחוב השקד, רחוב השזיף ורחוב התות.

מגלים את ירושלים

כאילו אמתי. ציור קיר השוק ברחוב אגריפס

נעשה על ידי קבוצת אמנים מהעיר ליון שבצרפת, המתמחה בציורי קיר. ציור זה הוא חלק מפרויקט ציורי הקיר אשר כולל שמונה ציורים ברחבי ירושלים. בציור זה מופיעות דמויות שונות מהשוק, כולל סוחרים אמתיים שמצאו עצמם מתועדים על הקיר... הציור נראה כה אמתי ומוחשי, עד שהגיעו לעיריית ירושלים מכתבים נזעמים הדורשים להסיר מיד את הארגונים המכוערים שבציור...

אמר הצעיר שם ליד שער שכם
ירושלים שלי
היא צלב על חנות, ושטרים בחצות
אחות שהלשינה ובור עם פצצות
אחות שהלשינה ובור עם פצצות
מצעד עצמאות, וידים קפוצות
"יס סר! וט, קבב, אור שישליק"
ירושלים שלי

אמר החיל מאשדות יעקב:
ירושלים שלי
הייתי בה פעם בבקר של שכול
סמטה וצלף בצריח משמאל
מאז לא חזרתי, פשוט לא יכול
אבגר וגדי שניהם בשבילי
ירושלים שלי

ירושלים, ירושלים
ירושלים שלי

אמר הרוכל ממזכרת משה
ירושלים שלי
היא מחנה יהודה בערב חגים
שבת של "פפיטס", קללות נהגים
שבת של "פפיטס", קללות נהגים
וחומס של רחמו וריח דגים
כביסה על הכביש ומקלחת מדלי
ירושלים שלי

אמר הסנדלר משכונת קטמון
ירושלים שלי
הוא שבע שנים של גשמים בבולקון
שכן בלי חנות, אוטובוס בלי חשבון
שכן בלי חנות, אוטובוס בלי חשבון
שבת - הצגה ראשונה באוריון
גם קטמון ג היא בשבילי
ירושלים שלי

❖ קטע מס' 5 בתקליטור שמע

❖ ראו פעילות מתאימה בעמוד 87

«בשבילי ירושלים»

תכנון הטיול

כדי להתכונן לסיור בשוק מחנה יהודה, כדאי לבדוק אם יש ילדים וילדות שיודעים מה זה שוק; האם ביקרו בשוק? מה ראו? מה שמעו? מה הריחו? האם ביקרו בשוק מחנה יהודה? חשוב לשאול את הילדים מה הם היו רוצים לדעת על השוק, וגם: מה כדאי לקחת לטיול בשוק? סל, רשימת קניות, כסף (אפשר להכין יחד עם הילדים את כל הדרוש לטיול בשוק).

במהלך הטיול

ניתן "לטייל" בשוק בצורה וירטואלית (באמצעות אתרי האינטרנט של משרד התיירות, של עיריית ירושלים וכדומה), על ידי צפייה בתצלומים של השוק (ראו בערכה המצורפת), הקרנה של מצגת בגן הכוללת תמונות מזוויות שונות, דוכנים שונים, צילומים בחגים ובזמנים שונים;

אפשר להכיר לילדים את שמות הרחובות בשוק: מחנה יהודה, רחוב עץ החיים, רחוב התפוח, רחוב האפרסק, רחוב השקד, רחוב השזיף ורחוב התות.

בעלי תפקידים בשוק - את מי אנחנו רואים בשוק ומה תפקידם? רוכלים, קונים, פקחים, סוחרים... האם יש להם לבוש מיוחד? נשחק: אילו הייתי...

בעקבות הטיול "מטיילים בשוק" - ניתן לבקר בשוק המקומי של היישוב.

"שוק מחנה יהודה בגן" - כדאי להעשיר את אזור המשחק החופשי בשלל תלבושות ואמצעים אחרים שיאפשרו לילדים לשחק ב"שוק" ואת הדמויות במשחקי תפקידים.

"עושים שוק" - אפשר להקים "שוק-גן". כדאי להחליט יחד עם הילדים: אילו דוכנים אנו רוצים? היכן נמקם אותם? כדאי להזמין את הילדים לבחור דוכן אותו הם רוצים להקים (ירקות, פירות, מאפים, תבלינים, פירות יבשים וכדומה) וליצור קבוצות שיפעלו יחד להקמת הדוכן שבחרו. כדאי להשתמש באביזרים שהכינו הילדים (סלים, ארנקים, כסף וכדומה) כדי לשחק בשוק שהקימו. ברוח הקולות ששומעים בשוק - אפשר להזמין כל קבוצה להמציא "סלוגן" או זמריר (ג'ינגל) לממכר התוצרת של הדוכן שלהם.

בייגל ירושלמי - אחד המאכלים המזוהים עם השוק הוא הבייגל הירושלמי. אפשר לאפות עם הילדים "בייגל ירושלמי".

«פרויקטים ירושלמיים»

"שוק תבלינים ירושלמיים בגן"

נתבונן בתצלומים מהשוק ובהם תבלינים. נקים בגן שוק תבלינים, מהתבלינים אשר צומחים בערגות התבלינים בגן, ומתבלינים אחרים שיביאו הילדים מהבית. נריח, ניגע, נטעם. אפשר גם לאפות "לחם תבלינים".

פעילות שיא

נזמין את ההורים להכין עם הילדים מטעמים כמו לחם, פוקצ'ה, פיצה עם תבלינים של ה"שוק".

"יוצרים בשוק" - כשהאמנות נכנסת לשוק...

בהשראת פסטיבל "טאבולה ראסה", ניתן להתבונן בתמונות שצולמו בשוק - להתרשם מהצבעוניות, לקבל השראה וליצור במגוון חומרים ומצעים.

פעילות שיא

לזמן מגוון עשיר של תמונות של השוק ומגוון חומרי יצירה ליצור כמו בפסטיבל "טבולה ראסה". אפשר להתחפש לדמויות בשוק, ליצור, לאלתר משחקי תפקידים. ניתן לשיר את הזמרירים שהומצאו, להשמיע מוזיקה ולערוך מסיבת רחוב כמקובל בשוק בימי חמישי בערב.

3. "המקום הכי": העיר העתיקה

הנסיעה ברכבת הקלה מובילה לעיר העתיקה. מרחוק ניתן לחוש את עוצמתם של החומות והשערים, ואת האווירה המיוחדת של מקום עתיק זה. כדאי להסתכל על המפה ולהבחין בעושר של המקומות השונים שהעיר העתיקה מזמנת, וקדימה, לעיר העתיקה והקסומה הזאת!

"ירושלים עיר ועולמות אינסוף בה"

ירושלים העתיקה היא מרכז רוחני של מגוון דתות ותרבויות ובשל כך מהווה מקור השראה לאנשי דת, לאמנים ולאנשי מחקר מכל העולם. העיר העתיקה מאפשרת להיחשף לרב-תרבותיות, לטעמים ולריחות המאפיינים את ירושלים, ומאז המאה ה-19 מקובלת החלוקה בעיר העתיקה לארבעה רבעים עיקריים: הרובע היהודי, הרובע הנוצרי, הרובע הארמני והרובע המוסלמי.

העיר העתיקה משתרעת על פני קילומטר רבוע אחד, והיא משלבת אתרי תיירות ומורשת, תערוכות ארכאולוגיות ואמנותיות ומבנים מונומנטליים שקדושים לכל העמים והדתות - לצד מסעות רוחניים ותרבותיים, סיפורים אנושיים, טקסים ותלבושות אתניים ודתיים ייחודיים, קולות, ריחות וצבעים. דת, היסטוריה, קדושה וחולין מתמזגים יחדיו בסמטאותיה הקסומות.

חומות העיר העתיקה של ירושלים נבנו בתחילת המאה ה-16 על ידי הסולטן הטורקי, סולימן הראשון על בסיס חומות העיר מתקופות קדומות יותר. בחומת העיר העתיקה שמונה שערים: שער יפו, שער שכם, שער ציון, שער הרחמים (סגור), שער האריות, שער הפרחים, השער החדש ושער האשפות.

שער שכם - השער המרשים ביותר שנבנה בשנת 1542, והוא אחד המבנים היפים בארכיטקטורה האסלאמית בירושלים. השער ממוקם בצד הצפוני של החומה והוא מוביל לרובע המוסלמי, מקום משכנו של השוק הצבעוני.

שער יפו - נחשב לאחד השערים החשובים ביותר בחומה ממנו יצאו בעבר הדרכים ליפו - מכאן גם שמו העברי. מעל לשער כתובת בערבית המציינת את תאריך בניית השער ובונהו.

שער הרחמים - אחד מהשערים החשובים ומקום בעל משמעות מיוחדת לשלוש הדתות המונותאיסטיות הגדולות. לפי האמונה היהודית זה השער שהמשיח ייכנס דרכו לירושלים; לפי המסורת הנוצרית ישו נכנס לירושלים בפעם האחרונה דרך שער זה ואילו המוסלמים מאמינים שזה המקום שדרכו הצדק יצא אל האור ביום הדין.

שער האריות - שער הממוקם בחומה המזרחית ומוביל לוויה דולורוזה. זו הדרך שעל פי האמונה הנוצרית צעד ישו מהמקום בו נגזר דינו לצליבה ועד גבעת הגולגולתא שבה בוצע גזר הדין. בראש השער יש ארבעה פסלים של אריות, שניים בצד שמאל ושניים בצד ימין. האגדה מספרת

"המקום הכי":
העיר העתיקה

עיר דוד

הכותל המערבי

מסגד אל-אקצה

מסגד כיפת הסלע

כנסיית הקבר

שוק העיר העתיקה

שהפסלים מוקמו שם כיוון שהסולטן סולימן חלם שאם לא יבנה חומה סביב ירושלים כדי להגן על האזרחים, יטרפו אותו אריות.

🎵 **השער החדש** - שער זה הוא השער היחיד מבין שערי הכניסה לעיר העתיקה שאינו חלק מהמבנה המקורי של החומות שהוקמו במאה ה-16. השער נפרץ על ידי העותמנים בשנת 1889 כדי לאפשר דרך גישה נוחה יותר אל מנזר נוסטרדאם שמחוץ לחומות.

🎵 **שער הפרחים** - נמצא במזרח החומה הצפונית של העיר העתיקה ברובע המוסלמי. ידוע גם בשם **שער הורדוס**. סמוך לשער נמצאת שכונת באב א-זהרה, כשמו הערבי של השער.

🎵 **שער ציון** - שער הכניסה המרכזית לרובע היהודי. היציאה ממנו מובילה להר ציון, ומכאן שמו.

🎵 **שער האשפות** - שמו של השער ניתן לו מעצם היותו במקום הנמוך ביותר בעיר העתיקה, ודרכו הוציאו את האשפה מהעיר בימי קדם. השער מוביל לכותל המערבי.

🎵 ב־1981 הוכרז מתחם העיר העתיקה כאתר מורשת עולמית על ידי ארגון אונסק"ו.

שְׁבַחִי יְרוּשָׁלַיִם אֶת יְהוָה
הַלְלִי אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן.

כִּי חִזַּק בְּרִיחֵי שְׁעָרֶיךָ

בְּרֶךְ בְּנֵיךָ בְּקִרְבֶּךָ.

❖ קטע מס' 6 בתקליטור שמע
❖ ראו פעילות מתאימה בעמוד 87

צלם: עמוס בן גרשום
לשכת העיתונות הממשלתית

חמישה דברים שאולי לא ידעת על העיר העתיקה

1 העיר העתיקה בנויה על חורבות בתים, קמרונות ושפכי הריסות אשר נבנו ונהרסו לסירוגין במשך אלפיים שנה. תחת בתים רבים יש בורות מים ומעברי ניקוז קדומים. צורתה של העיר העתיקה, תוואי הדרכים שעוברות בה, ומערך המבנים שבה נקבע על פי שרידי תרבות מהעת העתיקה: בתים, מתקני ניקוז למים ושפכים, נקבות ומחילות, והריסות של כל אלה, שהצטברו זו על גבי זו במשך אלפי שנים.

2 חומות העיר שימשו להגנה מפני פולשים זרים עד המאה ה-19. היקף חומות ירושלים כ-4.7 קילומטר, ושטחה של העיר העתיקה כ-850 דונם.

3 בשנת 1898 פרצו הטורקים את חומת ירושלים העותמנית, ליד שער יפו, כדי לאפשר לאורח, קיסר פרוסיה, להיכנס לעיר, רכוב על סוסו. בשנת 1917 כבש הפילדמר של אדמונד אלנבי את ירושלים מידי הטורקים; בטקס הכיבוש התעקש אלנבי להיכנס רגלית דרך שער יפו המקורי, ולא דרך הפרצה, בהסבירו כי: "חייב אדם להיכנס לירושלים הקדושה בצניעות".

4 חומות העיר העתיקה נבנו בתחילת המאה ה-16 על ידי הסולטן הטורקי, סולימן הראשון. בחומות משובצים 34 מגדלי שמירה ושמונה שערים מרכזיים, שדרך שבעה מהם אפשר להיכנס לעיר העתיקה.

5 דגם מנורת המקדש הגדולה, המוצב בירידה אל רחבת הכותל ברובע היהודי, עשוי מזהב טהור בשווי ארבעה מיליון דולר וכן ממתכת.

מגלים את ירושלים

הרובע היהודי

הרובע היהודי משמש מסלול טיול להכרת כמה מוקדי תיירות בהם הקארדו - הרחוב הראשי המשוחזר של העיר בתקופה הרומית, בית הכנסת החורבה המשוחזר, הבית השרוף וכמה מוזאונים ובתי כנסת.

לך, ירושלים
בין חומות העיר
לך, ירושלים
אור חדש יאיר
בלבנו, בלבנו,
רק שיר אחד קיים:
לך, ירושלים,
בין ירדן וים

לך, ירושלים,
נוף קדומים והוד
לך, ירושלים
לך רזים וסוד.
בלבנו...

לך, ירושלים,
שיר נשא תמיד -
לך, ירושלים,
עיר מגדל דוד.
בלבנו...

❖ קטע מס' 7 בתקליטור שמע
❖ ראו פעילות מתאימה בעמוד 87

תכנון הטיול

- ניתן להכיר לילדים את העיר העתיקה דרך תמונות, סרטונים, מצגות, סיפורים, שירים וכדומה. אפשר להציג פריטי יודאיקה, מטבעות, בולים או מזכרות בהם מופיע איור / ציור / צילום וכולי של העיר העתיקה. דוגמה לשיר: "זאת ירושלים" מאת איתן פרץ לחן של נחום היימן; דוגמה לסיפור: "מקומו של בית המקדש" בעיבוד של דבורה עומר (פעילויות בעקבות הספר ניתן למצוא באתר של ספריית פיג'מה).
- אפשר להתבונן במפה של הערכה ולזהות את העיר העתיקה באמצעות המבנה המיוחד שלה - עיר מוקפת חומה ובה שערים המיועדים לכניסה וליציאה. אפשר לשוחח על משמעות "העיר העתיקה" - לעומת האזור החדש (היציאה מהחומות).
- ניתן לתכנן את הטיול בעיר העתיקה כהקדמה לסיפור החנוכה שבו נלחמו המכבים כדי לשחרר את בית המקדש מהיוונים. טיול זה ייתן בסיס להבנה לגבי מקומו של בית המקדש וחשיבותו.

במהלך הטיול

- ניתן להתבונן בתמונות של מבנים עתיקים ובאתרים ארכאולוגיים, כמו "הגן הארכאולוגי" בעיר העתיקה בירושלים; כדאי להתייחס לתרבויות השונות ולביטוי שלהן במבנים ובממצאים הארכאולוגיים. במהלך הסיור אפשר לעצור ולהכיר אתרים נבחרים - עיר דוד, הכותל, הרובע היהודי, השוק, המסגדים וכנסיית הקבר. כדאי לשים לב לייחודיות הבנייה - האבן הירושלמית, גם על הקירות וגם על הרצפה, "קו הרקיע" המזוהה עם ירושלים העתיקה - כיפות, צריחים, חומה, גגות, בנייה נמוכה וכולי. אפשר להשוות לבנייה באזור של העיר החדשה - רבי-קומות, כבישים, רמזורים וכולי.
- חשוב לשוחח על חשיבות העיר העתיקה לדתות ולעמים שונים תוך היכרות עם מבנים מרכזיים לדתות השונות והעברת מסר של אחדות ושלו.

בעקבות הטיול

- ניתן לבנות את "העיר העתיקה" בתוך הגן ובחצר עם קוביות קטנות וגדולות, קופסאות ריקות, ארגזים, חומרים פתוחים וכדומה.
- ניתן לערוך "סיור חומות" - בעיר העתיקה במיניאטורה - בניית דגם עם החומות מסביב והשערים - ולשיר "שישו את ירושלים" בהדגש על החומות; אפשר להיעזר בפעילות **בעמ' ZZZ**
- "משפחות מספרות" על אירועים משמחים: בר מצווה בכותל, טיולים בעיר העתיקה, טקס השבעה של מישהו מהמשפחה, חגים, ברכת הכוהנים...
- תוך כדי צפייה בלוח השנה ניתן לבדוק אילו פסטיבלים מתקיימים בעיר העתיקה. דוגמה לפסטיבלים: "פסטיבל האור" ו"פסטיבל צלילים בעיר העתיקה" - להתבונן בתמונות מתוך אתרי תיירות ולקבל השראה להקמת פסטיבלים בגן (ראו חוברת **ירושלים שלי**).
- בהשראת המיזם "כשהטכנולוגיה פוגשת בעתיקה" יוכלו הילדים להקליט כמה משפטים על כל אתר בעיר העתיקה באמצעות הטבלט או הטלפון החכם וליצור "מדריך טיולים קולי" לאתרים בעיר העתיקה ולהשמיע אותו לחברים בגן.

"המקום הכי": "דוד המלך חי וקיים" עיר דוד

עיר דוד היא אתר ארכאולוגי שבו שכנה ירושלים הקדומה החל מראשית ימיה. היא הגרעין הקדום של ירושלים, ממנו צמחה והתפתחה העיר לאורך ההיסטוריה. עיר זו נבחרה על ידי דוד המלך לבירתה של ממלכת ישראל וכך נקבע **מעמדה המרכזי כבירה**. עיר דוד שוכנת על גבעה נמוכה, מחוץ לחומות העיר העתיקה של היום, מוקפת גיאיות מכל צדדיה, וסמוכה למעיין הגיחון שהיווה את מקור חיותה.

מגדל דוד הוא מצודה מתקופות שונות: הראשונים שהקימו מצודה במקום זה, היו החשמונאים (שחיו, כאלף שנים אחרי דוד המלך). הבריטים היו הראשונים שהשתמשו במצודה למטרות שלום, כאשר הפכוה למוזאון קטן, ועד היום משמשת המצודה כ**מרכז תרבות ותיירות**. המגדל עצמו הוא אחד המבנים הבולטים בירושלים והפך להיות אחד מסימניה המובהקים של העיר. בגלל מיקומו האסטרטגי החשוב להגנת העיר העתיקה שימש האזור של מצודת דוד כביצור לכל התושבים והכובשים השונים שחיו בעיר במשך ההיסטוריה. כל כובש הוסיף אלמנטים חדשים לאזור וכך הפכה מצודת דוד לשילוב ייחודי של תקופות היסטוריות וארכאולוגיות שונות ומגוונות.

מוזאון מגדל דוד מבטא אולי יותר מכול את הגיוון התרבותי, ההיסטורי והארכאולוגי המרתק של ירושלים (ניתן לצפות באתר של מוזאון מגדל דוד על **סיור וירטואלי בעיר דוד**).

מגלים את ירושלים

צלילים ומראות מלכותיים

במוזאון מגדל דוד יש מופע לילי קסום ויפהפה - "החזיון הלילי", מופע צלילים ומראות חווייתי המספר את סיפורה של ירושלים עם תמונות ודימויים המוקרנים על החומות העתיקות, החורבות הארכאולוגיות והשבילים המוסתרים של המצודה.

צלם: אבי אוחיין
לשכת העיתונות הממשלתית

"המקום הכי": "פתקים קטנים עם בקשות גדולות" הכותל המערבי

הכותל המערבי הוא אחד מארבעת קירות התמך המקיפים את הר הבית. במסורת היהודית מיוחסת לכותל קדושה יתרה. הכותל מהווה מרכז של עלייה לרגל מכל רחבי העולם וסמל לגעגועים לירושלים. בכל העולם מתפללים יהודים לכיוון הכותל המערבי.

על פי המקרא, בית המקדש הראשון נבנה בירושלים, על הר המוריה, על ידי שלמה המלך (970-930 לפני הספירה). שלמה המלך החל לבנות את המקדש בחודש אייר בשנה הרביעית למלכותו. הבנייה נמשכה שבע שנים ומחצה, עד חודש חשוון בשנה ה-11 למלכותו. אחרי 410 שנים בעקבות מצור ממושך של צבא נבוכדנצר, חרבו ירושלים והמקדש בתשעה באב. כשבעים שנה מאוחר יותר נבנה בית המקדש השני על ידי עולי בבל. המלך הורדוס (19 לפני הספירה) שיפץ והרחיב את המקדש באופן יסודי, והפכו ליצירת פאר. בית המקדש הוחרב על ידי טיטוס בתשעה באב בשנת שבעים לספירה.

הכותל הפך למקום הקדוש ביותר ליהודים בכל הדורות. בני מצווה חוגגים שם עם משפחתם, ואישים מרחבי העולם מבקרים בו. הכותל נקרא גם כותל הדמעות כיוון שרבים מתפללים בו בעוצמה ומבקשים בקשות לרפואה, להצלחה, שמחה ועוד. פתקים קטנים עם בקשות גדולות - בין האבנים של הכותל טומנים המבקרים והמתפללים פתקים עם בקשות ותקוות גדולות.

מגלים את ירושלים

אבנים יוצאות דופן

הכותל בנוי מאבנים יוצאות דופן בגודלן, שהגדולה בהן משקלה כ-400 טון והקטנה ביותר כ-1.5 טון. אבנים במשקל 30-70 טון נמצאות לרוב בפינות, והאבן הממוצעת משקלה 8-10 טון. עוביו של הכותל הוא חמישה מטרים, והוא בנוי משלוש שורות של אבנים, שאף הן ענקיות. עומק הכותל הסמוך באדמה הוא כמעט כגובה הכותל הגלוי מעל האדמה.

צלם: משה מילנר
לשכת העיתונות הממשלתית

« בשבילי ירושלים » - הכותל המערבי בגן

כדאי להיכנס לאתר האינטרנט של הכותל המערבי ולצפות בזמן אמת ברחבת הכותל. מה רואים? אפשר לשוחח על חשיבות הכותל במסורת היהודית כמקום שבו נערכות תפילות, בקשות, טקסים וכולי. ניתן לשוחח על מנהג הטמנת הפתקים בכותל המערבי, וליצור קשר עם אתר הכותל המערבי לשליחת ברכות של ילדי הגן.

פעילות שיא

אפשר לבנות את "הכותל המערבי בגן" בתוך הגן או בחצר, לרשום פתקים עם משאלות של הילדים ולהטמין אותם ב"כותל". ניתן לבנות עם הילדים את בית המקדש על פי הדגם המפורסם.

[...]
 מה נאוו עלי הָהָרִים רָגְלִי
 מְבַשֵּׁר שְׁלוֹם בְּבִנְיָן עֵירָךְ
 קוֹל צוֹפִיךָ יִשְׂאֹר קוֹל רִנָּה
 הַתְּנַעֲרִי מִתּוֹךְ מִגְנָה
 עֵין בְּעֵין תִּרְאִי שְׂכִינָה וְשָׁבוּ
 בְּנֵיךְ לְגִבּוֹלָךְ
 לְשִׁבּוּיִם דְּרוֹר בְּשִׁיר וּמִזְמוֹר
 אֶל בֵּית הָרַם הַמּוֹר יִהְיֶה שְׂבִילָךְ
 סִלּוּ סִלּוּ אֶת הַמִּסְלָה פְּצִחוּ
 רִנְנָה וְתִהְיֶה
 יָבֹא מְבַשֵּׁר בְּלִשׁוֹנוֹ מֶלֶךְ קוֹמִי
 עוֹרִי כִּי בָא אוֹרְךָ

שְׂאִי עֵינֶיךָ וְרֹאִי בְּנֵיךְ בָּאוּ
 אֵלֶיךָ לְאוֹר בְּאוֹרְךָ
 תַּחַת חֹשֶׁךְ אֲשִׁים לָךְ אוֹרָה
 אֲזַמְצִינָה תִּצָּא הַתּוֹרָה
 הִנֵּה גָדוֹל הוּא אֵים וְנוֹרָא בְּיוֹם
 שִׁמְיִי כְּתֹר לְרֹאשְׁךָ
 מֶה נָאוּ עָלֵי הָהָרִים רָגְלִי
 מְבַשֵּׁר שְׁלוֹם בְּבִנְיָן עֵירָךְ

❖ קטע מס' 8 בתקליטור שמע
 ❖ ראו פעילות מתאימה בעמוד 87

מפקחת: גבי קזז
 מדריכה: אליז אברהם

גן "כל שנאהב" ראשון לציון
 גננת: ענת גיל

"המקום הכי": "מסגד מהספרים" מסגד אל-אקצה

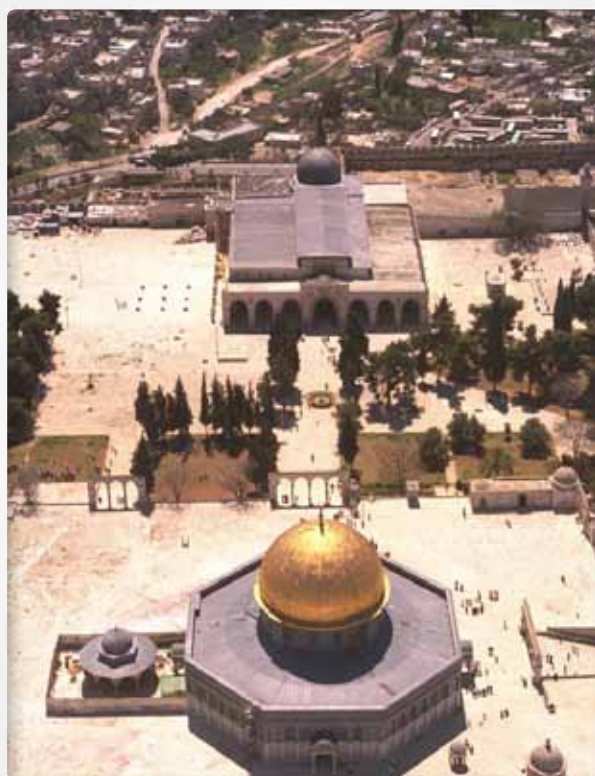
משמעות השם מסגד אל-אקצה:

"המסגד הרחוק ביותר" או "המסגד הקיצון". זה הוא המסגד השלישי בחשיבותו באסלאם לאחר מסגד אל-חראם במכה ומסגד הנביא במדינה. על פי המסורת המוסלמית, זה המקום אליו הגיע מוחמד במסעו הלילי ממכה לירושלים. מהר הבית עלה השמימה עם המלאך גבריאל. אל-אקצה, מסגד מרכזי בהר הבית ובירושלים בכללה, נועד לשמש להתכנסות ולתפילה בציבור, על כל המתקנים והשירותים המתבקשים מכך.

מגלים את ירושלים

שווה 500 תפילות

יש הטוענים כי תפילה אחת במסגד אל-אקצה בירושלים שווה ל-500 תפילות במסגדים אחרים. המסגד נבנה ונהרס פעמים רבות, חלקן בגלל רעידת אדמה.

צלם: משה מילנר
לשכת העיתונות הממשלתית

"המקום הכי": "מסגד שווה זהב" כיפת הסלע

כיפת הסלע נבנתה בשנת 691 לספירה, לאחר כיבושה של ירושלים בידי המוסלמים. המבנה הוא אחד המבנים האסלאמיים העתיקים בעולם וקדושתו של המסגד למוסלמים נובעת מהאמונה כי הסלע שעליו בנויה הכיפה הוא הנקודה שממנה עלה מוחמד השמימה במסע הלילי שלו. כיפת הסלע הנקראת לעתים "כיפת הזהב", היא מבנה מוסלמי הבנוי על גבי אבן השתייה.

כיפת הסלע נחשבת למופת אדריכלי ואמנותי, ולפינת יסוד בתולדות האמנות והאדריכלות האסלאמיים. רבים טועים בין כיפת הסלע ל"מסגד עומר" שלמעשה שוכן סמוך לכנסיית הקבר ברובע הנוצרי. הכיפה צופתה מחדש בשכבת זהב בשנים 1993-1994. נדרשו לשם כך כשמונים קילוגרם זהב. חלקם התחתון של הקירות החיצוניים מחופה בשיש, ומעליו אריחי קרמיקה מסוגנים. על פי עדויות שונות, צדה החיצוני של הכיפה היה מכוסה אף הוא פסיפסי זכוכית עם מוטיב עיטורי הדומה לפסיפסים בכנים הכיפה. אולם פסיפסי החוץ, שהיו חשופים לפגעי מזג האוויר במשך מאות בשנים, התבלו עם הזמן, והוחלפו באריחים בפקודת סולימן הראשון.

לבניין ארבעה שערי כניסה. הדרומי שבהם, הפונה לעבר מכה, הוא המפואר ביותר. על השערים, המשקופים, המפתנים והקירות של המבנה חקוקות וחרוטות כתובות המציירות שינויים ותיקונים שעשו במבנה שליטים מוסלמים שונים. דגם של כיפת הסלע נמצא במוזאון מגדל דוד בעיר העתיקה שבירושלים. דגם נוסף של כיפת הסלע נמצא במיני-ישראל.

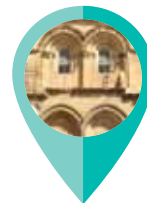
מגלים את ירושלים

הכי עתיק שיש

כיפת הסלע היא המבנה המוסלמי העתיק ביותר שנשתמר ללא שינויים מהותיים.

צלם: עמוס בן גרשום
לשכת העיתונות הממשלתית

"המקום הכי": "בלב הנצרות" כנסיית הקבר הקדוש

"כנסיית הקבר הקדוש" או "כנסיית האדון" - אחד האתרים הקדושים ביותר לנצרות

הכנסייה בנויה בלב הרובע הנוצרי בעיר העתיקה בירושלים, במרומי גבעה הנקראת על ידי הנוצרים גלגותא. שם זה הוא שיבוש של המילה הארמית גולגולתא, או העברית - גולגולת. לפי אגדה נוצרית נקראת כך הגבעה משום גולגולתו של אדם הראשון הטמונה בה, וכאשר נצלל עליה ישו נפלה טיפה מדמו על גולגולת זו.

לפי המסורת והאמונה הנוצריות, הכנסייה נבנתה במקום שבו ישו נצלל, נקבר וקם לתחייה. מקום הקבורה של ישו נתגלה, על פי המסורת, למלכה הלנה בעת שביקרה בירושלים, וכך היא הניחה יסוד במקום הזה לכנסייה שהתרחבה בתקופת השלטון הביזנטי הנוצרי. הצלבנים, שססמתם הייתה "גאולת הקבר הקדוש מידי הכופרים", כבשו את ירושלים ב-1099 ובנו במקום כנסייה חדשה שנשארה עד ימינו. הם קראו לה (בלטינית) "כנסיית האדון".

ניתן למצוא בכנסייה אתרים חשובים כמו **אבן המשיחה**, שעליה מאמינים הנוצרים שסיהרו את גופתו של ישו; **מערת גילוי הצלב**; מקום קבורת האדם הראשון; קברים חצובים מימי בית שני. הכנסייה כוללת גם מספר רב של קפלות וחדרים שונים, המוחזקים בידי העדות הנוצריות השונות. **בחצר הכניסה** לכנסייה, השייכת לשלוש העדות הגדולות המחזיקות בכנסיית הקבר, הלטינים, הארמנים והיוונים, מתקיימת פעילות ליטורגית, בעיקר **בתקופת הפסחא**. סלע הגולגולתא שעליו נצלל ישו מוקף כיום במבנה משוכלל בן שתי קומות - המרפסת התלויה של הגולגולתא והקיר הצמוד למדרגות המודרניות שהוקמו אחרי השרפה.

אחד האתרים הבולטים והחשובים ברובע הנוצרי הוא **הווייה דולורוזה**, דרך הייסורים, שהיא דרכו האחרונה של ישו. צליינים רבים נוהגים להגיע לירושלים ולצעוד בעקבות ישו במסלול המתחיל בשער האריות ומסתיים בכנסיית הקבר הקדוש.

מגלים את ירושלים

פתקים לאלוהים

בעמודי האבן הענקיים שבכניסה לכנסיית הקבר שברובע הנוצרי, מוטמנים פתקים בחריצים בדיוק כמו בכותל המערבי.

צלם: עמוס בן גרשום
לשכת העיתונות הממשלתית

"המקום הכי": "עושים שוק בעתיקה" שוק העיר העתיקה

שוק העיר העתיקה בירושלים מורכב ממערכת סמטאות ארוכות, החוצות את העיר העתיקה ועוברות בגבול בין הרובע הנוצרי, הרובע המוסלמי והרובע הארמני. בשוק נמכרים חפצים וטובין מגוונים מאוד, ממזון ומגדנות ועד בגדים, רהיטים ומוצרי חשמל.

במפגש תרבויות ודתות בלב העיר העתיקה, מתערבבים טעמים, צבעים וריחות של סמטאות השווקים הססגוניות; נשמעים קולות הסוחרים המכריזים על מרכולתם במגוון שווקים. כל שוק וסחורתיו וצבעיו, כל שוק וסיפוריו המעידים על מרכולתו ועל יושביו. קרבתם של השווקים לאתרים המקודשים הוסיפה לתבליני השוק קורטוב ממפגש של תרבויות ודתות שונות. הרחוב הצר והסמטאות העקלקלות אינם מאפשרים כניסת כלי רכב, ולכן נפגשים בעגלות תלת-אופן עמוסות סחורות, הגולשות במהירות במורד הרחוב העוברות הלך ושוב ברחובות השוק כבימים עברו.

מגלים את ירושלים

סיורי חול ומועד - שוק העיר העתיקה

בחגים, אלפים נוהרים לכותל המערבי או לכנסיות או למסגדים. כדאי לשוב ולהכיר את אותם אתרים בנקודות זמן שונות, המשנות את תמונת המקום.

צלם: משה מילנר
לשכת העיתונות הממשלתית

«"בשבילי ירושלים" - "בשווקים" - לקחת את הזמן, להיכנס לאווירה, וליהנות מטעמים וריחות

כדאי ליהנות משפע הטעמים, הריחות והמראות שיש בשווקים בעיר העתיקה בירושלים. "הליכה" בין הדוכנים מאפשרת לחוש וליהנות מאווירה של שווקים, מבלי לפספס את כל המאכלים המיוחדים שאפשר למצוא.

פעילות שיא

אפשר לקבל השראה מהמסע הקולינרי בשווקים ולהכין מאכלים נפוצים כמו: פיתות, בייגל, חומס, פלאפל, סלט ירקות קצוץ, טחינה. אפשר להכין "כרטיס טעימות" הכולל שוברי טעימות, להקים דוכנים לממכר המאכלים ולהציע לכל ילד לבחור מה ירצה לטעום.

4. "המקום הכי": משכנות שאננים

כאן נפרד מהרכבת הקלה. מול חומת העיר העתיקה ומגדל דוד שוכנת שכונת משכנות שאננים במורד שמעל ברכת הסולטן ומעליה טחנת קמח שפעלה בכוח הרוח, ונבנתה על ידי משה מונטיפיורי. מקום ישן-חדש, מתחדש-משמר ומפתיע בזכות הנוף המרהיב, ההיסטוריה הייחודית והרוח התרבותית שהוא מקרין.

"יורדים מהפסים - אל משכנות שאננים"

משכנות שאננים הייתה אחד ממפעלי הפיתוח הראשונים בעיר החדשה של ירושלים בתקופה העותמנית והשכונה היהודית הראשונה שהוקמה בירושלים מחוץ לחומות העיר העתיקה בשנת 1860. הקמתה, ביוזמתו ובתמיכתו של משה מונטיפיורי, סימלה את תחילת תקופת "היציאה מן החומות" בירושלים.

בתי משכנות שאננים כיום, לאחר שיפוץ ושימור, משמשים מרכזי כנסים - המרכז לאתיקה בירושלים והמרכז למוזיקה ירושלים - מלווים אמנים צעירים בדרך המוזיקלית על ידי מתן בימה לרסיטלים, הופעות וכיתות אמן (המועברים לעתים בשידור חי ברדיו), חזרות והקלטות. המבנים המקוריים של השכונה שופצו והם משמשים מרכז לפעילות אמנותית ותרבותית של דיאלוג, סובלנות ופלורליזם. במקום פועל בית הארחה ליוצרים ולאנשי רוח עם יחידות אירוח מפוארות, והוא מהמבנים ההיסטוריים והמרשימים שבעיר. טחנת הרוח במשכנות שאננים נבנתה ביוזמתו של משה מונטיפיורי, מעט לפני הקמתה של משכנות שאננים. היא משמשת נקודת תצפית על שכונות משכנות שאננים וימין משה.

צלם: מרק ניימן
לשכת העיתונות הממשלתית

משכנות שאננים

מגלים את ירושלים

שאלות של שאננים

השם משכנות שאננים ניתן לשכונה בהשראת פסוק מספר ישעיהו, פרק ל"ב, פסוק י"ח: "וישב עמי בנווה שלום ובמשכנות מבטחים ובמונוחת שאננות", ונועד לשקף את "שאלותם" של מתיישביה שהעזו לעזוב את הביטחון היחסי שהקנו להם חומות העיר העתיקה.

חמישה דברים שאולי לא ידעת על משכנות שאננים

1 משה מונטיפיורי שהקים את שכונת משכנות שאננים במחצית המאה ה-19, הביא את כל המכשור הטכנולוגי ועבודות הפרזול מן העיר רמסגייט (Ramsgate) שבאנגליה. בזכות זאת השתמרו קטעי הפרזול האיכותיים עד ימינו באופן מרשים.

2 במעלה הגבעה הקים מונטיפיורי **טחנת קמח**, שתספק למתיישבים מקום תעסוקה לפרנסה. הוא קיווה שהטחנה תספק שירותים במחיר נמוך מזה של הטוחנים הערבים וכך תקל על עניי ירושלים.

3 ב-1936 הובאה מווינה המרכבה של מונטיפיורי ששימשה אותו במסעותיו באירופה והוצבה במרכז השכונה. ב-1986 הוצתה המרכבה על ידי גורם לא ידוע וכל חלקיה הדליקים נשרפו. כיום עומדת בשכונה המרכבה המשוחזרת כשהיא מוגנת על ידי קיר זכוכית. על המרכבה ניתן לראות את סמלה של משפחת מונטיפיורי, שעליו כתוב "חושב ומודה" (thank & think).

4 חמש שכונות בירושלים נקראות על שמו של מונטיפיורי, מפני שכולן נבנו בתמיכתה הכספית של קרן צדקה שהקים: ימין משה, אוהל משה, מזכרת משה, זיכרון משה וקריית משה.

5 פסטיבל הסופרים בירושלים מתקיים במשכנות שאננים, ומטרתו היא להפגיש סופרים ישראלים עם סופרים בולטים מרחבי העולם. במשך ארבעת ימי הפסטיבל מתקיימים עשרות מפגשים ספרותיים, סדנאות, סיורים ומופעים, בסיומן של שיתופי פעולה בין-לאומיים ושל עיסוק במרכיביה הבין-תחומיים של היצירה.

«בשבילי ירושלים»

תכנון הטיול

כדאי לחפש במפה את המבנה המיוחד של המקום - **טחנת רוח**, ולחקור אותה. בנוסף כדאי לגלות מי היה משה מונטיפיורי, למה שימשה הטחנה, היציאה מהעיר העתיקה, מהחומות והקמת עיר חדשה "מחוץ לחומות". לבדוק את הופעת השם משה ברחובות השכונה והיכן מופיע השם משה בירושלים. כדאי להתבונן בתמונה מתוך הערכה ולהתרשם מהזווית המיוחדת ומהנוף שרואים ברקע.

מהלך הטיול

אפשר להתבונן במבנה הטחנה, הכרכרה, ממה היא בנויה ועוד. אפשר לקרוא את הסיפור "סיאמינה והחתולים של ימין משה" מאת אורי אורלב, לשיר את השיר "השר משה מונטיפיורי", להמחזיז אותו, ולהעשיר את הידע על דמותו מתוך מילות השיר.

בעקבות הטיול

בהשראת הפסטיבלים שמתקיימים בירושלים ניתן ליצור בגן אירועי תרבות כגון: "שבוע הספר", "מטר על מטר" (משוררים מקריאים מהשירה שלהם), "פסטיבל הסופרים" - בו ניתן להזמין לגן סופר / מאיר / יוצר לספר על יצירתם ולקרוא לילדים שירה או סיפור. ניתן להזמין הורים או אורחים מהקהילה להיות שותפים לאירועי התרבות ("כמו בירושלים").

ניתן לזמן חומרים לבניית טחנת רוח בשולחן החול, בארגז החול, בפינת הקוביות בשיתוף פעולה עם הילדים.

«פרויקטים ירושלמיים»

"טחנות רוח וטחנות קמח"

ניתן לחקור את הייחודיות של טחנות רוח וטחנות קמח, אז והיום. ניתן לצפות בסרטונים ובתמונות של טחנות רוח בגולן ובגלבוע ולהשוות בין השימוש בהן בירושלים לבין השימוש בגולן ובגלבוע: טורבינה המייצרת חשמל

לעומת טחנת קמח. חשוב ליצור קשר בין שימוש בטחנת רוח לבין ערכים של שמירה על הסביבה, כאשר מפיקים חשמל מהרוח ואין צורך להשתמש בכחם ובחומרים מזהמים נוספים.

פעילות שיא

אפשר לייצר שבשבות בגן כדי לחקור את עוצמת הרוח, כיוונה וכדומה. אפשר להעמיד את כל שבשבות שהילדים בנו כחצר ולצלם אותן מסתובבות ברוח.

"מרכז לפעילות אמנותית ותרבותית"

אפשר להקים מרכז לפעילות אמנותית ותרבותית בהשראת משכנות שאננים, שם יתוכננו מגוון פעילויות אמנותיות ותרבותיות בשיתוף עם הילדים (ראו רעיונות לפעילויות בהשראת הפסטיבלים בסוף החוברת). חשוב שהמקום יסדר מסרים וערכים של דיאלוג, סובלנות ופולורליזם. ברוח המרכז של משכנות שאננים, הילדים מחליטים את ההחלטות בצורה דמוקרטית, מה יהיו הנושאים, הפעילויות, וגם דרכי הפרסום והידוע לילדים האחרים והוריהם.

פעילות שיא

פסטיבל שירה: קבוצת ילדים מתכננת את הפסטיבל, אחרת בוחרת רשימת שירים, קבוצה בונה תפאורה, קבוצה בוחרת שירים מתוך תקליטורים להשמעה, קבוצה אחת תבדוק מי מהילדים ירצה להשתתף ועוד. ביום הפסטיבל יוכלו הילדים לקשט את הגן עם השירים עצמם שיהיו תלויים במקומות מרכזיים ברוח השירים שתלויים ברחובות ירושלים.

וְהָיָה הַשִּׁיר בְּנֶאֱמָרָה...
וְהָיָה הַשִּׁיר בְּנֶאֱמָרָה
נִשְׁקָוּהוּ מִלְּאֲכִים בְּנִשְׁקָה הָאֲחֵרָה
וְכָךְ אֶת הַעֲנִיִּים עֲצֵם הוּא בְּבִקְשׁוֹ
רַק אֲבֹן יְרוּשָׁלַיִם מִתַּחַת לְרֹאשׁוֹ
עֲטוּף טָלִית שֶׁל מֹשֶׁה וְנַח בְּתוֹךְ אֲרוֹן
גִּמְרָה הַשִּׁיר מִשָּׁה אֶת מִסְעוֹ הָאֲחֵרָה
אֲךָ יֵשׁ עוֹד אֲנָשִׁים הַמוֹכְנִים לְהַשְׁבֵּעַ
שְׁלֹפְעָמִים בְּלִילָה כְּשֶׁחֲשׂוֹ בִּסְבִיבָה
רָאוּ אֶת מוֹנִטִיפִיּוֹרֵי עַל יַד הַמֶּרְכָּבָה

וְהָיָה עֲלָה לְמֶרְכָּבָה...

וְהָיָה הַשִּׁיר מוֹנִטִיפִיּוֹרֵי בֵּן תַּשְׁעִים
אָמְרוּ לוֹ: תַּעֲלֶה, כִּי שָׁם לְמַעַלָּה
מִבְּקָשִׁים
שָׁאֵל אוֹתָם הַשִּׁיר: תִּגִּידוּ, אֵיךְ אֵכֹל
אֵיךְ עֲלִילַת הַדָּם בְּדִמְשָׁק תִּבְטָל?
הֲלֹא צָרִיךְ לָלֶכֶת לַפָּחָה הַנִּבְזָה,
לְהַגִּיד לוֹ תִּתְבַּיֵּשׁ וְאֵיךְ מִרְשִׁים דִּבֶּר כָּזָה
וְאֵם צָרִיךְ לָשִׁים לוֹ בִּיד אֵיזָה בְּקִשְׁיִשׁ
מִיָּן מִתְנַה גְּדוֹלָה אֲךָ שְׁאִישׁ בָּהּ לֹא
יִרְגֵּשׁ
אֲזַי מִי אֵם לֹא אֲנִי לְתַרְכִּי אֶת זֶה יִגִּישׁ?

וְהָיָה עֲלָה לְמֶרְכָּבָה...

וְהָיָה הַשִּׁיר מוֹנִטִיפִיּוֹרֵי בֵּן מֵאָה
אָמְרוּ: מִסְפִּיק לִי כֶּכֶר, הַנִּשְׁמָה שְׁלִי שְׁבִיעָה
הֲלָכּוּ מִלִּיּוֹנִים לִירוּת וּפְרִנְקִים וּבִישְׁלִיק
אֲבָל לִיהוּדִים זֶה אֵף פֶּעַם לֹא הִסְפִּיק
אָמְרוּ לוֹ: כְּבוֹדוֹ רַק יְבֹא וְיִסְתַּכֵּל
צָרִיךְ לְבָנוֹת עוֹד חֹדֶר לְקַבֵּר שֶׁל רַחֵל
וְלְהַגְבִּיהָ אֶת הַכֶּתֶל הַמַּעֲרָבִי
לְנוֹה-שְׁאֲנָנִים יְהוּדִים יֵשׁ לְהַבִּיא
וְמִי אֵם לֹא אֶתָּה, יָא מוֹרִי, יָא לְבָבִי?

וְהָיָה הַשִּׁיר מוֹנִטִיפִיּוֹרֵי בֵּן שְׁמוֹנִים
אֲזַי בָּאוּ לְבֵיתוֹ הַמְּלָאכִים הַלְבָּנִים
עָמְדוּ עַל מִטָּתוֹ וְכָךְ אָמְרוּ אֵלָיו:
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא רֹצֵה אוֹתָךְ אֵלָיו ...
וְכָךְ עָנָה הַשִּׁיר מוֹנִטִיפִיּוֹרֵי בְּדִיּוֹק:
סִלְחוּ לִי רַבּוֹתֵי, אֲךָ בְּאֶמֶת אֲנִי עֶסוּק
כִּי יֵשׁ הִרְבֵּה צָרוֹת לְאַחֵינוּ בְּעוֹלָם
הֵינָה פּוֹגְרוֹם בְּרוּסְיָה, אֵיךְ לֹא אֲבֹא אֶצְלָם
כִּי מִי אֵם לֹא אֲנִי יַעֲזֹר פֹּה לְכֻלָּם?

וְהָיָה עֲלָה לְמֶרְכָּבָה

ו"דיו!" לְסוֹסִים אָמְרוּ,

וּפֹה מִתֵּן בְּסִתְרִי, וְשָׁמָּה נִדְבָּה

וּפֹה צְבִיטָה בְּלִחִי אוֹ לְטוּף שֶׁל אֶהְבָּה

וְלָכֵל הִיְהוּדִים שְׁמִיחָה וְגִאָּוָה

וְכָל הַכְּבוֹד לְשִׁיר!

♦ קטע מס' 9 בתקליטור שמע
♦ ראו פעילות מתאימה בעמוד 87

5. "המקום הכי": בגן הפעמון

בגן הפעמון הוא פארק שבו אפשר לשחק, לרוץ, ליהנות ממתקנים במגוון סוגי ספורט ולשבת לפיקניק. עצי זית רבים מעניקים צל לאורך הגן, ופסלים גדולים מאפשרים לילדים לטפס וליהנות מהחווייה של משחק חופשי.

"פיקניק ירושלמי בגן הפעמון"

בגן הפעמון, או בשמו המלא בגן פעמון הדרור, הוא הפארק העירוני השני בגודלו בירושלים. הגן הוקם ב-1976 והוא ממוקם בסמוך למרכז העיר, בין השכונות טלביה, המושבה הגרמנית וימין משה, בפתחו הצפוני של עמק רפאים. הגן הוקם לאחר שתכנית רחבת היקף להקמת מגדלי מגורים יוקרתיים ובתי מלון במקום בוטלה עקב מחאה ציבורית, והוחלפה בתכנית צנועה יותר שכללה גם פארקים ושטחים פתוחים. בגן פעמון הדרור נחנך במלאת מאתיים שנה לעצמאות ארצות הברית, ובמרכזו הוצב פעמון שהוא העתק של "פעמון הדרור" המפורסם בפילדלפיה, אשר העניק לגן את שמו.

בגן הפעמון מתקני ספורט רבים, כולל שולחנות פינג פונג, מגרשי כדורסל ומסלולי אופניים מרווחים. יש בו גם פסלים ועצי זית, ולכן נחמד לערוך בו פיקניק בשעות היום או לצאת לטיול אחר הצהריים. בחלקו הצפוני של הגן פסל דרקון עשוי בטון המכונה ג'רי. בגן הפעמון מוצבים גם פסלים של האמנים ארל אתרוג, ישראל הדני, הנרי מור ודליה מאירי. תאטרון הקרון לילדים המתמחה בתאטרון בובות אף הוא נמצא בפארק.

צלם: משה מילנר
לשבת העיתונות הממשלתית

"המקום הכי":
לטיול יצאנו

בגן הפעמון

פארק טדי קולק

הגן הבוטני

עמק הצבאים

עין כרם

מגלים את ירושלים

ג'רי - דרקון ירושלמי

פסל המשחק "ג'רי הדרקון" משתלב בגן הפעמון בירושלים משום שגופו עשוי גבעת חול מכוסה בדשא. ההנאה הרבה בה הילדים חוזרים ומטפסים על הדרקון, מוסברת בין השאר, בתחושות הנעימות הנגרמות הן כתוצאה מההתגברות על הפחד והן מהמשחק על היצור הדמיוני האגדי, המוכר בדרך כלל, כיורק אש ומאיים. צבעו האפור של פסל המשחק ממזג אותו בסביבתו הטבעית של הגן ויוצר רושם ש"ג'רי הדרקון" שייך למקום, כביכול, עוד מימים ימימה.

«"בשבילי ירושלים"

תכנון הטיול

ניתן לשוחח על המקומות ביישוב שבהם ניתן לטייל, לעשות פיקניק, לרוץ, לשחק, לטפס על מתקנים ולהיפגש עם חברים. אפשר לספר לילדים על "גן הפעמון" בירושלים, להראות תמונה או סרטון באתר תיירות ולציין את המרכזיות של הגן בחיי משפחות הילדים בירושלים הבאות לשם בסופי שבוע ובחגים.

במהלך הטיול

אפשר לציין את אפשרויות הבילוי השונות שגן הפעמון מציע: ריצה, טיפוס, פיקניק, מתקני ספורט.

בעקבות הטיול

אפשר לתכנן טיול פיקניק למשפחות לציין יובל לאיחוד ירושלים תוך בחירת אתר עם אפשרויות בילוי שונות לילדים ומשפחותיהם.

«פרויקטים ירושלמיים

"צלילי פעמון בירושלים"

אפשר להציג סוגים שונים של פעמונים ולהקשיב לצלילים שלהם. אפשר לשוחח על הגודל, החומר, מרכיבי הפעמונים ולזמן התנסויות שונות של הילדים עם הפעמונים. כדאי להזכיר שבטיר ירושלים, המורכבת ממגוון אוכלוסיות, ניתן לשמוע צלילים שונים במקומות שונים בעיר. בעיר העתיקה שבה יש ריכוז גדול של כנסיות ומנזרים, בשעות מסוימות מתנגנים פעמונים. אפשר להפיק צלילים מפעמונים, ללמוד לגן בהם, להשוות בין הצלילים ולגלות את הפעמון המצלצל.

פעילות שיא

להזמין לגן נגנים שמנגנים מוזיקה שבה נשמעים פעמונים או להשמיע מוזיקה כזאת.

"הדרקון של גן הפעמון"

אפשר להכיר את הפסלים המוצגים בגן הפעמון בירושלים דרך תמונות, אתרים וסרטוני יוטיוב. אחד מהפסלים הוא הפסל של הדרקון ג'רי, פסל אהוב על הילדים שבאים לגן הפעמון. אפשר לשוחח על דרקונים, מה הילדים רוצים לדעת עליהם, מה הם כבר יודעים, ואיך הם חושבים שדרקון צריך להיראות.

פעילות שיא

אפשר לתכנן בשיתוף עם הורים הקמת פסל סביבתי בחצר הגן - מפלצת או דרקון - על פי בחירת הילדים. כדאי להיעזר באמנים סביבתיים ביישוב, מדריכים בתחום החינוך הסביבתי ובמחלקה הרלוונטית ברשות להקמת פסלים תוך שימוש חוזר של פסולת וחומרי בנייה. אפשר לקבל השראה מהדרקון שבגן הפעמון בירושלים.

המקום הכי: פארק טדי קולק

טיול בפארק טדי קולק החדש מזמן רגעי חוויה חושית חזקה של צפייה והתפעלות מיפי המזרקה שבה מים, מוזיקה ואור משתלבים ויוצרים קסם בלתי נשכח.

“לפגוש מזרקה קסומה”

פארק טדי, השוכן למרגלות העיר העתיקה בסמוך לשער יפו, הוא הנצחה נאה לראש העיר המיתולוגי טדי קולק ולהתפתחותה של ירושלים בשנות כהונתו. במרכז הפארק ניצב מרכז מבקרים קטן, המספר את סיפור בנייתה של ירושלים המודרנית באמצעות סרט תלת-ממד, תמונות של קולק ומעט הסברים. לאורך שבילי הפארק ממוקמים שלטי אבן המתארים ציוני דרך בחייו של קולק. גולת הכותרת של פארק טדי קולק היא המזרקה הגדולה בישראל הממוקמת במרכז הפארק, שפורצת במופע של מים, מוזיקה ואור כל ערב. בפארק משולבים גם פסלים סביבתיים ובהם שעון שמש מיוחד שתוכנן על ידי האמן מתי גרינברג. בחלקו המזרחי של הפארק נמצאים באר משאלות וגרם מדרגות המקשר את הפארק לעיר העתיקה.

«בשבילי ירושלים»

תכנון הטיול

היכרות עם פארק טדי באתרי אינטרנט, סרטוני יוטיוב ותמונות, תוך שימת לב לאטרקציות שיש בפארק: מרכז מבקרים המציג בסרט תלת-ממד את סיפור ירושלים החדשה, תמונות של טדי קולק, שבילי טיול המציגים שלטי אבן המתארים ציוני דרך בחייו של קולק, המזרקה שפורצת במופע של מים, מוזיקה ואור, פסלים סביבתיים ובהם שעון שמש, באר משאלות ומדרגות המקשר את הפארק לעיר העתיקה.

מהלך הטיול

לאחר היכרות, אפשר לבחור אחת מהאטרקציות בפארק וליצור אותה בגן בעבודה בקבוצה בשיתוף עם הורים: אירועים שמתקיימים בירושלים החדשה, פסלים סביבתיים, שעון שמש, באר משאלות וכדומה.

בעקבות הטיול

אפשר ליצור מפה של הפארק ולהוסיף את האטרקציות של הפארק על המפה. ניתן להפוך את המפה למשחק התקדמות כאשר מטילים קובייה, מתחילים בכניסה לפארק ומסיימים באתר מוסכם. לדוגמה, בעיר העתיקה. אפשר להוסיף למשחק חידון שדרכו מתארים את התחנות השונות בפארק.

«פרויקטים ירושלמיים»

“בונים פארק”

אפשר ליצור מיניאטורה של פארק בשולחן או בארגז חול. אפשר להקים כמה תחנות בחצר הגן בשיתוף עם הורים, כולל בניית פסלים סביבתיים, יצירת שבילים, הקמת מזרקה קטנה בחצר הגן. פעילות שיא - הקמה משותפת של תחנות ה“פארק” בחצר ומשחק בהם.

“מוזיקה, מים ותאורה”

אפשר להשתמש באור, מים ומוזיקה כחומרים ליצירה. לצורך זה, כדאי ללמוד את האפשרויות הגלומות בכל “חומר” בנפרד, לשאול את הילדים “איך אפשר” לדעתם ליצור עם החומרים הללו, מה הרעיונות שלהם לגבי

שילוב בין החומרים, והאם יש להם רעיון ליצירת "מיצג" של כל החומרים הללו ביחד. כדאי להסריט בטלפון החכם את הרעיונות של הילדים ולאפשר לקבוצות השונות של הילדים להציג את רעיונותיהם.

פעילות שיא

אפשר לזמן לילדים את ה"חומרים" ולסייע להם בהקמת המיצג המיישם את הרעיונות שהם העלו.

שִׁישׁוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם, גִּילּוֹ בָּהּ,
גִּילּוֹ בָּהּ כָּל-אוֹהֲבֶיהָ,
שִׁישׁוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם, גִּילּוֹ בָּהּ,
גִּילּוֹ בָּהּ כָּל-אוֹהֲבֶיהָ

אֶל תִּירָא וְאֶל תַּחַת עֲבָדֵי יַעֲקֹב
כִּי יִפּוּצוּ מִשְׁנֵאִיךְ מִפָּנֶיךָ,
אֶל תִּירָא וְאֶל תַּחַת עֲבָדֵי יַעֲקֹב
כִּי יִפּוּצוּ מִשְׁנֵאִיךְ מִפָּנֶיךָ

שִׁישׁוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם...

עַל חוֹמוֹתֶיךָ, עִיר דָּוִד, הִפְקַדְתִּי שׁוֹמְרִים:
כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה,
עַל חוֹמוֹתֶיךָ, עִיר דָּוִד, הִפְקַדְתִּי שׁוֹמְרִים:
כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה

שִׁישׁוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם...

שְׂאִי סָבִיב עֵינֶיךָ וְרְאִי כָּל־
נִקְבְּצוּ וּבָאוּ לָךְ
שְׂאִי סָבִיב עֵינֶיךָ וְרְאִי כָּל־
נִקְבְּצוּ וּבָאוּ לָךְ

שִׁישׁוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם...

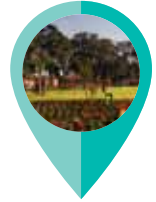

❖ קטע מס' 10 בתקליטור שמע
❖ ראו פעילות מתאימה בעמוד 87

"המקום הכי": הגן הבוטני

ממשיכים לטייל בירושלים! אפשרויות רבות בפנינו. אחת מהן היא הטיול למקום שבו נוכל לפגוש גן ירוק המקרין ערכים סביבתיים של שמירה על הטבע ודאגה לדורות הבאים.

"השורשים שלי"

הגן הבוטני האוניברסיטאי נוסד בשנת 1953 והוא פנינה של טבע בלב ירושלים, מוקד לתיירות ובילוי. בגן אפשר לראות ולהריח (ולפעמים גם לטעום) צמחים, פרחים, שיחים, עצי פרי, עצי ענק, צמחים טרופיים ועוד. בגן גדלים כ-10,000 מיני צמחים שונים ממגוון רחב של אזורים גאוגרפיים בעולם. הגן משמש כבנק גנים ובו נשמרים צמחים בעלי ערך רב במטרה לשמור על תכונותיהם המקוריות ולמנוע את הכחדתם. בחממה הטרופית גדלים צמחים מאזורים לחים וטרופיים הזקוקים להגנה מפני האקלים הירושלמי. צמחים רבים בגני הנני בישראל אוקלמו בארץ לראשונה בגן הבוטני.

הגן מציג את אוסף הצמחים החיים הגדול ביותר בארץ, בתצוגה של פריחות מרהיבות בכל ימות השנה. הגן משמר צמחים רבים בעלי ערך אסתטי, בוטני וחקלאי, ומשמש מקלט ליותר ממאתיים מינים של צמחים המצויים בסכנת הכחדה, אותם מגדלים למטרות ריבוי, תצוגה, הוראה ואף החזרה לטבע. בגן ישנו גם אוסף זרעים של צמחים רבים. הגן הבוטני הוא מוקד ירוק לתיירות ובילוי ומרכז לחינוך והדרכה בלב ירושלים.

צלמת: אוהב תורגמן

«בשבילי ירושלים»

תכנון הטיול

כדאי לבדוק אם הילדים ביקרו בגן בוטני. אפשר לשאול מה הם היו רוצים לדעת על הגן הבוטני בירושלים. רצוי להסביר מהי **בוטניקה** - ענף של מדעי החיים החוקר את עולם הצומח ואת חיי הצמחים; מהו **גן בוטני** - גן בו מגדלים צמחים למטרות מחקר מדעי, והוא כולל צמחים עם שילוט המאפשר זיהוי קל של צמחים שדומה לשילוט בגן חיות וברמת הארגון של הגן הדומה לזו שבספרייה. גן בוטני עשוי לשמש, לצד מטרות המחקר, גם לתיירות, חינוך ולטיפולים פרה-רפואיים בעזרת גידול צמחים. וכמובן, על חשיבות הגן הבוטני בירושלים.

מהלך הטיול

נוכל להזמין לגן הורה, בעל מקצוע מהקהילה או מהרשות, שתחום עיסוקם או עניינם קשור בצמחים (גן, חוקר, חובב צמחים וכדומה) למפגש בנושא צמחים. לפני המפגש אפשר להעלות שאלות שמעניינות את הילדים לחקור. חשוב לבקר בגן, גינה, גן בוטני, ערוגה, גינה ביתית או כל מקום שיהיו בו צמחים וצמחייה. חשוב לתעד את הטיול לצלם או לרשום את מה שנמצא בטיול.

בעקבות הטיול

ניתן להקים גינה, ערוגה, פרדס, בוסתן, "גן בוטני" קטן וכדומה בשיתוף עם ההורים. אפשר לחקור עצי פרי אחדים, שיחים, פרחים וצמחים שנבחרו לשתילה, להוסיף שלטים עם איור, תצלום או שם, להתבונן, להריח וגם לטעום. להרחבה והעמקה כדאי לבקר באתר האגף לחינוך קדם-יסודי ובאתר גננט.

«פרויקטים ירושלמיים»

"השורשים שלי"

חשוב להכיר את הסביבה שבה נמצא הגן מבחינת הצמחייה. ניתן להשתמש ב"מגדיר צמחים" כדי לזהות ולהכיר את הצמחים והפרחים הגדלים בסביבה הקרובה של הגן. אפשר להכין מגדיר צמחים ופרחים של הגן שלנו, ולעודד חקר משותף על ידי קבוצות הילדים תוך כדי חיזוק ערכים של שמירה על הסביבה ומניעת הכחדה של צמחים. חשוב ליצור קשר עם "הגן הבוטני" ולשוחח על חשיבות העבודה הנעשית שם. כדאי לבדוק אם קיים ביישוב אתר לשמירת טבע או טבע עירוני ולבקר שם. כדאי לתעד את המקום בתקופות שונות של השנה ולשים לב לשינויים בסביבה.

פעילות שיא

להקצות שטח בחצר הגן לערוגה או גינה ולטפח בו צמחים ופרחים. כדאי להכיר את התכנית "בשביל הפרחים" באתר האגף לחינוך קדם-יסודי.

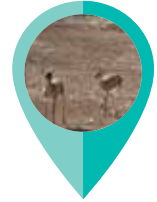
«צמחים מכל העולם»

ייחודו של הגן הבוטני בירושלים בכך שהוא משמר זנים, זרעים, גנים וצמחים הגדלים במקומות שונים בעולם. כדאי להכיר כמה מהצמחים האלה ולהשוות למגוון שצומח בארץ. אפשר לשוחח על הקשר בין האקלים והצמחייה. ניתן להכין מצגת ולשתף את ההורים בבחירת צמחים, עצים ופרחים מכל העולם ולאפשר לילדים להתבונן ולהתרשם מהיופי ומהתועלת של הצמחים.

פעילות שיא

קבוצות ילדים בוחרות צמח או פרח לחקר מעמיק ומציגות את הממצאים לחברים בגן.

"המקום הכי": עמק הצבאים

במרכז הסואן של ירושלים שוכן פארק הצבאים, מקום לנשום אוויר נקי, לפגוש את הטבע במיטבו ואם יהיה לנו מזל לפגוש צבאים שמשוטטים להם באזור.

"עמק הצבאים - בטבע שלנו"

עמק הצבאים או עמק פרי הר (במפות ישנות: עמק רקפת) משתרע על פני שטח של למעלה ממאתיים דונם, שוכן בלב העיר, בין שכונת הקטמונים לכביש בגין. העמק מוקף שכונות מגורים ומהווה ריאה ירוקה בתוך העיר. במשך שנים רבות נאבקו גופים שונים על שטחי העמק: אלה המעוניינים לבנות עליו נגד אלה הרוצים לשמור על הטבע. התושבים, החברה להגנת הטבע וגורמים נוספים דאגו לצבאים, לנוף ולטבע הייחודי באזור עד שהוחלט להפוך את המקום לפארק, שמורת טבע וכך להציל את הטבע בעמק. ניתן להתרשם מברכות שנוצרו בפארק ומשלל בעלי החיים המתהלכים (ומתעופפים) בשטחו. אפשר לטייל ברחבי הפארק ולהבחין בצבאים, שעל שמם ניתן השם "עמק הצבאים".

«"בשבילי ירושלים"

תכנון הטיול

כדאי לדבר עם הילדים על שם המקום "פארק הצבאים", מקורו, משמעות המקום, ולציין את כוח המאבק המשותף של האזרחים לשמירה מקום ירוק באמצע העיר, שמהווה "ריאה ירוקה". כדאי להסביר את המושג ולבדוק אם ביישוב שלנו קיימת ריאה ירוקה. חשוב להתייחס לצבי כאל בעל חיים קדום החי בעדר, וללמוד על הצבי הארץ ישראלי.

במהלך הטיול

אפשר להתבונן בתמונה ובאתר המקום, ולשים לב לצמחייה הארץ ישראלית שצומחת בהרי ירושלים ולצבעי הצבי שממשימים כהסוואה על רקע צמחייה זאת. אפשר גם להתרשם מאתר המקום, מברכות שנוצרו באופן טבעי וכמו כן משרידי המתקנים החקלאיים.

בעקבות הטיול

ניתן לשוחח על חשיבות השמירה והשימור של שטח ירוק בגן או ביישוב. נחשוב על הערכים אותם אנו מקדמים כמו הגנה על הסביבה, חמלה לבעלי חיים, שמירה על "ריאה ירוקה", שמירה על המורשת, שייכות למקום וכדומה. נוכל לנסח אמנה ירוקה עליה יחתמו כל ילדי הגן, בה יהיו הערכים הנבחרים והצעות לדרכים ליישם אותם. אפשר לפרסם את האמנה, לשתף את ההורים, השכנים והרשות.

«פרויקטים ירושלמיים

"מגנים על בעלי חיים קטנים"

בעמק הצבאים השתמרו בעלי חיים בעקבות שימור הפארק. נוכל לקבל השראה ולשמר בעלי חיים קטנים בחצר הגן. לאחר שנכיר את תהליך בניית ושימור עמק הצבאים, בו תושבי ירושלים היו שותפים משמעותיים - נשתף את ילדי הגן בבחירת מקום בחצר בו ניצור "שמורה קטנה". ה"שמורה" תוכל לכלול מרכז האכלה לציפורים, גינת פרחים, אקווריום, קני נמלים ועוד. רצוי לשתף את הילדים ומשפחותיהם בתהליך התכנון, ההקמה, תיעוד והעשייה בזמנים שונים ובעונות שונות.

פעילות שיא

ציון הקמת ה"שמורה הקטנה" בגן בשיתוף עם הורים וקהילה: מרכז האכלה לציפורים, גינת כרפדים, אקווריום וכדומה.

«מהשדה ועד הצלחת»

בעמק הצבאים שרידי מתקנים חקלאיים קדומים. אפשר לחקור עם הילדים את עבודת החקלאי, את התהליך הארוך שעובר מרגע עיבוד האדמה, הזריעה וכולי עד ה"צלחת". אפשר להכיר ולשוחח על כלים חקלאיים של פעם והיום, אפשר לבקר בשטחי חקלאות, להקים ערוגה בגן, להכין סלט וכולי. חשוב להזמין חקלאי מבין משפחות ילדי הגן או הקהילה שיסביר וידגים לילדים את עבודת החקלאי.

פעילות שיא

סיור לשטח חקלאי בקרבת היישוב, התבוננות בגידולים, היכרות עם השלבים של גידול וצמיחת הירקות, הפירות וכדומה. אפשר גם להשתתף בקטיף של פרי או ירק והחלטה משותפת מה אפשר לעשות אתו: לאכול אותו בצורתו הטבעית, בסלט, במרק וכדומה.

לְכָל אֶחָד יֵשׁ עִיר וְשָׂמָּה יְרוּשָׁלַיִם
שֶׁהוּא אוֹלֵם לָהּ חֲלוּמוֹת
עַד שֶׁתַּעֲלֶה בָּהֶר פְּרִיחַת הַלֵּיל
לְהָאִיר לוֹ בַּעֲרֵב יוֹמוֹ.

מִעֶפְרָן יְרוּשָׁלַיִם
יֹאִירוּ לוֹ פְּרָחֵי הַלֵּיל

לְכָל אֶחָד יֵשְׁנוּ מְקוֹם בִּירוּשָׁלַיִם
שֶׁהוּא קוֹרֵא לוֹ אֶהְבֶּה
כְּשִׁיבּוֹא בְּסוֹף יַחַף וְקָר אֵלַי
יִמְתְּקוּ הָאוֹר וְהָאֶבֶק

מִעֶפְרָן יְרוּשָׁלַיִם
יֹאִירוּ לוֹ פְּרָחֵי הַלֵּיל

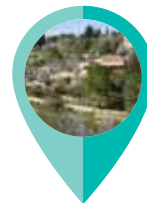
יִשְׁנֶה עֲצָבוֹת וְשָׂמָּה דוֹמָה לִירוּשָׁלַיִם
וּבְנִינָתָה צִלְיִי פְּעֻמוֹנִים
שִׁיר אַחֲרוֹן יֵרֵד מִגְבֵּה מִגְדָּלָיִךְ
לִנְגֹן אֶת שְׁמוֹ בְּאַבְנִים.

מִעֶפְרָן יְרוּשָׁלַיִם
יֹאִירוּ לוֹ פְּרָחֵי הַלֵּיל.

❖ קטע מס' 11 בתקליטור שמע
❖ ראו פעילות מתאימה בעמוד 87

"המקום הכי": עין כרם

טיול בכפר בתוך העיר, אשר מוקף בהרים, צריחי כנסיות, מעיין מים חיים, נוף מרהיב מכל עבר ומסעדות בעלות ניחוח אירופי, הכול נמצא בעין כרם.

"עין כרם - יופי, קדושה ומסתורין"

עין כרם, שכונה ציורית, אחת היפות בירושלים, בעלת אופי כפרי ייחודי. עין כרם מתאפיינת בנוף מרהיב, ירוק בעין, הרים מסביב לה ואווירה של אתרי קדושה לדתות השונות, לצד מקומות אירוח בין סמטאות עטורות צמחייה ואווירה שקטה ונינוחה. בעין כרם מתגלים בתי אבן, כנסיות ומנזרים, אתרים היסטוריים מעניינים, סמטאות צרות ויפהפיות, בתי אמנים (קרמיקה, תכשיטנות, מרכז למוזיקה ועוד), גלריות, בתי קפה, מסעדות ובתי מלון המעוצבים באותה אווירה כפרית.

היסטוריה יהודית, נוצרית ומוסלמית

עין כרם הייתה יישוב יהודי פורח במהלך תקופת בית המקדש הראשון והשני. התושב החשוב ביותר באותן השנים היה זכריה הכהן, כוהן בבית המקדש. אשתו הייתה אלישבע ובנו היה יוחנן, רב ידוע שהפך מאוחר יותר ל"יוחנן המטביל", מבשר הנצרות. בשלב מאוחר יותר נבנה על המעיין מסגד עומר ואחר כך הפכו הצלבנים את עין כרם ל"מונטנה" ובנו בה כנסיות ביזנטיות, עליהן הוקמו כנסיית יוחנן המטביל וגם כנסיית הביקור. החשיבות הנוצרית שקיבל המקום, הובילה לכנייתם של כנסיות ומנזרים רבים עוד בתקופת ימי הביניים, המושכים אליהם תיירים רבים, ביניהם נוצרים וצליינים שמגיעים לבקר במנזרים וכנסיות.

לשכת העיתונות הממשלתית

«בשבילי ירושלים»

תכנון הטיול

אפשר להתבונן בתמונות של עין כרם, להסתכל באתרי תיירות שונים, בספרים ובחברות תיירות, בסרטון באינטרנט "עין כרם הקסומה". מדוע אומרים שהמקום "קסום"? מה אנחנו מרגישים וחושבים כאשר מטיילים וצופים במקומות שהנופים שלהם "קסומים"? איזה מקום נוסף אנחנו מכירים שהוא קסום? אפשר לתעד את דברי הילדים.

מהלך הטיול

בעין כרם אפשר לפגוש נופים הרריים, בתים עתיקים, מעיין, סמטאות, עצים, פריחה וכדומה אשר שימשו השראה לאמנים וליוצרים. בעקבות ההתבוננות ביצירות ובתצלומים של נופים, מראות ויצירות של עין כרם, נזמין את הילדים לבטא מחשבות ורגשות: בעל פה, בכתב, בציור... אפשר ללמוד על הביטוי של אמנים במגוון "שפות", וכך גם אצלנו בגן.

בעקבות הטיול

ניתן לזמן חומרי רישום, כתיבה ויצירה ולחשוף את הילדים לטכניקות של רישום, כתיבה, ציור, פיסול וכולי במגוון חומרים שונים. כדאי להעשיר את הסדנה והגלריה עם תצלומים, רפרודוקציות, עבודות של הילדים וכדומה סביב הנופים של עין כרם ובכלל ולעודד את הילדים להכיר טכניקות שונות ולהתנסות בהן.

«פרויקטים ירושלמיים»

"בית סדנאות למלאכות קדומות בגן"

היכרות עם מלאכות קדומות כמו טווייה, כדרות, אריגה, רקמה, תכשיטנות, קרמיקה ועוד. המסר בסדנאות בהשראת הסדנאות של עין כרם הוא היצירה "ביחד", לראות את תושבי ירושלים חיים זה לצד זה בשיתוף ובשכנות טובה.

פעילות שיא

ילדים בוחרים אחת מהמלאכות הקדומות ויוצרים "ביחד", זה ליד זה, בסדנה משותפת.

«נופים קסומים»

סיור וירטואלי ב"אתרים קסומים" בירושלים וביטוי ההתרשמות במגוון דרכים. חשוב לתעד את דברי הילדים תוך כדי ובעקבות ההתפעלות.

פעילות שיא

יצירת מצגת משותפת של ילדי הגן, מצגת בעקבות עבודת צוות בגן או בשיתוף הורים שתכלול "נופים קסומים": נופים בעין כרם, נופים בירושלים, נופים בטבע הירושלמי וכולי.

6. "המקום הכי": אצטדיון טדי קולק

לנצח או להפסיד במשחק, העיקר לשחק כדורגל, לעודד את הקבוצה, ושיהיה כדור ברשת! משחק באצטדיון טדי הוא חוויה מרגשת. משפחות רבות נוהגות לצפות ביחד במשחקי כדורגל באצטדיון ובטלוויזיה.

"שירים ושערים"

אצטדיון טדי נבנה בשכונת מלחה ב-1992, ונקרא על שם ראש עיריית ירושלים לשעבר, טדי קולק. האצטדיון החליף את אצטדיון ימק"א, והוא המגרש הביתי של קבוצות הכדורגל בית"ר ירושלים, הפועל ירושלים והפועל קטמון. אצטדיון טדי הוא השני בגודלו בארץ (אחרי אצטדיון רמת גן), ונחשב למתקדם והמטופח מכולם.

"המקום הכי":
אצטדיון
טדי קולק

אצטדיון טדי קולק

צלם: משה מילנר
לשכת העיתונות הממשלתית

«"בשבילי ירושלים"

תכנון הטיול

כדי להתכונן לסיור באצטדיון טדי כדאי לבדוק אם יש ילדים וילדות שיודעים מה זה אצטדיון, שמכירים את אצטדיון טדי או כל אצטדיון אחר, שהיו במשחק כדורגל, אם ישנם ילדים וילדות שהולכים לחוג כדורגל, או אם מישהו מהמשפחה שחקן כדורגל או אוהד של קבוצת כדורגל מסוימת.

במהלך הטיול

אפשר לפתוח שיח בנושא כדורגל, משחק קבוצתי, קבוצות כדורגל, משחקים באצטדיון. ניתן "לטייל" באצטדיון טדי בצורה וירטואלית (באמצעות אתרי האינטרנט של משרד התיירות, של עיריית ירושלים וכדומה), להתבונן בתמונה של האצטדיון (ראו בערכה המצורפת), לצפות במצגת על קיר לבן או מסך בגן הכוללת תמונות של האצטדיון מזוויות שונות, עם שחקנים וכדומה.

בעקבות הטיול

חשוב לשוחח על מה שאנו מרגישים כאשר מנצחים ומה כאשר מפסידים, ועל כך שיש לכבד את הקבוצה האחרת, אם מנצחים ואם מפסידים. חשוב להתייחס לעבודה של שחקן הכדורגל, על כך שיש צורך להתאמן בצורה עקבית, ללמוד לשחק בקבוצה, לדעת לנצח ולהפסיד; אפשר להתייחס לעבודת השופט שצריך ללמוד את כל החוקים של הכדורגל, להכריע במצבים מורכבים ולהיות הוגן כלפי כולם. כדאי להתייחס לשחקנים שהילדים מעריצים, להכיר את הכישורים שלהם (דרך מידע שנגיש באינטרנט).

« פרויקטים ירושלמיים

"כדור ברשת"

ניתן לחלק את ילדי הגן לקבוצות וכל קבוצה יכולה לחקור נושא בשיתוף משפחות הילדים. דוגמאות אפשריות לנושאי חקר: מדוע המקום נקרא אצטדיון טדי קולק? מהן הקבוצות הירושלמיות העיקריות המתאמנות ומשחקות באצטדיון זה? מהם הצבעים והסמלים שלהן? מה המשמעות שלהם? איך משחקים כדורגל? מהם כללי המשחק? מה המטרה? בעקבות החקר על הנושאים שהועלו כדאי לבקש מהילדים לספר מה הם למדו, לתעד את דבריהם. אם יש באותו חודש או שבוע "דרכי" בין הקבוצות, ניתן להביא קטעי עיתונות, חלק מהמשחק המוקלט בווידיאו או לצפות ביוטיוב באינטרנט בקטעים של הבקעת השערים.

פעילות שיא

ניתן להציג את התשובות שהילדים מביאים במפגש סיכום של הפרויקט "כדור ברשת" ומכאן ניתן להמשיך את החקר בעוד דברים שמעניינים את הילדים וקשורים לנושאים שהועלו.

"ליגת הקבוצות"

ניתן לעודד את הילדים בגן ליצור קבוצות כדורגל של ביתר ירושלים ושל הפועל ירושלים (או כל קבוצה על פי בחירתם), ולהכין אתם חולצות / דגלים / צעיפים אדומים וצהובים; אפשר לשאול את הילדים אם למישהו יש חולצת כדורגל של אחת מהקבוצות הללו כדי להראות לחברי הגן; אפשר להראות לילדים את המדים של הקבוצות באתרים של הקבוצות באינטרנט.

פעילות שיא

משחקי "ליגת הקבוצות":

אפשר להעשיר את ארגז החול בגן עם מיניאטורות של בובות-שחקנים משתי הקבוצות וכדור קטן ולארגן "טורניר במיני-אצטדיון טדי בגן"; אפשר לשחק בחצר הגן כדורגל בקבוצות קטנות, כולל שחקנים ושופט, שער וכדור במקום שהוכן עם הילדים למטרה זו, על פי החוקים המוסכמים של הכדורגל ועל פי מטרת המשחק (להבקיע גולים). חשוב לשוחח על התנהגות ספורטיבית של השחקנים בכדורגל ובכלל, של האוהדים באצטדיון ומחוצה לו.

7. "המקום הכי": גן החיות התנ"כי

טיול לגן החיות הוא תמיד אטרקציה שמתאימה למשפחה כולה. גן החיות התנ"כי בירושלים שוכן בעמק פסטורלי שתוכנן כדי להעניק לחיות שחיות בו תנאי מחיה דומים ככל האפשר לחיים בטבע.

"האריה והממותה וגם ההיפופוטם"

גן החיות התנ"כי ממוקם בעמק פסטורלי בדרום מערב ירושלים, ותוכנן בצורה המעניקה לבעלי החיים השוכנים בו תנאי מחיה דומים ככל האפשר לטבע. המקום מציע פינוק ליטוף, האכלות מודרכות, סדנאות סיפור ויצירה, סיורי לילה ומרכז מבקרים בדמות תיבת נח - ובדומה לתיבת נח, גם הגן שם לו למטרה לשמר ולהרבות בעלי חיים הנמצאים בסכנת הכחדה. גן החיות התנ"כי שוכן על מדרונותיו הצפוניים של נחל רפאים בקרבת מעיין עין יעל ועין לבן ויש בו אגם עם מפלים. ייחודו של גן החיות הוא בהצגת אוסף זואולוגי של חיות ארץ ישראליות שחלקן אף הוזכרו בתנ"ך.

"המקום הכי":
גן החיות התנ"כי

גן החיות התנ"כי

צלמת: עינת אנקר
לשכת העיתונות הממשלתית

«בשבילי ירושלים»

תכנון הטיול

כדאי לשאול את הילדים: האם ביקרו בגן חיות לאחרונה? מה ראו? איזו חיה אהבו? איזו חיה היו רוצים לבקר בגן החיות התנ"כי? אפשר לשוחח עם הילדים על משמעות השם של גן החיות: "התנ"כי" - מדוע לדעתם נקרא כך?

מהלך הטיול

אפשר להתבונן באוסף תמונות של בעלי החיים בגן החיות התנ"כי - מתוך האתר "אוסף התצלומים הלאומי" או באתר גן החיות התנ"כי. אפשר להבחין בייחודיות של כל חיה ובסביבת החיים שלה. אפשר להסתכל על משפחות בעלי חיים - כיצד קוראים לכל אחד מהם? מה הם אוכלים? כדאי להתבונן בתמונה המצורפת לערכה - הקוף המשתעשע על החבל. נוכל להעלות שאלת חקר: האם בעלי חיים משחקים? ולחקור אותה בשיתוף ההורים.

בעקבות הטיול

ניתן להזמין את הילדים לבנות "גן חיות תנ"כי" - בשולחן החול, בארגז החול, במרכז הבנייה בגן בשילוב עם "חיות", (בובות מיניאטוריות של חיות). אפשר ליצור "מפה" של גן החיות - כדי לסייע למבקרים להתמצא.

«פרויקטים ירושלמיים»

"שומרים על בעלי החיים"

אפשר לצאת ולחקור את בעלי החיים בסביבה הקרובה של הגן: חרקים, ציפורים, כלב, חתול ועוד. כדאי להיעזר במגדירים שונים (מגדיר יונקים, ציפורים, חרקים וכולי) כדי להכיר אותם טוב יותר. חשוב לשוחח עם הילדים על תרומתו של גן החיות התנ"כי בשמירה ובטיפוח בעלי חיים בסכנת הכחדה ולחזק את הערכים הקשורים בשמירה על החיים. אפשר לקבל השראה מפרויקטים שנעשו "האכלת ציפורים", מים לחתולי הרחוב" - באתר האגף לחינוך קדם-יסודי ובאתר גננט, וליזום פרויקט שמירה על החיים.

פעילות שיא

אפשר להכין "מגדיר בעלי החיים בחצר הגן" באמצעות צילום, איור מדעי ועוד, בשימוש תוצרי החקר של הילדים על אודות בעלי החיים.

«מפסלים בעלי חיים»

בהשראת פסלי בעלי חיים הנמצאים ברחבי גן החיות התנ"כי, ניתן להזמין קבוצות ילדים לבחור בעל חיים שמעניין ומסקרן אותם. נזמין את הילדים לבחור שאלת חקר שמעניינת אותם לדעת על בעל החיים ולחפש לה תשובה. לדוגמה: כמה שונה סביבת חייו של בעל החיים בטבע מגן החיות?

פעילות שיא

נזמין כל קבוצה ליצור פסל של בעל החיים שאותו בחרה ולהציג את הפסל ואת מאפייני בעל החיים הנבחר. נוסיף חיים לפסל ונתנסה בהפקות קוליות של בעל החיים אותו בחרנו להציג. אפשר להתקדם במרחב בתנועות מתאימות.

8. "המקום הכי": מוזאון ישראל

אנו מגיעים למוזאון ישראל, מוסד תרבות מרכזי בירושלים הנמנה עם המוזאונים לאמנות וארכאולוגיה המובילים בעולם.

"מוזאון ישראל - בחזרה לעתיד"

מוזאון ישראל שנוסד בשנת 1965 שוכן בגבעת רם בירושלים, והוא המוסד התרבותי הגדול בארץ. יש בו אוספים בתחומי הארכאולוגיה, האתנוגרפיה, היודאיקה, אמנות ישראלית ואמנות העולם. אבי המוזאון ומייסדו הוא טדי קולק, לימים ראש עיריית ירושלים, שגם הביא למוזאון תרומות של אוספים חשובים מהעולם. טדי קולק שהיה ראש עיריית ירושלים 28 שנים, תרם רבות לפיתוח העיר הזאת, ולכבודו נקראים אתרים שונים בירושלים ביניהם אצטדיון טדי ופארק טדי (שמוצעים ל"טיול" בחוברת).

במוזאון אגפים רבים - אגף הנוער מציע תערוכות ותכניות לילדים ולצעירים בנפשם. גן האמנות ע"ש בילי רוז מציג את התפתחות הפיסול המערבי לאורך מאות שנים, ובו עבודות של אמנים מהשורה הראשונה. אגף האמנות מציג יצירות מכל העולם ומשקף את הגישה האקלקטית והבין-תחומית של המוזאון. אולם תצוגה חדש מוקדש לתערוכות מתחלפות של אמנות עכשווית. באגף הארכאולוגי יכולים המבקרים להיווכח עד כמה גדול הוא מספרן של התרבויות אשר מצאו את ביתן בארץ ישראל. המוצגים מסודרים באופן כרונולוגי, בשבעה פרקים שונים החל מהתקופה הפרהיסטורית.

צלם: משה מילנר
לשכת העיתונות הממשלתית

"המקום הכי":
מוזאון ישראל

מוזאון ישראל

היכל הספר

גן האמנות

חמישה דברים שאולי לא ידעת על מוזאון ישראל

מוזאון ישראל בירושלים הוא המוזאון הגדול במזרח התיכון ואחד מעשרת המוזאונים הגדולים בעולם. יש בו כחצי מיליון מוצגים.

"מרכז המידע לאמנות ישראלית" במוזאון ישראל מחזיק קטלוג של "תיקי אמן" על אמנים ישראלים מאז שנת 1975. כל תיק מכיל מידע וחומרים הקשורים לאמן אחד. מאגר המידע של המרכז מקיף כ-12,000 אמנים והוא כולל כ-4,500 יצירות אמנות, אלפי קטעי עיתונות, כ-13,000 הזמנות לתערוכות, כ-700 קטעי וידאו ואלפי רשימות והפניות קטלוגיות.

לאחר חידוש מבנה המוזאון, בשנת 2010, הוקמה תצוגת קבע, אוסף יצירות מופת עם יצירות ישראליות מוערכות ועם אוסף רחב היקף של אמנות הדאדא והסוריאליזם. אוסף כלי קרמיקה סיניים נדירים באיכותם, עם אמנים עכשוויים, עם חפצים המרכיבים את סיפוריהן של תרבויות אפריקה, אוקיאניה ואמריקה, המשתרעות על למעלה מ-4,000 שנה, יוצרים תמהיל המבטא את אופיו ושאיתו של המוזאון להציג את שורשי התרבות האמנותית לצד עשייה מחודשת ועכשווית עם הפנים קדימה.

25 מיני צמחייה ארץ ישראלית צומחים בכל שטחי מוזאון ישראל ובהם: הדס, דולב, הרדוף, רוזמרין, חצב, עירית ורקפת.

שלוש הדתות - היהדות, הנצרות והאסלאם - מוצגות במוזאון זו לצד זו בתצוגה יחידה במינה באגף לארכאולוגיה.

מגלים את ירושלים

קיר החנוכיות במוזאון ישראל

באזור חגי ישראל במוזאון ישראל יש מבחר גדול של חנוכיות ממדינות ומתקופות שונות. בכל אחת מהן שמונה בתי נר, כמספר הימים שהספיק פך השמן להדלקת המנורה בבית המקדש לפני יותר מאלפיים שנה.

«בשבילי ירושלים»

תכנון הטיול

כדאי לשוחח עם הילדים על: מה זה מוזאון, מה הם מצפים לראות, סוגי מוזאונים שאולי הם מכירים, להכיר את כללי ההתנהגות במוזאון, בעלי תפקידים, התבוננות על המבנה, על איך היצירות מוצגות, על תערוכות שונות, על סדנאות...

מהלך הטיול

ניתן להכיר את המוזאון דרך האתר הרשמי של המוזאון, תמונות (כמו זאת של הערכה), ההיכרות עם המוזאון בפנים ובחוץ, סוגי אמנות המוצגים במוזאון ולמה הם נבחרו, האוצרות. ניתן להתנסות בחומרים שונים כדי ליצור "ברוח המוזאון", להקים גלריה; כדאי להכיר את תכנית "המוזה באה לנ" באתר לחינוך קדם-יסודי. ניתן להמליץ על יצירה אחת שהרשימה אותי במיוחד וליצור חוברת המלצות למוזאון. ניתן גם ליצור "ספר תערוכה" שבו יצולמו היצירות של הילדים עם ההסבר שלהם והתמונה של הילד ליד.

בעקבות הטיול

אפשר להזמין אמן לביקור בגן, או לצאת לבקרו בסדנת הציור שלו. כדאי לשאול את הילדים מה היו רוצים לדעת על האמן, על מקורות ההשראה, על הטכניקה. מה עוד מעניין אותם לדעת? ועוד. במוזאון נמצאת ספריית האיור ובה אוסף מרשים של ספרי ילדים הממוינים לפי שמות המאיירים. כדאי להתייחס אל האיור

כאל יצירת אמנות, להתבונן באיורים בתוך ספרים בנושא ירושלים ולהתרשם מהם. ניתן להתייחס לסגנונות איור שונים, לטכניקות שונות, לדרך שבה כל מאייר בוחר להציג את ירושלים, שם המאייר בספרים, פרס האיור ועוד.

« פרויקטים ירושלמיים

בהשראת התערוכות במוזאון ישראל בירושלים:

בעקבות התערוכה "חוטים וקשרים"

התערוכה במוזאון בודקת את משמעות החוטים המטפוריים והפיזיים בחיינו ומה תפקידם. מי עומד בשני קצות החבל? מתי משתלבים החוטים לרשת ומתי לא? בתערוכה מוצגות יצירות של אמנים עכשוויים מהארץ ומהעולם, שמשמשים בהן סוגים שונים של חוטים. הן עוסקות בחוויות אישיות, חברתיות ותרבותיות ומזמינות את כל המשפחה להתנסות בעצמם בחוטים ובקשרים ולגלות קשת של הקשרים.

פעילות שיא

אפשר לזמן לילדים מגוון חוטים: חוטי צמר, חוטי מתכת, חוטי תפירה, חוטי אריגה ועוד. "מחשבות על חוטים" - ניתן להזמין את הילדים ליצור באופן חופשי על מצעים מגוונים. אפשר לצלם את היצירות ולהציג בגלריה. "של מה החוט הזה" - נזמין את הילדים ומשפחותיהם לצלם חוט ללא החפץ אליו הוא קשור. אפשר לערוך תערוכת תצלומים שתהיה מעין "חידון" - "של מה החוט הזה"?

בעקבות התערוכה "סופה עדינה:

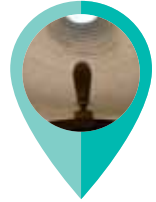
יצירות נבחרות מאת אנה טיכו"

אנה טיכו, שהייתה יוצרת פורייה מאוד, יצרה אלפי רישומים ומתווים. התערוכה הציגה את הנופים שתיארה בגירי פסטל ואת ציורי הפרחים שציירה בצבעי מים. אלה גם אלה מתאפיינים במידותיהם הגדולות, בשימוש יוצא מן הכלל בצבע ובמועד יצירתם המאוחר יחסית.

פעילות שיא

בעקבות התבוננות ביצירותיה של אנה טיכו, ברישומים וביצורי הפרחים בצבעי מים, אפשר לזמן לילדים התנסויות ברישום וביצור בצבעי מים. אפשר לערוך סיור בסביבה הקרובה ולהתרשם מהפרחים והצמחים השונים כהשראה ליצירה.

"המקום הכי": היכל הספר

הגענו ל"היכל הספר" הידוע בארץ ובעולם כמקום היחיד שבו מוצג אחד הממצאים הארכאולוגיים החשובים ביותר של המאה העשרים: המגילות ממדבר יהודה. אך אי-אפשר להתעלם מהמבנה עצמו המהווה ציון דרך בתולדות הארכיטקטורה העולמית.

"ספר הספרים"

במוזאון ישראל נמצא היכל הספר שהוא בעל העיצוב הייחודי ואחד מסמלי העיר. היכל הספר משמש מקום משכן לכמה מהתגליות הארכאולוגיות החשובות של המאה העשרים, ביניהן כתבי יד עתיקים ונדירים כגון מגילות מדבר יהודה וכתר ארם צובה. היכל הספר מוקדש ברובו לאורחות החיים של כיתות יהודיות קדומות.

היכל הספר לא נבנה כמבנה פונקציונלי בלבד (הבא לשמר ולהציג את המגילות). המתכננים חשבו על בניית "מקדש" שיאפיין על ידי מרכיבו הארכיטקטוניים, ויתקשר לרעיון המדינה המחדשת את קשריה עם עברה. המתכננים עשו שימוש בכלים אדריכליים כגון: חומרים עשירים, שינויי עוצמה בכמות האור ובסוגו, זרימה נמשכת של חללים חיצוניים ופנימיים, אופי פיסולי של המבנה, שימוש בצורות הנדסיות שונות, כדי להעביר מסרים רוחניים ואוניברסליים. סוד "היכל הספר" נעוץ בשילוב יוצא דופן של העיצוב האדריכלי עם הסימבוליקה, אותם ניתן לחוות במהלך הביקור.

לשכת העיתונות הממשלתית

חמישה דברים שאולי לא ידעת על היכל הספר

1 מגילות מדבר יהודה הן כתבי יד עתיקים שנתגלו בשנים 1947-1956 ב-11 מערות ליד חורבת קומראן, בחוף הצפוני מערבי של ים המלח.

2 גילוי המגילות - שבע המגילות הראשונות שנמצאו בקומראן נתגלו באקראי, בשנת 1947, על ידי בדווים, במערה סמוכה לחורבת קומראן שבחוף המערבי הצפוני של ים המלח. שלוש מהן רכש הארכאולוג, פרופסור א"ל סוקניק, עבור האוניברסיטה העברית, ואת היתר קנה ראש הכנסייה הסורית במזרח ירושלים, אתנסיוס סמואל. מ-1949 ועד 1956, גילו הבדווים וארכאולוגים ממשלחת בית הספר הצרפתי למקרא וממוזאון רוקפלר, בראשותו של האב פרופ' ר' דה-וו, קטעים נוספים מ-950 מגילות שונות. מאז לא נמצאו מגילות נוספות באזור קומראן, אך שמדי פעם נערכות חפירות באתר ובסביבותיו.

3 כל הכתבים שנמצאו הם בני כאלפיים שנה. רוב המגילות כתובות עברית, ומעטות ארמית ויוונית. רובן נכתבו על קלף ומקצתן על פפירוס. רק מגילות מעטות נשתמרו בשלמותן, ואילו מרב רובן שרדו רק קטעים. על אף מצבן הקשה הצליחו החוקרים לשחזר כ-850 כתבי יד בגדלים שונים.

4 גילוי המגילות היה נקודת מפנה בחקר תולדות עם ישראל בעת העתיקה, שכן המגילות הן אוצר ספרותי בלום הן בכמותן הן באיכותן, וכמותו טרם היה. אוצר זה שופך אור על אופייה של החברה היהודית בארץ ישראל בתקופה ההלניסטית-רומית, ובכלל זה על ראשיתה של היהדות הרבנית ואף על הנצרות הקדומה.

5 דגם ירושלים בימי בית שני שעמד ארבעים שנה במלון הולילנד בירושלים, הועבר בשנת 2006 למוזאון ישראל ועודכן מבחינה מדעית. הדגם רחב הממדים מציג את מבני העיר בקנה מידה של 1:50. גולת הכותרת של הדגם היא **בית המקדש**, שתיאורו בדגם הפך לסמל ומוצג בפרסומים שונים כתמונה ריאלית של בית המקדש השני.

מגלים את ירושלים

מסע בזמן

גילוי **מגילות ים המלח**, מכונות גם **מגילות מדבר יהודה**, **המגילות הגנוזות ומגילות קומראן**, נחשב לאחד הממצאים הארכאולוגיים החשובים בארץ ישראל. אלו כתבי היד הקדומים ביותר בעברית שנמצאו בארץ ישראל. רוב המגילות מטופלות במעבדת המגילות של רשות העתיקות וניתן לצפות בהן בספרייה המקוונת של רשות העתיקות בשיתוף חברת גוגל, ובתערוכות בחו"ל מעת לעת.

«בשבילי ירושלים»

תכנון הטיול

ניתן להסתכל על המבנה של היכל הספר באתר מוזאון ישראל או בתמונות ולשוחח על ייחודיותו, על המים הזורמים מחוץ למבנה כדי לשמור על הטמפרטורה של המקום; על המשמעות של הספר בתרבות היהודית - על מושגים כמו "עם הספר", "ספר הספרים".

מהלך הטיול

אפשר לשוחח על ספרים עתיקים, מדוע הם שמורים ב"היכל", ניתן להשוות בין ספר חדש וישן וכולי.

בעקבות הטיול

אפשר לחקור את התפתחות הכתב והדפוס - מסיתות באבן, מגילות, המצאת הדפוס, הספר והמחשב.

“ספרייה מתעוררת”

אפשר לתכנן ביקור בספרייה העירונית ביישוב, להכיר שם את בעלי התפקידים, כיצד שומרים על הספרים, החשיבות של שמירה על הספרים, לפי מה מסודרים הספרים ועוד. אפשר לזהות על מדפי הספרים ספרים ישנים וחדשים, ספרים בנושא ירושלים. ניתן להקים “מדף ספרים ירושלים שלי”. אפשר להזמין את הילדים להציע סמליל שייחד ספרים בנושא ירושלים ולקרוא בהם. בדומה לכך, אפשר להקריא גם שירה. נזמין את הילדים ואת המשפחות לכתוב סיפור ושיר, לאייר, נקרא אותם ונניח במדף לעיון חופשי של הילדים. ניתן להקריא פתיחה של שיר כמו השיר של נורית יובל ביקור בירושלים המופיע בעמוד 88, ולהזמין את משפחות הילדים לספר על טיולים שלהם בעיר ירושלים. אפשר לעשות “טיול דמיוני בירושלים” - מחברת עוברת ובה כל משפחה מוזמנת להוסיף קטע מהסיפור, לאייר, להוסיף צילום, אנקדוטות, משהו הומוריסטי וכולי.

פעילות שיא

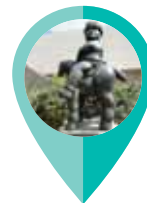
אפשר לתכנן עם הילדים טקס “פתיחת הספרייה הירושלמית” - להזמין אורחים, להכין “כיבוד ירושלמי”, לתכנן חידון, לצפות בסרטון ועוד.

“מגילת הגן”

ניתן לחקור את מגילות מדבר יהודה, איפה הן נמצאות היום, החומר ממנו הן עשויות, איך הן נשמרות אחרי כל כך הרבה שנים ועל הכתב במגילות. כדאי להכיר מגילות אחרות כמו מגילת רות, מגילת אסתר. חשוב להכיר את העבודה של סופר סת”ם בסדנה שלו או להזמין לגן.

פעילות שיא

אפשר ליצור מגילת הגן מ”נייר תוצרת בית”, הילדים מוזמנים להחליט ביחד מה חשוב להם שיהיה כתוב במגילה, לרשום, לצייר ולכתוב את המגילה.

המקום הכי: גן האמנות ע"ש בילי רוז

גן הפסלים במוזאון ישראל נבנה על טרסות הבנויות מסלעים, בגן בו צומחת צמחייה טבעית בתוספת מים שזורמים ממעיין. הפסלים כאילו נטועים וצומחים מתוך הגן.

"גן פסלים בצמיחה"

אחד ממקורות המשיכה העיקריים של המוזאון הוא גן האמנות שעוצב בידי הפסל היפני-אמריקני איסאמו נוגוצ'י. ייחודו של הגן, בטרסות הבנויות מתלי סלעים, המזכירות את הטרסות בהרים שבסביבות ירושלים ואת המבנים החקלאיים המצויים בנוף הרי יהודה. בגן צמחייה טבעית האופיינית לאזור: שיחי רוזמרין, עצי זית ותאנה; מים זורמים ממעיין הנתון בפסל מזרקה שהוקם על ידי נוגוצ'י. זהו שילוב של נוף הרים מזרח תיכוני-ישראלי זרוע רמיזות ארכאולוגיות עם גן ששורשיו במזרח הרחוק. בתוך גן צחיח זה נטועים הפסלים כמו איי הסלעים בגני הזן של יפן. זוהי תפיסה ייחודית ומקורית לגן פסלים, ונוגוצ'י עצמו מציין אותה כאחת משתי יצירותיו החשובות ביותר.

הגן מוביל את המטייל בו בנתיבות הפיסול במאה העשרים:

יצירות מאת רודן, בורדל ומיול מייצגות את ראשית הפיסול המודרני; פסל של דייויד סמית, לצד יצירה מונומנטלית ועבודות נוספות משל הנרי מור, משקפים את השלבים החשובים הבאים בתולדות הפיסול. פסל גדל ממדים משל ריצ'רד סרה, מבנה לבנים של האמן הקונספטואלי סול לויט, ומיצב מרשים משל הפסל האמריקני ג'יימס טורל, המאפשר הצצה אל השמים מבעד לפתח בתקרה - אלה ואחרים מייצגים ציוני דרך חשובים בפיסול העכשווי. הגן מוסיף לצמוח ולהתפתח בהתמדה, וקולט דרך קבע פסלים חדשים. הגן מוציא את האמנות אל מחוץ לבניין ומסב את פניה לעבר העיר ולעבר הטבע. גן זה בולט בייחודו ובמקוריות בין גני פסלים ופארקים אחרים בעולם. מרחביו הפתוחים, נופיו המרהיבים, סהרונים הסלע, המדרגים הרצופים אבן, החצרות הכלואות בין קירות בטון, הצמחייה הפזורה בתכנון מחושב, ובין כל אלה הפסלים, הפכו לשם דבר בין גני הפסלים בעולם.

צלמת: עינת אנקר
לשכת העיתונות הממשלתית

מגלים את ירושלים

איסאמו נוגוצ'י

איסמו נוגוצ'י (1904-1988) שבנה את גן האמנות במוזאון ישראל, היה אמן, פסל, מעצב ואדריכל נוף יפני-אמריקאי דגול, שיצר במשך שישה עשורים, משנות העשרים עד שנות השמונים של המאה העשרים. הוא היה ידוע בפסליו ובעבודותיו הציבוריות. **נוגוצ'י עצמו ציין את גן הפסלים במוזאון ישראל כאחת משתי יצירותיו החשובות ביותר.**

חמישה דברים שאולי לא ידעת על גן האמנות במוזאון ישראל

- 1 גן האמנות ע"ש בילי רוז נחשב לאחד מגני הפסלים היפים במאה העשרים. הוא משמש נקודת מפגש לתרבויות שונות - המזרח הרחוק, המזרח הקרוב והמערב למול נופיה של ירושלים.
- 2 הפסל "עצים" שיצר הפסל מנשה קדישמן כולל שמונה עצי ברזל כחולים העומדים בין עצי האורן, הזית והברוש בגן האמנות.
- 3 "החלל הרואה" - מיצב מרשים של הפסל האמריקני ג'יימס טורל מאפשר הצצה אל השמים מבעד לפתח בתקרה. מדובר במבנה ריבועי, עשוי אבן ירושלמית ובתקרתו נמצא חלון גדול אל השמים. "לפעמים צריך להיכנס פנימה כדי להסתכל החוצה", אמר פעם טורל על חללי השמים שיצר.
- 4 הפסל "היפוך העולם, ירושלים" מציג שני עולמות, ירושלים של מטה וירושלים של מעלה שיצר האמן אניש קאפור במיוחד למוזאון ישראל.
- 5 פסטיבל טעימות יין - פסטיבל טעימות יין בגן הפסלים כולל טעימות מהיקבים המובילים בישראל באווירה המיוחדת של גן האמנות ובליוי מוזיקה חיה.

בעקבות ההיכרות עם גן הפסלים במוזאון ישראל:

- 🌀 "גן פסלים משלנו" - אפשר לזמן מגוון חומרים ליצירת פסלים בהשראת הפסלים מגן האמנות במוזאון ישראל וליצור בגן או בחצר "גן פסלים משלנו";
- 🌀 "פסלים בשימוש חוזר" - אפשר ליצור "גן פסלים" בחצר הגן בשיתוף הורים מפסלים שנכנו מחומרים בשימוש חוזר; ניתן לצלם ולהצטלם בו;
- 🌀 "פסלים חיים" - בהשראת הפסטיבל של "פסלים חיים" ניתן ליצור "פסל חי", לצלם אותו או את "קבוצת הפסלים החיים";
- 🌀 "להכיר פסל" - ניתן להתחלק לקבוצות וכל קבוצה תוכל לבחור פסל מגן הפסלים במוזאון ישראל בירושלים, ולחקור אותו לעומק: מה נושא הפסל, מאילו חומרים הוא בנוי, מי הפסל, מה הרעיון המרכזי, להעלות שאלות שמעניינות את הילדים ולחקור אותן; בסיום ניתן לשחק ב"מפסל ומפוסל" המפסלים מעמידים את הילדים ומפסלים אותם בגופם בהשראת הפסל הנבחר או פסל דמיוני שהם המציאו.
- 🌀 "גן פסלים בגן ובחצר" - ניתן ליצור פסלים על פי נושא שהקבוצה בוחרת וליצור "גן פסלים" בתוך הגן או בחצר. להשראה נוספת כדאי לצפות בסרטון באתר גגנט, הדרכה במוזאון ישראל ובגן הפסלים

ירושלים: עיר מעוררת השראה - "זה הזמן לאמנות"

פ. "המקום הכי": בית טיכו

בית טיכו משמש כמרכז תרבות ואמנות, שם מוצגות יצירות של הציירת אנה טיכו ושל עוד אמנים שיצירותיהם מתכתבות עם יצירותיה של טיכו.

"בית מלא השראה"

בית טיכו הוא אחד הבתים הראשונים בירושלים שנבנו מחוץ לחומות העיר העתיקה. הבית שימש למגוריהם ולעבודתם של הציירת אנה טיכו ובעלה הרופא החוקר אברהם אלברט טיכו שהיו דמויות בולטות בחברה הארץ ישראלית של תחילת המאה העשרים. בבית שרכשו בירושלים, אירחה טיכו את האליטה האינטלקטואלית של יוצאי גרמניה, וכן את מנהיגי היישוב, ראשי הממשל הבריטי, אמנים, סופרים ואינטלקטואלים שביקרו מחו"ל. בבית ניתן למצוא ציורי קיר נדירים מהמאה ה-19, מהתקופה שבה היה הבית בבעלות ערבית. בגלריות החדשות של בית טיכו ניתן יהיה לצפות בתערוכות קבע המספרת את סיפורו של הבית ובתערוכות אמנות מתחלפות.

אנה טיכו נולדה בעיר ברנו שבמורביה (אז חלק מאוסטרו-הונגריה, כיום חבל בצ'כיה), גדלה והתחנכה בווינה. בגיל 15 החלה ללמוד ציור ובשנת 1912 עלתה לארץ ישראל עם בן דודה, רופא העיניים ד"ר אברהם אלברט טיכו, ובהמשך נישאה לו. הם התיישבו בירושלים ופתחו בה מרפאת עיניים, בה סייעה טיכו לבעלה. לקראת סוף ימיה החליטה טיכו לתרום את ביתה, על אוסף האמנות שבו הכולל את ציוריה, למען תושבי ירושלים והבית פועל כיום כשלושה של מוזאון ישראל, תחת השם בית טיכו.

מגלים את ירושלים אנה טיכו היקירה

בשנת 1970 הוענק לה התואר "יקירת ירושלים".
בשנת 1980 הוכתרה ככלת פרס ישראל, ובאותה שנה נפטרה ונטמנה לצד בעלה בהר המנוחות.

עיר מעוררת השראה
זה הזמן לאמנות

בית טיכו

חלונות שאגאל

פסיפס שער שכם

מזרקת האריות

פסל האהבה

בעקבות ההיכרות עם בית טיכו:

1 **"חפצים ואנשים"** - ניתן לשתף הורים בהבאת חפצי יודאיקה הקשורים לירושלים ולערוך תערוכה (ברוח בית טיכו) תוך כדי ציון שם המשפחה וסיפור קצר על החפץ.

2 **"המזוודה הירושלמית"** - ניתן להוסיף לאזור המשחק הסוציו-דרמטי מזוודה שתכלול חפצים ומזכרות הקשורים לירושלים להעשרת המשחק (כובעים, גופיות עם השם או סמל העיר ירושלים, חפצי יודאיקה, צעיפים...)

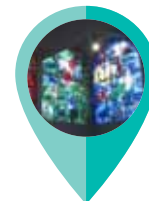
3 **בהשראת בית טיכו** - ניתן להציג בגלריית הגן רפרודוקציות של ציורי אנה טיכו, וכמו כן ציורי אמנים נוספים שציירו בהשראת ירושלים; אפשר לשאול את הילדים "אם היינו יכולים לכבוש את אנה טיכו, מה הייתם רוצים לשאול אותה? לומר לה?" **להשראה נוספת כדאי להכיר את תכנית "המזוה באה לגן", באתר האגף לחינוך קדם-יסודי.**

4 **"חנוכיות יפהפיות"** - בתקופת חג החנוכה, ניתן ליצור **תערוכה של חנוכיות** של משפחות הילדים וחנוכיות מעשה ידי הילדים (ברוח התערוכה של חנוכיות בבית טיכו); אפשר להתבונן בתמונות של קיר החנוכיות שבמוזאון ישראל;

5 **"פרחים צומחים בגן"** - לאחר היכרות עם **ציורי הפרחים של אנה טיכו** ניתן ללמד את הילדים את טכניקת הציור במים וטכניקת הרישום, לצאת "החוצה" לקבל השראה מהטבע ולזמן חומרים ליצירה בסדנת הגן בטכניקות אלו. אפשר להזמין אמן שיוצר בטכניקות של רישום או של ציור בצבעי מים לגן.

צלם: סהר יעקב
לשכת העיתונות הממשלתית

"המקום הכי": החלונות של שאגאל

סיור בבית הכנסת שבבית חולים "הדסה", יאפשר לנו להכיר ולהתבונן בוויטרז'ים של הצייר מארק שאגאל המעניקים אווירה של קדושה, התכנסות ויופי למקום.

"יחד שבטי ישראל"

חלונות שאגאל הם סדרה של 12 חלונות בבית הכנסת של הקמפוס הרפואי הדסה עין כרם. בחלונות קבועים ויטרז'ים המייצגים את 12 שבטי ישראל, והם נוצרו על ידי מארק שאגאל ונקראים על שמו. החלונות נחשבים ליצירתו המפורסמת ביותר של שאגאל בישראל. החלונות משקפים את אהבתו של האמן מארק שאגאל לאנושות ולעם היהודי בפרט. שאגאל שאב את רוב השראתו מהמקרא, מאותן ברכות בהן בורכו שבטי ישראל על ידי משה רבנו. כל חלון צבעוני מכיל ציטוט מתוך אחת הברכות.

בהתאם למסורת היהודית, החלונות אינם מתארים דמויות אדם, ותחת זאת מופיעות בהם דמויות בעלי חיים, פרחים וסמלים יהודיים. מארק שאגאל יצר בעזרת עוזרו שארל מארק (Charles Marq), במשך שתי שנות עבודה. מארק פיתח שיטה צביעה ייחודית שאפשרה לצבוע כל חלק מהזכוכית בשלושה צבעים שונים לכל היותר, מבלי לתחום כל צבע בנפרד. הצבעים העיקריים בכל אחד מהחלונות הם אדום (יהודה וזבולון), כחול (ראובן, שמעון, דן ובנימין), ירוק (יששכר, גד ואשר), צהוב (לוי ונפתלי) או זהב (יוסף).

שאגאל נשא דברים בטקס חנוכת בית הכנסת, ובין היתר ציין כי החלונות הם: "מתנתי הצנועה לעם היהודי, שחלם מאז ומתמיד על אהבת התנ"ך, על החברות ועל השלום בין כל העמים; לעם זה שחי כאן, לפני אלפי שנים, בין עמים שמייים אחרים. תקוותי היא שאני מושיט בכך את ידי לאוהבי התרבות, למשוררים ולאומנים בקרב העמים השכנים". מארק שאגאל מספר מה ליווה אותו בזמן העבודה על היצירה: "הרגשתי שאבי ואמי מסתכלים מעבר לכתיפי, ומאחוריהם עומדים יהודים, מיליונים של יהודים מכל הדורות".

בעקבות ההיכרות עם חלונות שאגאל:

1 "זכוכית ככאילו" - ניתן להכיר ולהתנסות בטכניקת היצירה בוויטרז'ים, באמצעות שימוש בשקפים או בנייר צלופן צבעוני על חלון שקוף או על כלי זכוכית;

2 "צייר החלומות" - חשוב להכיר את האמן מארק שאגאל ויצירותיו;

3 "שמות ושבטים" - אפשר להזכיר את שמות השבטים - בניו של יעקב - ולבדוק מי מהילדים ובני משפחותיהם נקרא בשם מתוך שמות השבטים;

4 "כמו צבעים שקופים" - אפשר לחקור את השקיפות והצבע בחומרים שונים כמו: זכוכית, כלים, נייר צלופן וכדומה, ולהשוות לשימוש שעשה מארק שאגאל בוויטרז'ים של השקיפות והצבע. אפשר להביא לגן כלי זכוכית ישן שאין בו שימוש ולעטרו בטושים או בצבעי זכוכית; ניתן לזמן לילדים פרספקס לציור חופשי עם טושים מחיקים; אפשר גם לצייר על חלון עם טושים מחיקים;

5 "דומה מאוד לזכוכית" - ניתן להתנסות בטכניקה הנותנת את האפקט של שקיפות: לערבב דבק פלסטי עם מעט צבע גואש, למרוח אותו על משטח חלק - פורמייקה או זכוכית - ולאחר התייבשות הדבק, לקלפו וליצור "כאילו ויטרז'ים".

גגות של בנינים ואבן מסתתרת,
וברחובות המית שלון כמוסה,
ומשבים רעננים, צמרת מרטטת.
וצחוק בחצרות, בינות חבלי כביסה.

זאת ירושלים של אבני הכתל,
זאת ירושלים הבנויה לתלפיות.
זאת ירושלים של אבני הכתל,
זאת ירושלים הבנויה לתלפיות.

מאה לה שערם: סביבה עצים של זית,
בסמטאות זרקה כבר השיבה,
ומתנגנים המזמורים, מעבר הר-הבית.
בדרך היוֹרדת אל המצלבה

זאת ירושלים ...

קול המואזין עולה מן הצריח,
מכנסיות עונים פעמונים.
ונער קט עם התפלין את תפלתו שוטח,
ומתמזגים מעל היער הנגונים.

זאת ירושלים ...

❖ קטע מס' 12 בתקליטור שמע
❖ ראו פעילות מתאימה בעמוד 87

"המקום הכי": פסיפס הציפורים שער שכם

פנינה אמנותית והיסטורית זאת בעיר העתיקה מאפשרת לנו להכיר וליהנות מפסיפס יפהפה שבו שזורים עופות ארץ ישראלים אותם אפשר למצוא בארץ גם היום.

"סיפורים על ציפורים"

פסיפס הציפורים מעטר רצפת חדר המתוארכת למאה השישית, וממוקמת כ-350 מטרים צפונית לשער שכם. הכתובת המתנוססת בראש הפסיפס, וכן סגנונו האמנותי העשיר בציפורים שונות, בכלים ובפירות, מלמדים כי נעשה בידי אמנים ארמניים.

פסיפס הציפורים, כפי ששמו מעיד עליו, עשיר בדמויות ציפורים, הנתונות בתוך 39 מדליונים עגולים עשויים שריגי גפן. הפסיפס תחום במסגרת "צמה" ססגונית. זהו פסיפס סימטרי, בו האלמנטים המופיעים מימין כמו "משתקפים" בהתאמה משמאל, כך שלכל ציפור יש בת זוג ממול, למעט הציפורים שבציר המרכזי. בשל כך, רוב הציפורים פונות אל ציר הפסיפס המרכזי. הציפורים נעדרות "עומק" ופרספקטיבה, שכן בעוד אמנות הפסיפס היוונית והרומית התבססה על פרספקטיבה ותיאור תלת-ממדי של הדמויות, הפסיפס הביזנטי, שהתפתח בארץ ישראל במחצית המאה החמישית, הושפע מהאמנות המזרחית הנוטה ל"השטחה" של הדמויות, ולחלוקת השטח לריבועים או למדליונים.

סוגי הציפורים זהו על ידי החוקרים כעופות ארץ ישראל, ובהם יונים, אווזים, חסידות, סנוניות, קוראים, פסיונים ועוד. אמני הפסיפס הארמניים הרבו להשתמש במוטיבים מהטבע, כמו עצים, פרחים, ציפורים ובעלי חיים. מוטיבים אלה הפכו לסימן היכר מובהק של האמנות הארמנית בכלל, ועד היום מאופיינת הקרמיקה הארמנית, למשל, בעיטורים מן הטבע.

בעקבות ההיכרות עם פסיפס הציפורים:

1 "להכיר פסיפס בירושלים" - אפשר להכיר עבודות פסיפסים מפורסמות בירושלים כמו לדוגמה שיחזור פסיפס בית אלפא בבית המשפט העליון, פסיפס של חנויות בהן מוצרים או בעלי מקצוע האופייניים לתקופה הביזנטית בקארדו ברובע היהודי, פסיפסים במוזאון של ארצות המקרא ופסיפסים במוזאון ישראל, פסיפסי הרצפה של שבטי ישראל בטרקלין שאגאל בכנסת ישראל ופסיפסי הקיר בתוכה.

2 "פסיפס הציפורים שלנו" - ניתן להתנסות בטכניקה של פסיפס על ציפורים, להצמיד חלקים קטנים של אבני פסיפס, של ניירות "דמויי" פסיפס, של חומרים שונים. כדאי לעודד יצירה משותפת של קבוצות ילדים שייצרו ציפורים שונות. אפשר להמציא סיפור בקבוצה בהשראת פסיפס "הציפורים".

3 "אילו ציפורים" - פסיפס הציפורים מציג אלמנטים מהאמנות הארמנית כמו שניתן למצוא בחנויות בעיר העתיקה על צלחות, כוסות, קערות וכדומה. ניתן לחקור ציורים שונים של ציפורים באמנות שימושית.

4 "כמו ציפור" - ניתן לרשום או לצייר ציפורים: בצורה חופשית, זוגות ציפורים על פי סימטריה, ציפורים בתוך מסגרת ועוד (בהשראת ציורי הציפורים בפסיפס); ניתן להשמיע קולות ציפורים: ציוץ, ניקור, ניתור, משק כנפיים - לארגן את הקולות ברצף, לבחור סימנים גרפיים לרישום הקולות ולבצע את התרשים. ניתן להקליט את הצלילים בטלפון החכם.

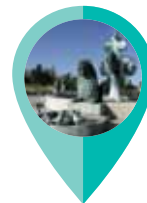
5 "כלים, פסיפסים וכל מיני דברים" ניתן "לקשט" כלים באמצעות הדבקת "כמו פסיפסים" על: אגרטל, עציץ, כוס לעפרונות, קערה לפירות וכדומה, ולהעביר שכבה עבה של דבק שקוף כדי לשמר את הפסיפסים; ניתן גם לזמן מצעים או מסגרות בגדלים ומחומרים שונים לשם התנסות חופשית בטכניקה.

מפקחת: אורנה ממן
מדריכה: אביבה סבג

גן "חבצלת" קרית שמונה
הגננת: שלומית עזיז

"המקום הכי": מזרקת האריות

כמה רגעים להתרעננות במזרקת האריות, מזרקה מרשימה בה אריות מופיעים במלוא הדרתם. סמלה של העיר ירושלים, האריה, מעורר השראה לאמנים רבים, כסמל לכוח, עוצמה ומלכות.

"יש אריות בירושלים"

מזרקת האריות היא מזרקה ופסל בגן בלומפילד שבירושלים. המזרקה הוענקה לירושלים כשי מגרמניה המערבית. המזרקה תוכננה על ידי האמן הגרמני גרנות ראמפף, שלצורך עיצובה ביקר בירושלים, בין השאר באתרים ארכאולוגיים ובגן החיות התנ"כי. היא הוצבה בכוונה במקום המקשר בין האוכלוסייה היהודית והערבית בעיר וכן בין העיר העתיקה והחדשה. המזרקה הוקמה בשנת 1989. בעת הקמתה הייתה המזרקה הראשונה בירושלים.

במזרקה, שילוב של צמחייה, מים וחיות יוצר תחושת שלווה המסמלת את גן העדן. האריות סביב המזרקה נוצרו בהשראת סמל העיר ירושלים. השילוב בין היונים, העכברים והאריות מבטא עולם אידילי; השושנים שבכרכה מתייחסות לתיאורי שיר השירים של "שושנה בין החוחים"; הקוצים בגזע העץ מייצגים את הקושי והמכאוב אשר חוו העמים באזור; העכברים הנמצאים בסמוך לאריות מתייחסים למשל הנמצא ביהדות, באסלאם ובנצרות על אודות האריה שחס על חייו של העכבר ואחר כך נעזר בו כדי להיחלץ ממלכודת.

צלם: משה מילנר
לשכת העיתונות הממשלתית

בעקבות ההיכרות עם מזרקה האריות:

1 "מה במזרקה?" - אפשר להכיר את המזרקה ולזהות את כל המרכיבים שלה: אריות, העץ, צמחייה וחיות. אפשר לחפש עוד אריות בירושלים: בפסלים, בשער האריות, בסמל העיר ועוד.

2 "לא רק מלך החיות!" - אפשר לשוחח על האריה כסמל. אף שהאריה הוא מלך החיות המשדר כוח ועוצמה, במשל "האריה והעכבר" (אשר המוטיבים שלו מופיעים במזרקה), הוא מגלה חמלה כלפי העכבר, הקטן והחלש.

3 "מזווית אחרת" כדאי להתבונן על המזרקה מזוויות ראייה שונות ולגלות בכל פעם דברים חדשים.

4 "איזה רעיון!" - אפשר להתייחס למזרקה כאל יצירת אמנות שימושית, הרעיון הכללי של הפסל, הפתחים מהם יוצאים המים, השימוש במתכת, הקומפוזיציה.

5 "כמו פסל" - אפשר לחקות את הפסל, ליצור פסל אנושי קבוצתי ולהצטלם.

"המקום הכי": פסל האהבה גן האמנות, מוזאון ישראל

הפסל "אהבה" מאפשר לכל אחד להיכנס בתוכו, להצטלם בו, ולחוש רגשות חיוביים מעצם הרעיון של האמן שמפזר פסלי "אהבה בארצות שונות בעולם.

"אהבה בירושלים"

בגן הפסלים של מוזאון ישראל ניצב פסל אותיות 'אהבה' של רוברט אינדיאנה מ-1977. כאן הצטרפו האותיות למילה אחת, מושג מופשט המקבל צורה ממשית של אותיות. אינדיאנה הוא אמן אמריקני שהתפרסם בכרזות הפופ שעיצב והפך ליצירות ענק שבהן ביקש, כתגובת נגד לפרסום המסחרי החומרי, לקדם רעיונות של אהבה בעולם. את הפסל הזה יצר כמחווה למדינת ישראל. אפשר להתייחס לפסל ברמות שונות: לקרוא את המילה ולעמוד על משמעותה, להתבונן באותיות בנפרד, להתבונן דרכן בנוף הירושלמי, לגעת, לטפס ולהתכנס בין חלליו. פסל ה"אהבה" מתנשא לגובה של 3.5 מטרים והוא מורכב מקוביות ענק של קוביות פלדה. 13 הוא אהבה בגימטריה.

הפסל אהבה מורכב מארבע אותיות המרכיבות יחד את המילה "LOVE" - "אהבה" באנגלית. הפסל המקורי עשוי פלדה וממוקם כיום במוזאון אינדיאנה לאמנות, והעתקים רבים שלו מצויים באתרים רבים ברחבי העולם. הגרסה העברית של הפסל הממוקמת בגן הפסלים של מוזאון ישראל בירושלים. גרסאות נוספות של הפסל קיימות בסינית, איטלקית וספרדית.

בעקבות ההיכרות עם פסל האהבה:

"אהבה והשם שלי" - אפשר לבדוק למי יש אחת מהאותיות בשמו;

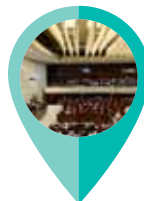
1
2
3
4
5
"בהשראת האהבה" - לעודד את הילדים להביע את התרשמותם מהפסל, ניתן לזמן מגוון חומרים בסדנת הגן ולעודד יצירה - רישום, ציור, פסל, קולז' או כל טכניקה אחרת - בהשראת הפסל;

"יצירה באהבה" - אפשר ליצור עוד יצירות מהדמיון באמצעות האותיות שמופיעות בפסל: ניתן לגזור מעיתונים או כתבי עת, לצייר, לרשום וכדומה; אפשר לשחק במשחק "המפסל והמפוסל", הילדים יפסלו בגופם את האותיות;

"אהבה - זה המסר" - כדאי לעודד שיח המתייחס למסר של הפסל: האהבה - למשפחה, לחברים, לבית, לבעלי חיים, ועוד; ניתן לחפש פתגמים, דקלומים, שירים וכדומה שהמסר שלהם הוא אהבה;

"האהבה הזאת" - אפשר להתייחס לפסל: החומר, הקומפוזיציה, החללים בין האותיות, האמן, הפסל המקורי באותיות לועזיות, מוזאון הארץ, גן הפסלים, העיר ירושלים.

10. "המקום הכי": כנסת ישראל

הגענו לגבעת רם, לאחד המקומות החשובים ביותר במדינה, המקום שבו מתקבלות כל ההחלטות שמשפיעות על חיי היומיום של כולנו בישראל.

כנסת ישראל - "בחירה טובה!"

הכנסת היא בית המחוקקים והנבחרים של מדינת ישראל. בהיות ישראל דמוקרטיה פרלמנטרית, בוחרים אזרחי המדינה את נציגיהם בכנסת, והם אלה שממנים את הממשלה, הזקוקה לאמונם. שיטת הבחירות היא ארצית-יחסית, והאזרחים בוחרים ברשימות של המפלגות השונות. מקום מושבה של הכנסת הוא במשכן הכנסת שבקריית הממשלה בגבעת רם אשר בירושלים, בירת ישראל.

תפקידיה העיקריים של הכנסת הם קביעת הנורמות הנוהגות במדינה באמצעות חוקים ופיקוח על הממשלה באמצעים שונים העומדים לרשותה, ובהם אישור חקיקת משנה, הצעות אי-אמון, שאילתות, דיונים ועוד. הדיונים השונים נערכים במליאה ובוועדות הכנסת, המחולקות לפי נושאים.

"המקום הכי":
כנסת ישראל

כנסת ישראל

מנורת הכנסת

צלם: קובי גדעון
לשכת העיתונות הממשלתית

חמישה דברים שאולי לא ידעת על כנסת ישראל

1 **יום ההולדת של הכנסת** - ישיבתה הראשונה של כנסת ישראל התקיימה בבניין הסוכנות בירושלים בט"ו בשבט תש"ט, 14 בפברואר 1949. נבחרו העם, שעלו מן השפלה לירושלים, נטעו בדרום עצים בשער הגיא. מאז מציין ט"ו בשבט גם את **יום הולדתה של הכנסת** ולפי מסורת החגיגות, משתתפים חברי הכנסת בנסיעות באתרים שונים בירושלים ובסביבתה.

2 **בפתח משכן הכנסת ניצבים שער פלומבו, רחבת הטקסים ומנורת הכנסת.** במשכן נמצאים אולם המליאה, חדרי הישיבות, טרקלין שאגאל לקבלות פנים, ספרייה, ארכיון, משרדים ואודיטוריום.

3 **מקור שמה של הכנסת הוא בכנסת הגדולה** - אספת זקני העם בתקופה הפרסית בארץ ישראל. **מסורת התכנסות הכנסת הושפעה מהקונגרס הציוני ומאספת הנבחרים**, שהחזיקו בסמכויות דומות לסמכויותיה, החל מסוף המאה ה-19 ועד קום המדינה.

4 **זרח ורהפטיג, מן היוזמים שהציעו לכוונת את הכנסת בשמה 'אמר: "אני מחפש בכל דרכינו ובכל חידוש חיינו המדיניים קשר עם המסורת שלנו, כי אנו מחדשים ומחיים מדינה עתיקת ימים."**

5 **"כנסת ירוקה" - הכנסת הפכה לפרלמנט עם הגג הסולרי הגדול בעולם, אשר יפיק עשירית מצריכת החשמל שלה. מדובר בפרויקט המרכזי במסגרת תכנית 'כנסת ירוקה', שמטרתה לחסוך מדי שנה מיליוני שקלים ולמזער כמה שניתן את הפגיעה באיכות הסביבה.**

מגלים את ירושלים

התחנה לחקר ציפורי ירושלים

אתר הטבע העירוני הקהילתי הראשון בירושלים. התחנה לחקר ציפורי ירושלים הוקמה בשנת 1994, והיא משמשת נקודת עצירה לעשרות אלפי ציפורי שיר שנודדות מדי סתיו לאפריקה ומדי אביב לאירופה. התחנה שוכנת בפאתי גן סאקר, סמוך למשכן הכנסת.

צלם: קובי גדעון
לשכת העיתונות הממשלתית

«בשבילי ירושלים»

תכנון הטיול

לפתיחת הנושא ניתן להציג את הכנסת בתמונה (מתוך הערכה), מצגת, סרטון, סיור וירטואלי באתר הכנסת. כדאי להיעזר בתכנית "ילדים מבקרים בכנסת ישראל" המופיעה באתר האגף לחינוך קדם-יסודי. חשוב לעודד שיח סביב חשיבות המקום, תפקיד הכנסת, ערכים דמוקרטיים, בחירות, חברי הכנסת, השרים בממשלה וראש הממשלה. אפשר לשאול מה מעניין את הילדים לדעת על הכנסת, ולתכנן את ה"טיול" לכנסת. ניתן לזמן היכרות עם המקום על ידי התבוננות בכניין הכנסת, בדגלי ישראל המונפים, באנשים, בסביבה ועוד.

במהלך הטיול

ניתן להתנסות בבחירות ובתהליך הדמוקרטי. חשוב לשוחח על כך שלא תמיד מנצחים בבחירות, על כך שיש זכויות לכולם (גם ל"מפסידים בבחירות"), על ערכים של חופש ביטוי, העדפות, בחירות. במהלך הטיול כדאי להתבונן במבנה הייחודי של הכנסת, של אולם המליאה ועל הסמליות (צורת מנורה), של יצירות האמנות הפזורות - תמונות, שטיחי קיר, פסלים, ציורים, תערוכות קבועות וכדומה.

ניתן לסייר באתר הרשמי של הכנסת, במדור "כנסת לילדים" וכמו כן ניתן להכיר את יצירות האמנות דרך סיור וירטואלי באותו האתר.

אפשר להאזין לברכה של ראש הממשלה לילדי הגן באתר הכנסת או באתר האגף לחינוך קדם-יסודי בתכנית "ילדי גן מתחברים לכנסת ישראל", שם ישנם רעיונות לפעילות הקשורות לכנסת ישראל. במסגרת התכנית מתקיימים בכנסת סיורים (אמתיים!) המיועדים לילדי גני ילדים מרחבי הארץ כולל בשפה הערבית.

ניתן לצפות בערוץ הכנסת בחלק מדיון או בהצבעה.

בעקבות הטיול

ניתן להקים פרלמנט ירושלמי בגן ולהעלות סוגיות רלוונטיות שמעניינות את הילדים בהקשר לירושלים:

איך הכי כיף לנסוע בירושלים? ברכבת, במכונית או באוטובוס?

מה כדאי לאכול בירושלים? פלאפל ירושלמי, בייגל ירושלמי או חומוס ירושלמי?

מאיפה כדאי להתחיל את הטיול לירושלים? מהכנסת, מגן החיות התנ"כי או מהגן הבוטני?

אפשר לערוך בחירות ולבדוק מה הרוב בוחר. חשוב לפרסם את התוצאות של הדיון בפרלמנט ושל הבחירות.

«פרויקטים ירושלמיים»

"בחירות טובות!"

מה אני יכול לבחור? מהן הזכויות, החובות ומה האחריות שלנו - בגן ובבית? כדאי לעודד את הילדים להציע נושאים נוספים שמעניינים אותם לשוחח עליהם וסוגיות לבחירה בגן.

פעילות שיא

הקמת אזור משחק על פי בחירת הרוב, קביעת חוקים למשחק באזור הנבחר ו...לשחק!

"כנסת זה משחק ילדים"

אפשר להקים מרחב בו ייערכו דיוני הפרלמנט עם פודיום, במה וכדומה. כדאי להיעזר באביזרים של התכנית "ילדי גן מבקרים בכנסת" (כולל "פודיום" וקלפיות). אפשר לבחור בעלי תפקידים כגון יושב ראש הכנסת, רשם הבחירות, מזכיר קלפי וכדומה. כדאי להעשיר את אזור המשחק בבגדים כגון עניבה, מקטורן, תיק, משקפיים וכדומה. כדאי לתעד את התהליך של הקמת סביבת המשחק.

פעילות שיא

באירוע מסכם בגן אפשר להשתמש בתיעוד התהליך כדי לשחזר מה היו השלבים בתהליך הבחירות, מה היו הרעיונות שהועלו, הבחירות שנעשו. חשוב לציין את חשיבות ההשתתפות של כולם בבחירות, ולציין את התהליך הדמוקרטי שהיה "כמו בכנסת", עם זכויות וחובות לבוחרים.

מעל פסגת הר הצופים
אשתחווה לך אפים.
מעל פסגת הר הצופים
שלום לך, ירושלים.
מאה דורות חלמתי עליך
לזכות, לראות באור פניך.
ירושלים, ירושלים,
האירי פניך לבגנך!
ירושלים, ירושלים
מחרבותיך אבגנך!

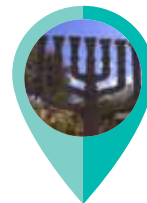
בלב בוטח באתי הלום
הקים את הריסותיך
אך איך אבנה את בית מקדשך
אם אין שלום בין בגנך?
ספרדים, אשכנזים, תימנים, פלשים
אורפלים וגורג'ים וחרדים וחפשים
ירושלים, ירושלים
לא זאת חזיתי בחלום!
ירושלים, ירושלים
בין בגנך השרי נא שלום!

עיר-פרזות היית עיר קדשי
נשבר בך כל בריח;
אך עוד נשאר בך שער סגור,
זה שער המשיח.
רבבות בגנך שלחוני אליך
למסר לידי את מפתחותיך.
ירושלים, ירושלים
נשבעתי בשם אדני:
ירושלים, ירושלים
האירי פניך אלי!

מעל פסגת הר הצופים
שלום לך, ירושלים
אלפי גולים מקצות כל תבל
נושאים אליך עינים
באלפי ברכות היי ברוכה
מקדש מלך, עיר מלוכה
ירושלים, ירושלים
אני לא אזהז מפה!
ירושלים, ירושלים
יבוא המשיח, יבוא

❖ קטע מס' 13 בתקליטור שמע

❖ ראו פעילות מתאימה בעמוד 87

"המקום הכי": פסל מנורת הכנסת

מול שער הכניסה לכנסת ניצב פסל המנורה, אחד מסמליו של העם היהודי וסמלה הרשמי של מדינת ישראל. כדאי להתקרב ולהתבונן בעושר הסיפורים מהמקורות ומההיסטוריה של עם ישראל שמוצגים על הפסל.

"מנורה מספרת סיפור"

מנורת הכנסת היא אנדרטת ברונזה בגובה כחמישה מטרים, הניצבת בקצה גן הוורדים, מול משכן הכנסת בירושלים. המנורה, מעשה ידיו של בֶּנוֹ אֶלְקָן, (Benno Elkan) פסל יהודי-גרמני-בריטי, אמן הפיסול במתכת. אלקן ידוע במיוחד בדיוקנאותיהם של מנהיגים ואישים שעיצב, באנדרטאות ומצבות שפיסל, וכן ביצירת מנורת הכנסת. האמן עמל על מנורת הכנסת במשך שש שנים. שבעת קני המנורה מכוסים ב-29 תבליטים המתארים מאורעות, רעיונות ודמויות מתוך ההיסטוריה והמסורת היהודית, החל מאברהם אבינו ועד לחלוצים בוני הארץ. התבליטים בנויים בתקבולת כך שתבליט על קנה מימין מעומת או משלים מאורע בקנה המתאים לו בצד השמאלי. לדברי האומן, שלל הרעיונות הפזורים על פני המנורה מתלכדים למילים "שמע ישראל" המופיעות במרכזה.

מנורת שבעת הקנים ליוותה את עם ישראל ככלי קודש עוד בימי המשכן בתקופת נדודי בני ישראל במדבר, ובהמשך, בעבודת המקדש בירושלים. עם השנים הפכה המנורה לסמל יהודי והופיעה על גבי מטבעות יהודיים, מצבות, תשמישי קדושה, מבנים וספרים. עם הקמת מדינת ישראל נבחרה המנורה כסמלה הרשמי, זאת יחד עם שני ענפי הזית בצדיה והכתובת "ישראל" למטה. פסל המנורה מול הכנסת נחשב ל"ספר לימוד" ויזואלי של ההיסטוריה היהודית לדורותיה.

צלם: משה מילנר
לשכת העיתונות הממשלתית

בעקבות ההיכרות עם פסל מנורת הכנסת:

1 "מנורה זה כל הסיפור" - אפשר להתייחס למנורה כאל סמל. בחירתו של האמן ליצור מנורה כסמל ועליה לפסל אירועים מהמקורות ומההיסטוריה של עם ישראל מאפשרת להתייחס להיבטים שונים. ניתן לבדוק איפה עוד מופיעה המנורה בחיי היומיום (תעודות זהות, מסמכים, שטרות ועוד), ביצירות אמנות, בכנסת.

2 "לזכור ולהיזכר" - אפשר להתייחס למשמעות הפסל לצורך זיכרון ואנדרטה.

3 "מנורה מספרת" - אפשר להעלות את הרעיון של פסל המנורה כמעין "ספר לימוד" שיש בו אירועים וסצנות. אפשר לבחור סיפור המותאם לגיל הילדים, לספר אותו, לראות איך הוא מיוצג על המנורה ולהזמין את הילדים לספר וליצור בעקבות הסיפור.

4 "מנורה מחומר טוב" - אפשר להתייחס לחומר ממנו הפסל בנוי - ברונזה. כדאי להראות לילדים עוד חפצים העשויים מברונזה ולשוחח על הטכניקה של פיסול במתכת. אפשר לזמן לילדים נייר אלומיניום או חמרן וללמד טכניקות של עבודה בחומרים אלה.

5 "מנורה וכן הורדים" - ניתן להתייחס למקום של כבוד בו נמצאת המנורה - מול כנסת ישראל בירושלים סמוך ל"גן הורדים וואהל" - פארק המהווה 'ריאה ירוקה' בלב קריית הממשלה.

מיום ראשון עד יום ששי בצָהֳרַיִם
יוֹשֵׁב רִבִּי שְׁלוֹם שְׁבָדִי בְּחִנּוּת.
אוֹרֵג הוּא וְטוֹנָה, גּוֹזֵר בְּמִסְפָּרִים,
אוֹהֵב אֶת הַמְּלָאכָה -
וְשׂוֹנֵא רִבְנוֹת

בֵּין הָעֶרְבִים,
עַל הַר הַבַּיִת-
בָּא לְתַפְּלָה
לְיִרְוִשָׁלַיִם

כָּל יוֹם וְיוֹם מִהַשְׁקִיעָה וְכָל הַלַּיַל
אוֹחֵז רִבִּי שְׁלוֹם שְׁבָדִי בְּעֵטוֹ.
מִבְּעַד חֲלוֹנוֹ נִרְאִית יְרוּשָׁלַיִם
וְאֵז כְּאֵשׁ עוֹלָה בּוֹקֶעֶת שִׁירָתוֹ.

בֵּין הָעֶרְבִים...

מִיּוֹם שְׁשִׁי עַד יוֹם רִאשׁוֹן מִדֵּי שְׁבֹעַ
עוֹזֵב רִבִּי שְׁלוֹם שְׁבָדִי אֶת הָעִיר,
כְּמוֹ בְּכָל שַׁבָּת הוּא טֹס עַל כֶּנֶף הָרֹחַ,
לְכַתֵּל שְׁשָׂרְד בְּעִיר דָּוִד.

בֵּין הָעֶרְבִים...

מִיּוֹם רִאשׁוֹן עַד יוֹם שְׁשִׁי בְּצָהֳרַיִם,
חוֹזֵר רִבִּי שְׁלוֹם שְׁבָדִי לְתַפְּיָרָה.
בְּאִישׁוֹנוֹ יֵשׁ אוֹר, זֶה אוֹר יְרוּשָׁלַיִם
אֲשֶׁר דָּבֵק בְּכָל הַבָּא בְּשַׁעֲרָה.

בֵּין הָעֶרְבִים...

♦ קטע מס' 13 בתקליטור שמע
♦ ראו פעילות מתאימה בעמוד 88

"ירושלים באור הזרקורים"

הצעות לימי שיא לציון "יום ירושלים"

עקרונות לציון "יום ירושלים" בגן ילדים

- במהלך השבוע שבו חל "יום ירושלים" חשוב לקבוע אירוע שיא בשיתוף עם ההורים והקהילה, הגנים הסמוכים וכדומה;
- מומלץ שיום השיא ייתן ביטוי לכלל החוויות אותן חוו הילדים במהלך השנה;
- חשוב ליצור אווירה חגיגית בגן באמצעות: השמעת מוזיקה, הצגת תמונות, העלאת מצגת עם תמונות של ירושלים, ותערוכה של יצירות הילדים על ירושלים לאורך השנה.
- חשוב לציון את היום באיחולים לשלום ותקווה.
- כדאי לפרסם את יום השיא - "יום ירושלים" ב: "עכבר העיר" (של הגן); לוחות מודעות; סרטון שצולם בטלפון חכם; פרסום באתר של גן; יצירת מצגת; יצירת עיתון, פוסטרים, עלונים וכדומה.

להלן מגוון רעיונות ליום שיא לבחירת הגננת וצוות הגן בשיתוף עם הילדים:

(רעיונות נוספים לאירוע שיא - "יום ירושלים" - ניתן למצוא בחוברת "ירושלים שלי", חוויה ירושלמית בגן הילדים, חוברת מקוונת שמוצגת באתר האגף לחינוך קדם-יסודי).

✎ "לטיול יצאנו"

טיול אמתי לירושלים, תכנון מסלול, התארגנות לקראת, מה לוקחים, מי מצטרף ומה יישאר אתנו.

✎ "מסלולים בירושלים"

ניתן ליצור מסלול "ענק" (דגם של המפה המצורפת לערכה) ובו האתרים שחווינו לאורך השנה בירושלים. מסלול זה יכול לשמש בסיס למשחקי התקדמות, "חפש את המטמון" וכדומה כאשר בכל אתר יהיו חידה או משימה, שיר, סיפור וכדומה.

✎ "ע/אוצרים ויוצרים"

אירוע בעקבות השראה מתערוכות במוזאונים בירושלים. לדוגמה, תערוכה במוזאון ישראל בירושלים "חוסים וקשרים" - מההיבט של הקשר שלנו לירושלים.

✎ "ירושלים בללכות"

נזמין ונעודד לספר מה כל אחד אוהב בירושלים, כולל את חברי צוות הגן, את משפחות הילדים ואנשים בקהילה. אפשר לרשום את התשובות על ללכות ולהציג במקום מרכזי בגן. חשוב לצרף את כל הללכות ביחד כדי ליצור עניין ותחושת של "ביחד".

✎ "חגיגה ללא הפסקה"

רעיונות בהשראת שמתקיימים פסטיבלים בירושלים:

הפסטיבל	תיאור המידע נלקח מתוך אתרים המפרסמים את הפסטיבלים, מאתר משרד התיירות ומאתר עיריית בירושלים	מה אפשר בגן בהשראת הפסטיבל
פסטיבל "רואים עולם"	בחודשים יולי-אוגוסט הופכים רחובות ירושלים לפסטיבל ססגוני בסימן מדינות עולם כל רחוב מייצג מדינה אחרת: סין, יפן, הודו, תאילנד, פורטוגל, רוסיה וברזיל. במהלך האירוע מתקיימים ברחבי העיר מיצגים תלויים, אמני רחוב, מופעים ופעילויות שיתאימו לכל המשפחה.	- אפשר להתבונן בתמונות מתוך אתר הפסטיבל ולזהות מוטיבים המאפיינים תרבויות; - ניתן לבחור רחוב בירושלים ולתכנן עם הילדים איך לייצג את הגן שלנו, מה נבחר לתלות, כיצד זה ייראה ולצלם את השלבים להקמת המיצג; - ניתן להקים רחוב ירושלמי בגן בעקבות צפייה בתמונות של פסטיבל "רואים עולם", ולתלות מטריות כמו הרחוב של הפסטיבל.
פסטיבל "מקודשת"	פסטיבל ירושלים למוזיקה מקודשת כולל מגוון גדול של מופעים מוזיקליים מיוחדים. מוזיקאים מובילים מכל הדתות, מרחבי הארץ ומקצווי הגלובוס מתאספים בירושלים ומכוונים, יחד עם קהל של אלפים, להתעלות נפשית, אנושית, מוזיקלית ואמנותית. מטרתו של הפסטיבל היא קריאה שוויונית, ברורה וטהורה לאמונות כל העולם לבוא אל ירושלים ולחגוג את עצמן בחוויה מערבלת, רב-חושית וסוחפת המחבקת מסורות קדושות באשר הן.	- אפשר לאתר זמרים, נגנים ורקדנים בקהילה ולתכנן עמם פעילות בגן המזמנת שירה, ריקוד וניגון; אפשר לקיים פעילות בהשראת ערכת "גוונים" שבה יש מוזיקה מעדות ישראל (פרטים על הערכה באתר האגף לחינוך קדם-יסודי); - לחשוף את הילדים ל"מוזיקה מקודשת" של עמים ותרבויות ולהעלות את התחושות שמעוררים בנו הניגונים השונים.
פסטיבל "מנופים"	פסטיבל אמונות עכשוויות, המתקיים פעם בשנה, ונמשך שבוע ימים בסוף אוקטובר ושותפות לו יותר מ-25 גלריות לאמונות עכשוויות, מרכזי תרבות מהמובילים בארץ, ומאות אמנים ויוצרים עצמאיים. מטרת הפרויקט היא עידוד יצירות מקור חדשות בתחום האמונות הבין-תחומית, ליצירת שיתוף פעולה עם האמנים ומוסדות האמונות בעיר ובין יוצרים מתחומים שונים.	- ניתן להקים גלריה של יצירות אמונות בנושא ירושלים בגן, בתהליך שיכלול: תכנון, בחירת עבודות, הצגתן וכדומה. חשוב לעודד את הילדים לבחור: יצירות, מקום, טכניקות ועוד. - ניתן לשתף את ההורים בתהליך; - כדאי להזמין אמנים ואורחים מהקהילה לבקר בגלריה ולהציע פעילות בעקבות האמנים או אתם ועם ילדי הגן; - אפשר להפיק עלון משותף לפרסום והזמנה לגלריה ואפשר להכין "אלבום גלריה" שבו יהיו תמונות של יצירות הילדים; - ניתן לשלב אמירות או תמונות של הילדים כמו שכתבים באלבומים של אמנים בעקבות תערוכות.

הפסטיבל	תיאור המידע נלקח מתוך אתרים המפרסמים את הפסטיבלים, מאתר משרד התיירות ומאתר עיריית בירושלים	מה אפשר בגן בהשראת הפסטיבל
"סלפי ירושלים"	ירושלים, מכירים? סלפי, מכירים? זה מה שקורה כשהם מחוברים להם יחדיו. מצטלמים עם טלפון חכם ומפרסמים את התמונות בתערוכה באתר של בית אבי חי .	- אפשר לצלם צילומי סלפי של הילדים והילדות, בקבוצה, בזוגות וכולי על רקע תמונות או מצגת של אתרים לירושלים ולהציגם במקום מרכזי בגן או באתר הגן. - אפשר להמציא סיפור או שיר בעקבות תמונות הסלפי. - אפשר ליצור "קולז' ירושלמי" המשלב את צילומי הסלפי, ביחיד או בקבוצה.
"פסטיבל בין-לאומי של תאטרון בובות"	פסטיבל שנתי המתקיים במהלך חודש אוגוסט ומציע מגוון הצגות לילדים ולמבוגרים, של תאטרון בובות עכשווי, מסורתי, תאטרון חפצים ותאטרון דימויים מהתוצרת הבין-לאומית והמקומית. מטרת הפסטיבל היא קידום שפת תאטרון הבובות העכשווי עם דגש על שפה אישית, חדשנית, בעלת איכויות גבוהות של מרכיבי העשייה הבימתית.	- אפשר לבנות בובות של דמויות ירושלמיות במגוון טכניקות (בעקבות שירים, סיפורים, תמונות) ולתכנן הופעה/הצגה בהתאם; - אפשר להקים תערוכה "חפצים מספרים על ירושלים" ולהזמין את משפחות הילדים לשתף בסיפור, בחוויה או באמצעות סרטון הקשור לחפץ הנבחר; - לאפשר להמציא סיפור או הצגה בעקבות טיולים ולהציג אותם על במה בגן באמצעות בובות, תחפושות, ייצוגים שנאספו במשך השנה וכדומה.
"פסטיבל הפיוט"	אירוע רבגוני שנועד לתת במה לשלל זרמיו של עולם הפיוט, ובה בעת להעשירם ולהעמיקם. שאיפתו המרכזית של הפסטיבל היא לתרום להתחדשותה של השפה האמנותית, התרבותית והרוחנית הייחודית לעולם הפיוט, המבוססת על מסורות עתיקות עממיות וקלסיות, לצד חדשנות ויצירתיות. הפסטיבל שם לו למטרה לחשוף את הפיוט והמוזיקה היהודית-מסורתית לקהל הרחב, ובתוך כך ליצור עיבודים עכשוויים המזמינים גם את הקהל הצעיר להכיר את הסגנון המוזיקלי של שירת התפילה והפיוט.	- אפשר לקיים פעילות בהשראת התכנית "בואו לגני", תכנית פיוטים לגן (פרטים על הערכה האתר האגף לחינוך קדם-יסודי); - אפשר לאתר פייטן או חזן בקהילה ולתכנן פעילות משותפת בגן; - אפשר להקשיב לפיוטים וליהנות ואפשר להשמיע את הפיוט מתוך התקליטור שבערכה.

הפסטיבל	תיאור המידע נלקח מתוך אתרים המפרסמים את הפסטיבלים, מאתר משרד התיירות ומאתר עיריית בירושלים	מה אפשר בגן בהשראת הפסטיבל
"בתים מבפנים"	אירוע הארכיטקטורה הגדול בישראל, המתקיים מדי שנה בירושלים ובתל אביב. במשך סוף שבוע ארוך פותחת העיר את דלתותיה ומזמינה את הציבור הרחב, להכיר, לגלות, להיפגש ולהתרגש מהאוצרות האדריכליים שלה ומסיפור בנייתה. באירועי בתים מבפנים יכולים המבקרים להיכנס לבתים פרטיים מיוחדים, לפגוש את האנשים המתגוררים בהם ולשמוע את סיפור הבית; להצטרף לסיורים במבנים היסטוריים, בכנסיות, במוסדות ציבור מיוחדים ולפגוש בהם את האדריכלים המתכננים.	- אפשר להתייחס ל"בתים מספרים" על דמויות משמעותיות בגוף הירושלמי: בית אליעזר בן יהודה, בית טיכו, בית הרב קוק, בית רחל המשוררת; - ניתן להיכנס לסיור וירטואלי ולשים לב לייחודיות של הבתים ומאפייני הבנייה הירושלמית: אבנים, קשתות, צבעים וכדומה.
"פסטיבל הקולנוע"	פסטיבל הקולנוע בירושלים מתקיים בחודש יולי, באירוע חגיגי בברכת הסולטן. בפסטיבל מוקרנים מעל מאתיים סרטים מהארץ ומחו"ל, המשקפים סגנונות קולנועיים שונים.	- אפשר לזמן "קולנוע בגן" תחת כיפת השמים" ושם להקרין סרטונים שעלילתם בירושלים (ראו המלצות מתוך תכניות ילדים ב"מקורות להשראה") בליווי מוזיקה על ירושלים ומאפיינים הקשורים לקולנוע; - אפשר ליצור פסטיבל סרטונים על ירושלים שילדים ומשפחותיהם הסריטו בטלפון החכם על מהי עבורם "ירושלים שלי".
"פסטיבל הסופרים"	פסטיבל הסופרים הבין-לאומי משכנות שאננים, מארח את מיטב הסופרים הישראליים המוכרים, סופרים מרחבי העולם שספריהם תורגמו לעברית וכן קולות חדשים ועכשוויים בספרות הישראלית. הפסטיבל כולל הקראות, סדנאות לכתיבה יוצרת, כיתות אמן, אירועי מרתון כתיבה, קריאה תאטרלית, מופעי מוזיקה ועוד.	- אפשר לחזק את הקשר עם הקהילה ולעודד את הקריאה, הספר והסיפור בגן ובבית. - אפשר לאתר הורים ואנשים בקהילה שלהם סיפורים על ירושלים או שאוהבים להקריא סיפורים, ולהזמין אותם להקריא סיפורי ירושלים בגן. - ניתן ליצור קשר עם הספרייה ביישוב, לבקר בה ולעיין בספרים הרבים שנכתבו על ירושלים. - ניתן לשאול מהספרייה ספרים על ירושלים, ליצור בגן "מדף ספרים ירושלמי" ולתכנן הקראות ופעילויות בעקבות סיפור.

מה אפשר בגן בהשראת הפסטיבל

תיאור

המידע נלקח מתוך אתרים המפרסמים את הפסטיבלים, מאתר משרד התיירות ומאתר עיריית בירושלים

הפסטיבל

"פסטיבל הסופרים"

- אפשר ליצור ספר גן ובו סיפורי משפחות הילדים וצוות הגן על ירושלים - סיפורים ששמענו, סיפורים שחוונו, סיפורים שהמצאנו.
- ניתן להיכנס לאתר הספרייה הלאומית בירושלים, להתייעץ עם הילדים ולהוסיף רעיונות שלהם לספרייה;
- את הרעיונות ניתן לשלוח למארגני ומתכנני הספרייה.

פסטיבל "מוסררה מיקס" (אמנות בין-לאומית)

- ניתן ליצור קשר עם הרשות המקומית, מחלקת תרבות ואמנות, עם בתי ספר, גלריות בסביבה במהלך השנה ולבנות מיצגים משותפים בהקשר הירושלמי;
- תמונות / יצירות של נופים, תרבויות, מבנים וכולי.
- לקראת יום שיא של ירושלים ניתן להפוך את הגן וסביבתו למוקד של היצגים אמנותיים-תרבותיים בשיתוף עם מוסדות תרבות ביישוב ולהזמין את הקהילה לבקר בגן ולהיות חלק מהמיזם.
- אירוע אמנות בין-לאומי רב-תחומי, המתקיים בשכונת מוסררה בירושלים מדי שנה.
- בסיסו של הפסטיבל הוא שיתוף פעולה בין בית הספר לאמנות מוסררה ע"ש נגר בירושלים לתושבי השכונה, והוא משתלב במרחב השכונתי, בבתי התושבים ובחצרותיהם.
- התושבים מסייעים בהפקה, תורמים תשתיות חשמל, תומכים ונהנים מההתרחשות ומן הקהל הגדול שמגיע לשכונה, כאשר האתגר הגדול הוא לייצר סביבה אמנותית אטרקטיבית ואותנטית.

צלמת: אוהב תורגמן

וגם... "ירושלים - ליהנות מכל העולמות"

"לך ירושלים - שיר נישא תמיד"

שירים שמופיעים בערכה "ירושלים - חוויה של טיול ירושלמי בגן ילדים"

✍ כתבה: יהודית פינקאל, מדריכה ארצית למוזיקה באגף לחינוך קדם-יסודי

שירי ירושלים

משוררים בני כל התקופות קיבלו השראה מהעיר והביעו את אהבתם לירושלים. אהבה זו הניבה זמירות, פיוטים, שירי משוררים ושירי כמיהה וכיסופים, המושרים במגוון אירועים משמחים בחיי היומיום ובאירועים מיוחדים, כמו יום ירושלים. התמלילים של השירים השונים מתייחסים ליופייה, לחנה ולכבודה של העיר.

רוב שירי ירושלים אינם מתאימים לגיל הרך בשל השפה הגבוהה שבהם נכתבו, העומס הטקסטואלי והמנעד המוזיקלי הרחב. בחרנו עבורכם כמה שירים קצרים המתאימים לשירה ושירים עם עומס טקסטואלי המאפשרים שירה משותפת של הפזמון, עבודה תנועתית, כלית או רישום גרפי. הפעילויות המגוונות יעודדו את הילדים להביע את עצמם כיחידים וכקבוצה בדרכים שונות. השירים יכולים לשמש ליצירת אווירה, כפתיחה לטיול במקומות הנבחרים בירושלים, במהלך השנה וביום שיא.

1. שמות הרבה לירושלים

נאסוף חלוקי נחל כמספר השמות של ירושלים המופיעים בשיר. נקשט כל אבן בהתאם להשראת השם. נניח את האבנים המקושטות לפי סדר הופעתן בשיר.

2. מי ברכב? מי ברגל?

נעלה לירושלים לפי קצב השיר ונבצע בתנועות פנטומימה את הנגינה של הכלים המוזכרים בעצירות השונות. נוכל לחזור על השיר פעם נוספת עם כלי נגינה.

3. על כפיו יביא

ניקח קוביות נבובות ונבנה כמה רחובות צרים טיפוסיים לעיר ירושלים. נאזין לשיר ונטייל בין הרחובות השונים שסללנו. נשים לב לעצור עם שינוי המנגינה ולצלם במצלמה דמיונית את הסביבה.

4. ירושלים של זהב

נכין חוטי צמר ליצירת תמונה הררית משותפת של העיר ירושלים. נניח את החוטים על פי הפיסוק המוזיקלי של הבתים השונים (ארבעה משפטים בכל בית) תוך יצירת תמונה הררית משותפת של העיר. בפזמון נצטרף בשירה משותפת.

5. ירושלים שלי

נבחין בדמויות השונות המופיעות בשיר. נבחר את הדמות המתאימה לנו ונמחז את השיר. בפזמון נצטרף כולנו יחד בשירה.

6. שבחי ירושלים

נפנה אל העיר ירושלים בשירה ונצטרף בנגינת פעמונים במילה "הללי".

7. לך ירושלים

נתחבר יד ביד בשרשרת אנושית ארוכה כמו חומה ונתקדם לפי קצב השיר. בפזמון נעצור ונצטרף בשירה.

8. מָה נָאוּ עָלֵי

נאזין לפיוט ונצטרף בתיפוף על הגוף לפי הקצב.

9. הַשִּׁיר מִשֶּׁה מוֹנֵטְפִינִי

נכין שני מקלות הקשה ונקיש על הרצפה לסירוגין לפי קצב השיר כדי לתאר את התקדמות המרכבה. בפזמון, נפסיק את ההקשה ונצטרף בשירה. בהמשך, נוכל ליצור מרכבה באמצעות חישוק (מוביל ומובל) שתתקדם לפי השיר ובהתאם לליווי מקלות ההקשה.

10. שִׁישׁוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם

נמציא ריקוד מעגל כדי לבטא את תחושת החומה הבנויה בגובה אחיד. נקפיד להמציא תנועות נמרצות שישקפו את המקצב הנמרץ, השמחה והאהבה שרוחשים כולנו לעיר.

11. לְכָל אֶחָד יְרוּשָׁלַיִם

נכין דף גדול וצבע לציור העיר. נמתח קווים לפי המשפטים המוזיקליים של השיר. נקפיד לעצור בנקודות המנוחה השונות (צליל ארוך) ולחדש את הציור עם מתיחת קו חדש. בסוף נתבונן בתוצר הסופי ונשתף את הקבוצה.

12. זֹאת יְרוּשָׁלַיִם

ניקח שני חלוקי נחל שישמשו אותנו להקשה. נאזין לשיר ונלווה אותו בהקשות בהתאם למפעם המשתנה. בפזמון, נצטרף גם בשירה.

13. מַעַל פֶּסַגְתָּ הָר הַצּוֹפִים

ניקח מצנח או בד גדול ורך ונניע אותו יחד על פי השיר. בפזמון, נשנה את התנועה של הבד ונצטרף בשירה.

14. אֶגְדַּת שְׁלוֹם שְׂבָזִי

נתופף על הגוף או על כיסא שנמקם מולנו לפי ההטעמות (דגשים) של השיר. בפזמון נצטרף בשירה.

מפקחת: אורנה ממן
מדריכה: אביבה סבג

גן "חבצלת" קרית שמונה
הגננת: שלומית עזיז

"למטייל"

רעיונות לפעילות בעקבות התמונות

✿ כתבה: יהודית פינקיאל, מדריכה ארצית למוזיקה באגף לחינוך קדם-יסודי

סיור בתערוכת צילומים

- ✿ נארגן את הצילומים במרחב כמו בתערוכה, ונניח ליד כל צילום סלסלה קטנה;
- ✿ נחלק לכל ילד כרטיס בצורת לב שבו יהיה רשום את שמו;
- ✿ נטייל בתערוכה ונתבונן בציורים השונים. נניח את הכרטיס שלנו בסלסלה העומדת ליד הצילום שאהבנו;
- ✿ נשתף את הקבוצה בבחירות שלנו ונרחיב את המידע על כל צילום;

צליל בוקע מתוך צילום

- ✿ נמין את הצילומים למשמיעים קול ולא משמיעים קול;
- ✿ נתחלק לקבוצות קטנות על פי הצילום שבחרנו;
- ✿ נפיק בקולנו את הצליל או הצלילים הבוקעים מתוך התמונה;
- ✿ נתחלק לקבוצות קטנות ונארגן את הצלילים ליצירה משמעותית;
- ✿ נקליט עם הטלפון הנייד שלנו את היצירה שיצרנו;
- ✿ נשמיע את התוצר שהתקבל לקבוצה.

פיסול קבוצתי

- ✿ נתחלק לקבוצות קטנות (עד שישה ילדים);
- ✿ נתכנן פיסול קבוצתי של הצילום הנבחר;
- ✿ ניצור בתנועה פסל משותף;
- ✿ נצטלם ונציג את הפסלים האנושיים שיצרנו.

המחזת הצילומים

- ✿ נשב ליד הצילום שבחרנו;
- ✿ נתכנן עם הקבוצה המחזה משותפת של הצילום הנבחר (משחק כדורגל באצטדיון, הכרזה של הרוכלים בשוק, ביקור בגן החיות...);
- ✿ נציג בפני הגן את המחזה שתכננו ונבקש לגלות את הצילום הנבחר.

"סימני דרך"

מפה

- 🌀 **"אנחנו על המפה!"** - אפשר להתבונן על מפת ירושלים (המצורפת לערכה) לפני ה"טיול" כדי לחקור איפה המקום נמצא על המפה; בכל פתיחת טיול חשוב למצוא את המקום על המפה ולסמן אותו. ניתן גם להשתמש באתר Google Map לאיתור האתרים והתבוננות בהם
- 🌀 **"היינו שם!"** - מקומות שבהם ביקרנו - ניתן לסמן בהדרגה את האתרים שבהם ביקרנו, לחזור אליהם, ולחזור שוב;
- 🌀 **"דרך המשחק"** - בניית משחקים בהקשר למפת ירושלים (שבערכה) - ניתן לבנות עם הילדים מגוון משחקים - התקדמות, חידון, טריוויה, זיכרון - בהשראת המפה והתמונות של הערכה בגודל מוקטן.

"ירושלים לובשת חג"

תקופת החגים מתאפיינת במגוון רחב של אירועים, הפונים לילדים ולמשפחות, לתושבי העיר ולמבקרים בה. החגים בירושלים מקבלים ערך מוסף: כל חג והסיפור שלו. המנהגים, המסורות, המאכלים והמקומות המאירים פנים למטיילים בירושלים.

🌀 **חגי עלייה לרגל** - פסח, שבועות וסוכות - מזמנים הגעה לירושלים בצורה אותנטית. העלייה לרגל היא מצווה הנזכרת כמה פעמים בתורה: "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ה' אלהי ישראל". **סיורי סוכות וביקור בשוק שבעת המינים בירושלים**, **סיור סליחות** בכותל או בשכונות הסמוכות מלא בעוצמה ובפרט עם ההתקרבות ליום הכיפורים. נוסף על כך סיורי "ל"ג בעומר בשכונות החרדיות וסיורי חנוכיות ברובע היהודי בעיר העתיקה הם מראה מואר שמספר על חגי אור מנקודת מבט מקומית.

🌀 **סיורים בירושלים בחגים המוסלמיים** יגלו למטיילים טפח מהדת המוסלמית, ממסורתה וממנהגיה.

🌀 **סיורים בירושלים בחגים הנוצריים** כמו הפסחא, יום א של כפות הדקלים, יום שישי הטוב, שבת האש/שבת האור וחג הפנטקוסט יאפשרו לנו להכיר את המנהגים של הדת הנוצרית, וליהנות מהיופי, הצלילים, הקולות והמסורת שלה.

בגן הילדים:

כחלק מהסדירות והשגרה שהוצעו כפעילויות בגן, כדאי לשים לב ללוח האירועים שמתקיימים בירושלים בחגים ובמועדים כולל אלה שמצינים את יובל איחוד העיר ירושלים, ליצור הקשר רלוונטי ולהתייחס אליהם בגן.

🌀 דוגמאות של חגים שניתן ליצור הקשר לעיר ירושלים בגן: **בחגי תשרי**, ניתן לחפש באתרי תיירות סיורים וירטואליים של סיור הסליחות, סיור סוכות, סיור בשוק שבעת המינים בירושלים, ההקפות בשמחת תורה. **בחנוכה** אפשר "לסייר" דרך אתרים ולהזכיר את סיור החנוכיות במאה שערים וברובע היהודי; **ביום העצמאות** כדאי להזכיר את טקס פרס ישראל ואת חידון התנ"ך שמתקיימים בירושלים; ובפסח, כדאי לציין את אפיית המצות "כמו פעם", במאפיות הירושלמיות.

חג הסיגד - בכ"ט בחשוון, חמישים ימים לאחר יום הכיפורים, מצינים בני העדה האתיופית את חג הסיגד - יום צום בו מתפללים לבניית בית המקדש וזכות לעלות לארץ ישראל, עד לצהריים - אז עורכים סעודה גדולה. בארץ בני הקהילה ממשיכים לשמור את חג הסיגד מדי שנה על ידי עלייה לירושלים ותפילה.

🌀 ירושלים משתלבת בצורה משמעותית ב"טקס הנפת הדגל" שנערך בגני ילדים רבים כששרים את "התקווה".

🌀 "שוק לובש חג" - מטעמים, מאכלים, פירות וירקות, איגרות ברכה, שבעת המינים, סמלי החגים וכדומה

"לספוג אווירה ירושלמית"

ארגון סביבת הגן

בחוברת נשזרו רעיונות לארגון הסביבה, ובמדור זה הובאו רעיונות נוספים בצורה ממוקדת.

הצעות ליצירת "אווירה ירושלמית"

- שילוב מוזיקה, ספרות וחומרים ויזואליים - יצירות אמנות, מצגות, תצלומים, אתרי אינטרנט, סרטונים ועוד.
- שילוב חפצים, אביזרים ומשחקים הקשורים בירושלים או בחוויות מירושלים באזורי משחק ופעילות בצורה רלוונטית. בניית סביבות בהשראת העיר ירושלים, בניית "כלי תחבורה" לטיול בירושלים ("רכבת", "אוטובוס"...).
- הוספת אביזרים מיניאטוריים למשחק בשולחן החול, באזור הבנייה ובהתאם למשחק הילדים;
- הוספת ושילוב ספרי עיון וטיול לירושלים וחברות "תוצרת עצמית" עם המלצות לטיולים, ספר טיולים בירושלים בעקבות תיעוד חוויות הילדים ומשפחותיהם לספריית הגן ולמרחבי הפעילות הרלוונטיים ובגן.

רעיונות לבניית סביבות:

דוגמאות לסביבות בתוך הגן:

- משרד התיירות בגן;
- הקמת סביבות תוך והוספה הדרגתית של חפצים ויצירות שנוצרו, נאספו ותועדו בעקבות ה"טיולים" (האמתיים ואלה שב"כאילו"). בעקבות מגוון התנסויות ב"מאה שפות" (צילום, ציור, פיסול, קולד', כיור...);
- בניית "מדף הספר הירושלמי" - ספרות ילדים, ספרי עיון, ספרי תמונות, חוברות, מפות תיירות, אמנות וצילום, ספרי טיול לירושלים וחברות "תוצרת עצמית" עם המלצות לטיולים וכדומה;
- אזור המשחק הסוציו-דרמטי - העשרת האזור בבגדים, כלים, חפצים, תלבושות, מתכונים בהשראת ירושלים ואביזרים המתאימים ללוח השנה;
- אזור הבנייה - העשרת המרחב בהשראת החוויות בירושלים - תצלומים, מבנים, חומרים פתוחים, חומרי רישום וציור, קשתות, אבנים, חומרים מהטבע, ניירות מעניינים ועוד;
- סדנת יצירה - מגוון עשיר של חומרים ומצעים, ושל טכניקות בהקשר לפעילויות שהוצעו ובהקשר ללוח השנה; אפשרויות ליצירה באבנים, חרסים, חמרן, שקפים, אבני פסיפס והחומרים הנוספים המופיעים בהצעות לפעילות בחוברת;
- גלריה - הכוללת יצירות מהערכה, יצירות אמנות ופרודוקציות של אמנים שציירו בהשראת העיר ירושלים.
- סביבה דיגיטלית - מומלץ לארגן תיקיית תצלומים על פי בחירת הילדים להתבוננות חופשית, או להקרין במקרן כרקע למשחק סוציו-דרמטי.

דוגמאות בחצר:

- העשרת ארגז החול והביתן בעקבות פעילויות, חפצים, חומרים פתוחים, משחקי מיניאטורות ועוד;
- הקמת סביבות משחק, פעילות וחקר בשיתוף עם הילדים בעקבות היכרות עם ארכאולוגיה, עם השוק, עם החנויות, עם רחובות ירושלמיים, עם ה"טיולים" וכולי;
- הקמת גינה וערוגת תבלינים בעקבות הביקור בשוק או בגן הבוטני;
- הקמת סביבות בהשראת הפסטיבלים "רואים עולם", "סלפי", "תאטרון כובות";
- יצירת פסלים סביבתיים גדולים (כמו "אריות בירושלים", "בעלי חיים בגן") למשחק תוך שימוש חוזר בחומרים, בשיתוף ההורים.

דברים שאולי לא ידעת על ירושלים

50

עיסוק בתכנים ובערכים הקשורים בירושלים בצורה חווייתית לאורך השנה בגן, יאפשר הבנייה הדרגתית של ידע משותף אצל ילדי הגן. בסוף השנה ניתן ליצור חוברת הכוללת חלק מהמידע שנצבר, ולהעניק אותה לכל ילד וילדה בגן כסיכום ולציון יוכל לאיחוד ירושלים. ניתן לבקש מהורים לשלוח לגן פרטי מידע על ירושלים ולצרפם לחוברת. להלן דוגמאות של פרטי מידע שניתן לשוחח עליהם עם הילדים ועשויים להופיע בחוברת.

- 1 ירושלים היא אחת הערים העתיקות בעולם עם היסטוריה בת למעלה מ-5,000 שנה.
- 2 ירושלים נבחרה כאחד מעשרת היעדים התיירותיים המבוקשים בעולם, היא נחשבת לאחת הערים היפות ביותר בעולם.
- 3 בירושלים מעל שישים מוזאונים. חלקם קטנים ובלתי מוכרים הנחבאים בין סמטאותיה של העיר העתיקה. אגב, בכל ירושלים ישנם כאלפיים אתרים ארכאולוגיים.
- 4 ריבוי שמותיה של ירושלים מלמד על ייחודיותה. מי נתן את השם ירושלים? בפעם הראשונה מוזכרת ירושלים בתורה בשם שלם, בספר בראשית (י"ד, י"ח) שם מסופר על מלכיצדק מלך שלם, שיצא לקראת אברהם אבינו בלחם וביין ובירך אותו.
- 5 במדינת ישראל חיים כיום שמונים אנשים ששמן הפרטי הוא ירושלים. רק שמונה מהם מתגוררים באמת בירושלים.
- 6 ישנם פתגמים רבים המספרים ומתארים את יופייה וקדושתה של ירושלים, כשבין הבולטים בהם הוא - "עשרה קבין של יופי ירדו לעולם, תשעה נטלה ירושלים ואחד כל העולם כולו. אין לך יופי כיופיה של ירושלים", (תלמוד בבלי, קידושין מ"ט, ע"ב).
- 7 בתיאור של עקדת יצחק, המקום שבו בנה אברהם את המזבח שהיה לירושלים, נקרא "ה' יראה". המדרש מספר כי הקדוש ברוך הוא אמר "אם אקרא לעיר 'שלם', יכעס אברהם, ואם אקרא לעיר 'יראה', יתרעם מלכיצדק". נמצא שהשם המתאים הוא צירוף השניים - ירושלם וכך אכן מופיע שם העיר בתנ"ך מאות פעמים, ורק פעמים ספורות - בכתוב המלא ירושלים.
- 8 לירושלים מאפיינים ייחודיים רבים, שאחד הבולטים שבהם הוא השילוב בין ישן לחדש. התקופות בעברה של העיר והעמים ששלטו בה השאירו בה ובנופה את חותמם.

9

בדומה לערים עתיקות אחרות, רבים מאתריה ההיסטוריים של ירושלים מרוכזים בעיר העתיקה המוקפת חומה, ובחלק זה של העיר אפשר למצוא עד היום מאפיינים רבים של עיר מסורתית.

10

ירושלים שוכנת באזור הררי והרי ירושלים הם חלק משרשרת הרי יהודה.

11

ירושלים היא העיר המוזכרת ביותר בכתבי הקודש. בתנ"ך היא נזכרת 659 פעמים, ובחשבון שאר שמותיה היא מוזכרת במקרא יותר מאלף פעמים.

12

אוכלוסיית ירושלים בשנת תשע"ו היא 829,900, כ-10% מכלל תושבי המדינה. מדי יום נכנסים בשערי ירושלים כ-120,000 כלי רכב.

13

בית הכנסת הגדול בעולם נמצא בירושלים - מדובר בבית הכנסת הגדול והמרכזי של חסידות בעלזא בירושלים אשר נבנה במשך 18 שנים, ומכיל כ-5,000 מקומות ישיבה.

14

אף ששלטונם של הצלבנים בירושלים הסתיים ב-1299 עם כיבוש צבאו של בייברס, התואר "מלך ירושלים" לא נעלם. כיום, חואן קרלוס הראשון, מלך ספרד, מחזיק בין שלל תאריו גם בתואר מלך ירושלים, כצאצא למלכי נפולי, שקנו את התואר מידי הטוענת לכתר ממלכת ירושלים בשנת 1277.

15

מאפיין בולט של ירושלים הוא אוכלוסייתה המגוונת. בעיר מתגוררים, אלה לצד אלה, תושבים בני דתות שונות, זרמים שונים ולאומים שונים: יהודים וערבים, חילוניים ודתיים, מוסלמים ונוצרים ועוד.

16

ירושלים היא עיר קדושה ליהודים, לנוצרים ולמוסלמים, עיר של שלוש הדתות המאמינות באל אחד. בעיר ירושלים מרוכזים מסגדים, מנזרים, מקדשים ובתי כנסת, חורבות בית המקדש היהודי ושרידים רבים להיסטוריה של אימפריות, צבאות ודתות, מהתנ"ך ועד לדרכו האחרונה של ישו הנוצרי ולעלייתו לשמים של הנביא מוחמד.

17

משפט מפורסם שנאמר בכל חתונה: "אם אֶשְׁכַּח יְרוּשָׁלַם - תִּשְׁכַּח יְמִינִי! תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי לְחִפִּי אִם לֹא אֶזְכְּרֶנּוּ, אִם לֹא אֶעֱלֶה אֶת יְרוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שְׂמֹחֲתִי! (תהלים קל"ז 5-6). המשמעות בהקשר המקראי: שבועה והבטחה של נאמנות ומחויבות לירושלים. זה, אגב, נוסח הבטחתם של גולי בבל, שלעולם לא ישכחו את עירם ואת ארצם.

18

תסמנות ירושלים הוא שמה של פסיכוזה נדירה האוחזת בצליינים העולים לרגל לירושלים. בהגיעם לעיר, מתנהגים הלוקים בתסמונת כאילו יש להם כוחות אלוהיים ומשיחיים. פרק שלם של משפחת סימפסון הוקדש במהלך שנת 2010 לסינדרום ירושלים, שבו מתואר הומר סימפסון בביקורו בעיר הקודש כמי שלקה בסינדרום.

19

בעת העתיקה נהגו לקבור מתים עם מנחות, תכשיטים, קמעות ומטבעות, בשל האמונה כי המת ימשיך את חייו בעולם הבא, ויהיה זקוק שם לרכוש ראשוני כדי להסתדר. הימצאותם של הפריטים בעלי הערך במערות קבורה משכה שודדי עתיקות. **במערות קבורה בנחל קדרון שבירושלים** ביקש אדם לפני כ-2500 שנה להציל את עצמו מפני שוד קברים, ולכן חקק מראש על המשקוף הודעה לשודדים: "אין פה כסף וזהב, כי אם עצמותיו ועצמות אמתו אתו". האיש, הידוע כ"יהו אשר על הבית", אף הוסיף קללה: "ארור האדם אשר יפתח את זאת! זה, אגב, לא עזר לו, שכן הארכאולוגים מצאו את קברו כשהוא ריק לגמרי.

20

חוקים עירוניים של ירושלים מחייבים כל קיר חיצוני בירושלים להיות מחופה באבן מסותתת. חוק זה חוקק עוד בשנת 1918 והוא תקף גם היום. מטרתו של החוק היא לשמר את אופייה וצביונה הייחודי של העיר.

21

השכונה שיש בה הכי הרבה בתי כנסת בירושלים היא שכונת הבוכרים, שבה יש כמאה בתי כנסת.

22

צמח החוביזה (חלמית) עשה היסטוריה, כאשר במצור על ירושלים במהלך מלחמת העצמאות ב-1948 לא היה בעיר מה לאכול, והמקומיים ניזונו מקציצות חוביזה. רבים סוברים שמה ששימש למאכל הוא הפירות הקטנים של הצמח, אך את הקציצות עשו דווקא מהעלים הגדולים, שנקצצו דק ועורבבו עם מעט שמן ומלח. העשירים הוסיפו לתערובת גם ביצה.

23

ש"י עגנון זכה בפרס נובל לספרות בשנת 1966. באותן שנים החליטה עיריית ירושלים שהרחוב שבו התגורר עגנון בשכונת תלפיות הפך לחד-סטרי למענו. כמו כן הוצב שלט בכניסה אל הרחוב "נא לשמור על השקט, סופר במלאכתו".

24

התאריך הקדום ביותר המופיע בכתובת גרפיטי בארץ, נמצא חרוט על עמוד בחזית כנסיית הקבר. הכתובת רשומה באדום עז ומציינת את שמו ותוארו של אציל ספרדי, ואת שנת ביקורו - 1384.

25

הטמפלרים או בשמם המלא: מסדר אבירי היכל שלמה, שאגודתם נוסדה בימי הביניים אחרי מסע הצלב השלישי במטרה להגן על ממלכת ירושלים ועל הצליינים העולים אליה לרגל, קבעו את המטה המרכזי שלהם בארץ ישראל במסגד אל-אקצה שבהר הבית, אותו חשבו לחלק שנותר מארמונו של שלמה המלך. את סוסיהם הם שיכנו במבנה התת-קרקעי הסמוך, אשר בשל כך נקרא עד היום בשם אורות שלמה.

26

במאות ה-18 וה-19 נהגו לחמם את הבתים בארץ ישראל בעזרת מנגל. אמנם הדבר יצר חום רב, אבל גם לא מעט עשן. משום כך פתחו אשנב קטן (בערבית "טאקה") בקיר החיצוני מעל החלונות, דרכו העבירו ארובה שניקזה את העשן. כיום ה"טאקה" משמשת לצינור ניקוז או לאלמנט קישוטי. ניתן לראות "טאקות" רבות בנחלאות ובשאר השכונות הראשונות מחוץ לחומה.

27

בני הנחלאות בחרו לשכונותיהם שמות המתובלים בראשי תיבות, גימטריות ופסוקים. כך היא אכן ישראל הנקראת על שם 53 (אב"ן) מייסדיה. שכונת שבת אחים, נקראה על שם הפסוק בתהלים "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד", ושמה מרמז על העדות שהסתופפו בה: שפניולים, בבליים, תימנים, אורפלים, חאלבים, יוניים ומוגרבים.

28

רבות מהשכונות הישנות בירושלים ניתן לזהות קורות ברזל הבולטות מהקיר ותומכות במרפסות ובמשקופי חלון. קורות אלו נקראות בעגה המקומית בשם "רָלְסִים" שהוא שיבוש משעשע (ריבוי מיותר) של המילה האנגלית Rails (פסים). הסיבה לכינוי היא שהקורות מזכירות בצורתן פסי רכבת.

29

שני קברי המהנדסים בשער יפו מזוהים בוודאות כקברים של גברים ולא של נשים, מכני שבראשם מפוסל טורכן באבן. עד היום נוהגים בטורקיה להניח בראש מצבות של גברים טורכנים, ואילו את מצבות הנשים מעצבים כזרי פרחים.

30

הקישלה הוא ארמון קיץ עתיק ששימש את הצבא העותמני למגורי חיילים, לפני שהפך לבית מעצר. משמעות השם בטורקית היא "קסרקטין", וצורת הגייתו היא קישלה (במלרע). ותיקי ירושלים טוענים כי במהלך הפרות סדר והפגנות היו החיילים צועקים אל הקהל המתגודד: "קישלה! קישלה!", כאומרים: "התפזרו מיד, לפני שניקח אתכם לבית המעצר". מזה נולדה "מילת הגירוש הירושלמית" - קישטה.

31

ב-1898 נסע הרצל לארץ ישראל כדי לפגוש את קיסר פרוסיה, וילהלם השני, ולשכנעו לפעול להקמת מדינת היהודים בפלשתינה. כשהגיע לירושלים, לא מצא ולו חדר אחד במלון, שכן כל המלונות התמלאו עד אפס מקום בפמליית הקיסר. את כבוד חוזה המדינה הצילה משפחת שטרן, שפתחה בפניו את ביתה בשכונת ממילא. בית שטרן זכה לתהילת עולם, ואף שהרצל לן בו לילות ספורים בלבד, הוא הפך לבית לשימור. בסוף שנת 2006 שוחזר הבית במלואו לאחר שפורק באופן זמני במסגרת פרויקט שיקום ממילא.

32

ירושלים בשלג - ירושלים בנויה על הרים בגובה רב, ובימי חורף קשים מתכסות פניה בשלג לבן וזוהר. האירוע נחשב למיוחד, ובכל שנה נוהרים אנשים מכל הארץ לצפות בשלג הירושלמי. מעטה השלג נותן לעיר מראה מיוחד.

33

משכן הנשיא בירושלים - בית הנשיא הוא משכן הקבע של נשיאי ישראל. משכן הנשיא, הידוע גם בשם בית הנשיא או משכן נשיאי ישראל, נמצא ברחוב הנשיא בשכונת טלביה בירושלים. בית הנשיא משלב צניעות אדריכלית בצד כבוד למוסד הנשיאות. הבית והגן שבסמוך לו תוכננו כמזאון המציג יצירות אמנות שמייצגות את ההיסטוריה של העם היהודי. היצירות הן פרי עבודתם של מיטב אמני ישראל בתקופה שהבית תוכנן בה.

34

כיכר המוזיקה החדשה במרכז ירושלים היא מיזם תרבותי הממוקם בנחלת שבעה, אחת השכונות הראשונות שנבנו מחוץ לחומות העיר העתיקה. "לאחד באמצעות המוזיקה" היא הססמה שלנו.

35

בית המשפט העליון של ישראל שוכן בגבעת רם שבירושלים. המבנה של בית המשפט העליון מושפע מהמסורת היהודית ומארכיטקטורה ישנה. אין בו ולו ציור קלסי אחד, כמקובל במוסדות ציבור ממלתיים, אלא הוא מעוטר כולו בפסיפסים, כמקובל במבני ציבור בימי קדם. דוגמה יפה לכך הוא הפסיפס המוצג במבואה, שעוטר את רצפת בית הכנסת העתיק בחמת גדר ושוחזר על ידי רשות העתיקות. הפסיפס מציג זוג אריות, המסמלים את מלכות יהודה: "גור אֶרֶץ יְהוּדָה... רָבַץ בְּאֶרֶץ יִזְרְעֵל" (ספר בראשית, פרק מ"ט, פסוק ט).

36

שידורי הרדיו בארץ ישראל התחילו עם שידורו הראשון של קול ירושלים, ממשרדי התחנה ברמאללה. ב-30 במרס 1936 בשעה 16:17 הגיע לרמאללה הנציב העליון, ארתור גרנפל וקופ. הנציב חיבר את המשדר לזרם החשמל, והמנהל הכללי של הדואר בארץ ישראל, ויליאם הדסון, פתח את השידורים בהכרזו "It is Jerusalem calling". לאחר מכן נשמעה קריאה דומה בערבית מפי השדרן קעבאני, ולאחריו קרא קריין עברי בשם עבאדי, "הלו! הלו! ירושלים מדברת!"

37

37. כשנבנה המתחם הצרפתי בירושלים, החליטו הבונים "להשתלט" על קו הרקיע. בראשו של מנזר נוטרדאם דה ג'רוזלם הועמד פסל של מריה הנושאת את ישו הפעוט, אך במקום שתישא אותו בחיקה, כמקובל, הוא מוחזק על כתפיה, וידו מורמת מעלה. ידו זו היא שהכריעה את הכף, והמנזר הצרפתי היה למשך זמן המבנה הגבוה בירושלים - סנטימטרים ספורים גבוה יותר מהצלב שבראש קתדרלת השילוש הקדוש שבמגרש הרוסים.

38

הסולטן סולימן המפואר בנה את חומות ירושלים בשנת 1538 וצייד אותן באמצעי הגנה מתוחכמים מפני אויב: מגדלי שמירה, בתי שער מבוצרים, מרפסות מעל השערים שדרך ניתן היה לשפוך שמן רותח וכדומה. אך בשנת 1917, כאשר כבשו הבריטים את ירושלים, נכנעו בפניהם הטורקים מבלי שירו אפילו ירייה אחת בעיר. החומה, אם כן, לא זכתה מעולם לעמוד במבחן.

39

שכונת מאה שערים אינה נקראת כך בשל מספר שעריה (יש לה רק שישה שערים), אלא זהו ביטוי לשפע, שכן משמעות "שער" כאן היא "ערך" (כמו "שער הדולר"). השכונה נוסדה בשנת ה'תרל"ד-1874 בשבוע שבו קראו את פרשת תולדות. בפרשה זו מסופר על יצחק אבינו שזרע תבואה, ונתברך וקצר פי מאה ממה שזרע: "וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ הַהִיא וַיִּמְצָא בִשְׁנָה הַהִיא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ ה' (בראשית פרק כ"ו, י"ב)

40

המושבה הגרמנית בירושלים נבנתה בשנת 1873 לאורך עמק רפאים על ידי הטמפלרים. תושבי הכפרים הערביים שבסביבה לא הורשו לעבור עם בהמותיהם בכביש הראשי של המושבה, ולכן הם עברו ב"רחוב העמק" המקביל מדרום ("טָאָל שְׁטְרָאסֶה", רחוב סמאטס של ימינו). תושבי הרחוב כה סבלו מששירות אלו, עד כי דרשו להחליף את השם ל"רחוב גלילי הסוסים". השם לא הוחלף, אך ועד המושבה הבין את הרמז, והשיירות לא הורשו עוד להיכנס כלל למושבה.

41

מרוות ירושלים היא עשבוני רב-שנתי, זקוף, גובהו 80 סנטימטרים ויותר. התפרחת מסועפת, ענפיה נגדיים. יש טוענים שהיא שימשה השראה לעיצוב מנורת בית המקדש, ומוצאים אף בשם מרווה משום רמז לכך, מתוך הדמיון במילים מרווה-מוריה. פורחת ממרס עד יוני, מואבקת על ידי דבורים גדולות. הכותרת בולטת מאוד מתוך הגביע, צבעה ארגמני.

42

שכונת תלפיות הירושלמית הוקמה ב-1922 וכמה מפורסמים בנו בה את ביתם. ביניהם היה אליעזר בן יהודה, שנהג לתקן את הבנאים בעברית, כפי שסיפר אחד מהם: "כאשר... שמע שאמרתי למגיש לי כי ייתן לי את הזווית, ואחר כך יגיש לי את אבני התתמינה, חיך ותיקן המלומד: 'יש לומר אבן פינה, ולא זווית סתם; ותתמינה - מילה ערבית היא, ובעברית שמה - אבן תושבת'".

43

רבים חושבים כי **שער הפרחים** נקרא כך בשל עיטורי הוורדים שבחזיתו, אך רוב שערי חומות ירושלים מעוטרים באופן דומה. הסיבה האמתית לשם היא בשם "שער הפרחים" בערבית: 'באב א-זאהירה', שהוא שיבוש של 'באב א-סאהירה' ("אלה המהלכים בשנתם" - סאהירה=סהרורים). השם מתייחס לבית קברות עתיק השוכן מול השער, שעל פי האמונה המוסלמית מתיו יקומו לתחייה באחרית הימים.

44

ב-2006 התפוצץ צינור ביוב בתחתית עיר דוד שבירושלים. במהלך תיקונו, התגלה **בעומק של פחות ממטר רחוב מרוצף מימי בית המקדש השני שהשתמר באופן יוצא דופן**. הארכאולוג רוני רייך, שנקרא לבצע חפירת הצלה במקום, מצא כי מתחת לאבני הריצוף של הרחוב עוברת תעלת ניקוז ובה כלי ביטול שלמים מחרס.

45

45. במרכז היישוב **בית זית**, שבכניסה לירושלים, נמצא עד ימינו אתר ובו **עקבות דינוזאורים** (טביעות רגל). חנו ליד מגדל המים ואתם כבר תבחינו בשלט האתר.

46

מוזאון המדע בירושלים הסמוך לאוניברסיטה העברית בגבעת רם הוא אחד המוזאונים המומלצים לילדים. במוזאון ניתן ללמוד, בין היתר, כיצד לפני אלפי שנים הגיעו המים לעיר ירושלים.

47

במוזאון עין יעל נחל רפאים בירושלים, מתקנים חקלאיים מתקופת המקרא - בוסתנים, טרסות, גת ועוד. זה הוא מוזאון פעיל שמציע סדנאות לשחזור מלאכות קדומות כגון אריגה, קרמיקה, פסיפס והכנת נייר, וסדנאות חקלאות קדומה - דריכה בגת והכנת תירוש, אפיית פיתות, מסיק זיתים והכנת שמן זית, חליבה והכנת גבינות.

48

בשער האריות, ככל הנראה אין בכלל אריות אלא ברדלסים - סמלו של השליט הממלוכי של העיר - בייברס.

49

בסמוך למלון אימפריאל ומול הכניסה למגדל דוד, שוכן **מבנה הדואר הראשון** - סניף דואר של האימפריה האוסטרו-הונגרית.

50

המוזאון לאמנות האסלאם שבסמוך לתאטרון ירושלים בטלביה, מכיל את אחד האוספים הגדולים והנדירים בעולם של אמנות הקשורה באסלאם.

51

יער השלום, המכונה גם יער עמינדב, נמצא מערבית לנחל שורק ונחל רפאים ומשתרע על שטח של כ-7,000 דונם. היער מהווה את השטח הפתוח הגדול ביותר בירושלים, ויש בו מעיינות שכבה רבים, שרידי בוסתן, טרסות חקלאיות, בתי בד ועוד.

מקורות להשראה

מקורות מקוונים:

- אתר האגף לחינוך קדם-יסודי - עלון מקוון לגננת
  - ההיסטוריה של ירושלים
  - שמות לעיר ירושלים וסיפורים
  - בערבית
  - ירושלים - עיר בירה
- אתר האגף לחינוך קדם-יסודי - עלון יום העצמאות
- אתר האגף לחינוך קדם-יסודי - תכנית ילדי הגן מתחברים לכנסת ישראל
- אתר האגף לחינוך קדם-יסודי - תכנית גני ילדים שוחרי מוזאון
- אתר האגף לחינוך קדם-יסודי - תכנית המוזה באה לגן
- אתר הכנסת
- אתר הכותל
- אתר המרכז לטכנולוגיה חינוכית
- אתר סמינר אורנים
- משרד החינוך - אתר תקשוב ומערכות מידע - מטיילים בירושלים
- משרד החינוך - אתר מינהל חברה ונוער
  - סיור וירטואלי בירושלים
  - סיורים בירושלים
  - אתר של עיריית ירושלים
  - אתר של תיירות בירושלים
  - אתר הכולל מפה של "ירושלים הירוקה"
  - ההיסטוריה של ירושלים
  - שמות לעיר ירושלים וסיפורים
  - יום ירושלים
  - אגדות
  - יצירות אמנות
  - זהה את האתרים

חומרי עזר לגננת:

- ירושלים - לדעת, להכיר, לאהוב, הוצאת מעלות
- מושיטים יד לשלום
- יובל לישראל
- זמר לך לגיל הרך
- 60 שירים

תכניות טלוויזיה

פרפר נחמד" זה קורה בירושלים"
רחוב סומסום "נוסעים לירושלים"
"גאון של אבא" - ירושלים
בבית של פיסטוק- "ירושלים"

ספרים וסיפורים

רגב הדס ועופר, להתאהב בירושלים, כנרת
צפתי, רות, ירושלים, אלבום יצירה
אפרים מוקיר ירושלים, לאה קפלן
מקומו של בית המקדש בעיבודה של דבורה עומר
"סיאמינה" והחתולים של ימין-משה, אורי אורלב
יומטיוול ירושלים, שוהם סמיט ואיה גורדון נוי
ירושלים שלי, תמר הירדני
ספר האגדה, ח"נ ביאליק וי"ח רבניצקי
פעמון הזהב, תמר זקס כוכב, יוסי אבולעפיה ונעם נדב כוכב
יונים שתיים, לוי קיפניס

שירים בתקליטור "ירושלים"

שם השיר	מילים	לחן	חברה	ביצוע	עמוד בחוברת
1 שְׁמוֹת הָרֶכֶה לְיְרוּשָׁלַיִם	דן אלמגור	נורית הירש	NMC	דני גרנות	15
2 מִי בָרָכְבָּ? מִי בָרָגְלָ?	רפאל ספורטה	עמנואל עמירן		מזי כהן ויואל לרנר	19
3 עַל כָּפִיו יָבִיא	יורם טהר-לב	יאיר רוזנבלום		רבקה זוהר	24
4 יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל זֶהָב	נעמי שמר	נעמי שמר		שולי נתן	26
5 יְרוּשָׁלַיִם שְׁלִי	דן אלמגור	נורית הירש		מוטי פליישר ולהקתו	28
6 שְׂבָחִי יְרוּשָׁלַיִם	תהילים קמז	אביהו מדינה		אביהו מדינה	31
7 לָךְ יְרוּשָׁלַיִם	עמוס אטינגר	אלי רובינשטיין		רן אלירן	32
8 מֶה נָאוּוּ עָלֶי	שמעון בן רבי נסים שמעון	מסורתי - בבלי	אתר הפיוט והתפילה	הרב דוד מנחם - שירה וניי, ניצן פרי - סאז, אסף זמיר - כלי הקשה, יאיר הראל - שירה, אייל סלע - קלרינט	36
9 הַשֵּׁר מִשֶּׁה מוֹנָסִיפִיּוֹרִי	חיים חפר	דוב זלצר		יהורם גאון	42
10 שִׁישׁוֹ אֶת יְרוּשָׁלַיִם	מן המקורות	עקיבא נוף		צמד דרום	47
11 לְכָל אֶחָד יְרוּשָׁלַיִם	נתן יונתן	מוני אמריליו		דורית ראובני	51
12 זֹאת יְרוּשָׁלַיִם	איתן פרץ	נחום היימן		הגבעטרון	69
13 מַעַל פְּסַגַּת הַר הַצֹּאֲפִים	אביגדור המאירי	סטניסלב מוניושקו		יהורם גאון	78
14 אֶגְדַּת שְׁלֹם שֶׁבִּזִי	אורי ברזילי	יהודה בדיחי		יזהר כהן	79

צילומים לערכה "ירושלים"

שם הצילום	שם הצלם	עמוד בחוברת
כנסת ישראל	קובי גדעון	
העיר העתיקה	עמוס בן גרשום	
גן החיות התנכי	עינת אנקר	
הכותל המערבי, הרכבת הקלה, שוק מחנה יהודה, מוזיאון ישראל, אצטדיון טדי, גן הפעמון, מנורת הכנסת, מזרקת האריות	משה מילנר	
טחנת הקמח בימין משה	מרק ניימן	

